

Udruženje novinara Srbije

Biblioteka
ŽIVOT MEDIJA

Izdavač
Удруženje novinara Srbije

Za izdavača
Nino Brajović

Recenzent
Ljubodrag Dimić

Urednik
Mile Nedeljković

Korice
Srđan Pečeničić

Fotografija na koricama
Dragoslav Simić

Dragoslav Simić

Milan Petrović

DRAŽESNI KGB – JAVI SE
RADIO
„SLOBODNA JUGOSLAVIJA“
IZ BUKUREŠTA
IZVEŠTAVA

1881 УДРУЖЕЊЕ
НОВИНАРА СРБИЈЕ

Beograd, 2009

Milan Petrović u emisiji „Nevidljivi ljudi“, Radio Beograd 2, januar 2008.

Čitav rad na „Slobodnoj Jugoslaviji“, odvijao se u dubokoj konspirativnosti. Kada se jedan od novinara propio i postao nesiguran, stanica je preseljena na novo mesto. To je bio dopisnik Tanjuga koga su Rusi specijalno doveli za ovaj posao. On je bio jedini koji je poznavao književni jezik. Bila je to jedna od najlukuznijih vila na „rumunskom Dedinju“. Niko ne bi sanjao da se tamo nalazi jedna ilegalna radio stanica.

Zašto je bila toliko konspirativnost? Radilo se o tome da su se oko nas vrzimali svakojaki agenti raznih službi jer je to bilo vreme borbe

„blok protiv bloka“. Nas su tražili. Trebalo je da se pronađe gde je stanica, odakle je emitovala program. Emisioni centar bio je daleko od Buke-rešta. Govorili su nam šefovi da postoji mogućnost da budemo kidnapovani. Možda se u toj opreznosti i preterivalo, ali i to je bio deo propagande. U svakom slučaju, to tajno voženje automobilima noću i danju, govorilo je o tome da postoji, možda i neopravданo, strah od opasnosti, ali je to, verovalo se, podizalo revolucionarni duh. Čak ni moja žena nije smela da zna gde ja to radim i odlazim noću.

Radio koji je pojelo vreme

Čitaoci pred sobom imaju dokumentarnu knjigu o malo poznatom emigrantskom radiju „Slobodna Jugoslavija“. Ovaj radio emitovao je svoj program iz Bukurešta od 1949. do 1954. godine. Novinar, sekretar programa i urednik „Slobodne Jugoslavije“ bio je Milan Petrović. Njegova avantura započinje u vreme Informbiroa u Jugoslaviji. Umesto da se opredeli za uhodani put mладог oficira od karijere u JNA, on se iz ideoloških razloga odlučuje da prepliva Dunav i prebegne u Rumuniju. Našao se na marginama odnosa dva zavađena komunistička sveta koje su predvodili Staljin i Tito. Zanimljiv je, čak po mnogo čemu, krajnje neobičan Petrovićev „životni dosije“, nastao u prilikama surove političke borbe, u kome je, začudo, bilo mesta i za malo romantike.

„Internet kao soubina“ je parafraza jednog naslova u knjizi, ali se sa matematičkom preciznošću može primeniti i na Petrovića, jer da nije bilo upotrebe ovog najznačajnijeg komunikacijskog pronalaska modernog doba, ne bi bilo ni saznanja o tome da je još uvek živ neko iz generacije emigranata kojima je „Rumunija bila soubina“, a radio „Slobodna Jugoslavija“ medijski prostor sa koga su delovali. Ta neobična okolnost sa Internetom odigrala je presudnu ulogu u pripremanju ove knjige. Slučajan susret drugog autora virtualnim putem sa Milanom Petrovićem i događaji koji su proistekli iz toga, biće detaljno opisani kao mala čuda koja se dešavaju nepredviđeno, baš onako kako su se dešavala i Petroviću. Neki postmoderni-

sta bi mogao reći za njega da mu je život bio sazdan „od čuda“. I ova knjiga je od toga sačinjena. A, kako je Petrović sačuvao vitalnost i ušao u svet elektronike, pitanje je na koje ima odgovor samo onaj koji nas sve posmatra i rukovodi našim sudbinama.

Za mene, novinara koji ne pripada Petrovićevoj generaciji iz dvadesetih godina prošlog veka, susret sa Petrovićem novembra 2007, bio je *prilika koja se ne propušta*. Iz tog srećnog sticaja okolnosti nastala je ova, moja druga, knjiga o našoj emigraciji, ali sada na Istoku

Sva dokumenta o radiju „Slobodna Jugoslavija“ iz arhiva u Bukureštu, kao i svoja svedočanstva u vidu dnevnih ceduljica, Petrović je slao elektronskom poštom u Beograd, i tako se sklapala celina o radiju, smeštenom, slikovito rečeno „između Dunava i Volge“ ili „između Udbice i KGB-a“. Sovjetski Savez je organizovao i materijalno podržavao „Slobodnu Jugoslaviju“, kao propagandnu radio stanicu čiji je cilj bio: borba protiv *Titovog revizionizma*, i isticanje vodeće uloge SSSR u komunističkom svetu. Ali, kada su se odnosi dve partije normalizovali, a propagandna mašinerija utihnula, nestala je ova radio stanica i ljudi koji su je opsluživali.

Od tog vremena deli nas više od pola veka.

Namera autora bila je da daju svoj doprinos saznanjima o nastanku jugoslovenske prokomunističke, anttitovske emigracije. Ova je emigracija imala paralelan život sa zemljom maticom, kao i ona druga, brojnija, hrvatska, srpska i slovenačka antikomunistička emigracija, koja je iz Drugog svetskog rata izašla nacionalno zavađena. Antikomunistička emigracija javila se na političkoj sceni u zemljama takozvanog „slobodnog sveta“ i tu je našla svoje utoчиšte. Tokom hladnog rata sa Sovjetskim Savezom, podržavao ih je Zapad. Ta podrška, merena kantarom

vremena, trajala je tokom cele druge polovine veka za nama. Ove dve emigracije na suprotnim pozicijama – jedna protiv Tita, ali ne i protiv komunizma, i druga antikomunistička, ponekad, istina retko, slagale su se u svom antititoizmu. Na primer, ako bi neki list u Kanadi napisao oštar članak protiv Tita, Radio „Slobodna Jugoslavija“ bi ga citirala bez skraćivanja. Redakcija je bila pretplaćena na jugoslovenske emigrantske listove na Zapadu. Ali, bili su i ovakvi primeri. O njima vrlo slikovito govori jedno Petrovićevo pismo:

Od profesora dr Konstantina Grujića, koji živi u Abidžanu, Obala Slonovače, dobio sam danas ove stranice u prilogu. Kao politički emigrant, bio je urednik „Slobodne Jugoslavije“.

Navodim deo njegovog pisma:

„Kao redaktor „Slobodne Jugoslavije“ primio sam 1954. godine od Komunističke partije Italije rukopis dnevnika jednog zatočenika Golog otoka. Mesec dana zaredom, neprekidno, čitao sam odlomke dnevnika i na raznim jezicima slao u etar svedočanstva o mučenjima koja je organizovao Tito...“

Petrović dodaje u svom pismu i nekoliko vrlo zanimljivih biografskih podataka o Grujiću:

Kada je Alžir stekao nezavisnost, mnogi su tamo slali svoje stručnjake. Tako je postupila i Rumunija. Grujić je 1982. godine pristao da ode u Alžir, i tamo je predavao ekonomске nauke. Odlično je govorio francuski jezik. Ponođeni uslovi bili su vrlo stimulativni. Međutim, kada je Čaušesku naredio da se pola dolarske plate šalje u zemlju, Grujić je raskinuo ugovor i prešao da predaje ekonomiju na univerzitetu u Obali Slonovače. Ubrzo je tamo postao i biznismen, otvorio je nekoliko privatnih škola za ekonomsko obrazovanje. U Abidžanu živi više od dvadeset godina.

I pored toga što je na Sremskom frontu teško ranjen, Grujić je i u svojoj 82. godini izuzetno vitalan. Priprema knjigu o renesansi socijalističkih ideja. Ostao je na marksističkoj levici.

Ova knjiga nije pisana u odbranu staljinizma ili Informbiroa. Ovo nije istorija „hladnog rata i vrućeg mira“, kako bi se to možda očekivalo. Knjiga sadrži dokumenta malo poznata našoj javnosti, koja stručnjacima daju temeljan materijal za istraživanje, a radoznalim čitaocima zanimljivo štivo.

Petrovićev život, koji se preplitao sa politikom Sovjetskog Saveza prema Jugoslaviji, ovako prikazan, bez želje da se išta izmišlja, dobija elemente dokumentarnog romana.

U knjigu je uveden i lik „čoveka iz Danske“. On se pojavljuje povremeno da tekst učini zanimljivim i onima koje istorija ne zanima, ali ne samo zbog toga. Takođe, Dunav, velika evropska reka koja spaja i razdvaja svetove, ovde se javlja kao mitsko biće i učestvuje u događajima koji su opisani.

Da je ovim dramaturškim gestom knjiga dobila samo elemente trilera, onda bi to bila *obična laka zabava*. Ali, sve je mnogo složenije nego što izgleda. To vreme iz pedesetih nije „pojelo“ samo jedan radio, već čitave socijalne sisteme i države. Zato je smisao knjige o „Slobodnoj Jugoslaviji“ mnogo značan.

Sociolog dr Božidar Jaksić je taj period označio kao sukob dva staljinizma:

„Antistaljinizam KPJ nastao je kao odgovor na stravične pritiske SSSR i 'mašinerije' istočnih i zapadnih komunističkih partija koje su bespogovorno sprovodile i podržavale Staljinovu politiku. Taj antistaljinizam na unutrašnjem jugoslovenskom planu pretvorio se u ogroman napor da se

dokaže pravovernost i privrženost staljinskom 'marksizmu-lenjinizmu'. Tako se i desilo da je po modelu gulaga formiran logor Goli otok, kao jedan od simbola tog doba, zloglasno mučilište, namenjeno pre svega komunistima u Jugoslaviji."

Ovih dana, kao neka vrsta odjeka Staljinovog uticaja na sadašnje generacije komunista u Rusiji, beogradska agencija VIA, na čijem je čelu Živica Tucić, verski analitičar, prenela je ovu neobičnu vest:

3. avgust 2008.

Staljin predložen za svetitelja:

Komunisti Lenjingrada, današnjeg Sankt Peterburga, obratili su se pismom Moskovskoj patrijaršiji, predlažući da se u svetitelje ubroji Josif Visarionovič Džugašvili – Staljin (1879–1953).

Oni smatraju da se radi o najvećoj istorijskoj ličnosti Rusije. Pobedio je strane zavojevače, okupio ruske zemlje, stvorio minimum socijalne sigurnosti stanovništva, rečju, on je 'otac nacije'. Bilo je logora, ali ne toliko koliko se govorilo.

Moskovska patrijaršija je predlog označila 'čudovišnim'. Pošto je od Crkve proklet, ne može mu se služiti ni pomen, a kamoli da bude kandidovan za svetitelja. Predlagati ga za svetitelja predstavlja 'nepristojnost i istorijski cinizam', smatra Patrijaršija.

Dragoslav Simić

Čovek iz Danske / 1

U svom zamku u Kopenhagenu sedi čovek za pisaćim stolom i gleda u atlas u kome su označeni najveći rečni tokovi Evrope.

Dunav, odavde, sa kišovitog severa, iz dvorca ovog Šumadinca, svojim južnim tokom podseća na tople krajeve gde je sunce češći gost nego u Danskoj. Ako se odluči da svoje turističke brodove uputi tom rekom, putnicima treba ponuditi vodič o ljudima i mestima kroz koje plove.

Poseže za fasciklom na kojoj piše: „Dunav“. U njoj je spakovano nekoliko priča o reci, koje mu je neko ponudio sa idejom da budući bedeker bude opremljen sadržajem koji će se razlikovati od onoga što nude drugi vlasnici rečnih brodova, na kojima turisti tokom vožnje Dunavom provode odmor predajući se lakin uživanjima. Taj neko mu sedi za vratom već više godina, a sada, dok pali lulu punjenu egzotičnim duvanom čiji se miris širi prostorom, pomalo ljut – ta poza nije loša u komunikaciji sa drugima, misli: možda ipak valja pogledati i ovaj predlog?

Prvi kratak zapis je iz Ritopeka, sela kraj Beograda.

Čovek iz Danske, seća se, bio je davno u Ritopeku, kod nekog prijatelja u vinogradu, na visokom bregu, skoro planini, koji se okomito spuštao ka reci.

Dunavski vali

Na visu iznad sela, koji natkriljuje ceo krajolik – piše u prvoj pričici – izmišljeni likovi, on i ona, stoje kod spomenika sovjetskim vojnicima izginulim u poslednjem evropskom ratu. Odatle reka izgleda kao da je gledaš iz aviona. Smanjila se.

Ona ga pita:

– Šta misliš, da li su mene pravili crvenoarmejci?

On je začuđeno gleda.

Devojka nastavlja:

– Ovde gde smo mi sada, oktobra 1944. bila je postavljena poslednja nemačka odbrana Beograda. Međutim, već u avgustu su iz Banata nadirale sovjetske trupe. Nisu bili bogzna kako opremljeni za prelaz preko Dunava i, da nije bilo votke i opšteg stanja na frontovima Evrope sa kojih su se Nemci povlačili, teško bi se Rusi probili. Ogromna, nadošla reka, a oni hoće da je pregaze. I, uspeli su. Ali, sam đavo zna koliko ih je ostalo u Dunavu. A, oni koji su prešli šta misliš, šta su radili po ovom i okolnim selima?

Mladić je opet upitno gleda.

Ona se smeje i pokazuje svoje lepe noge i grudi:

– Model je pred tobom.

Druga priča o reci vodi u drugu polovicu XIX veka.

Benjamin Kalaj, austrougarski diplomata, izuzetno je važan za srpsku istoriografiju. Za sobom je ostavio *Dnevnik 1868–1875*, pisan u Beogradu, o Srbima i Srbiji. Sto

godina kasnije, u peštanskoj biblioteci ovaj rukopis otkriva i priređuje za štampu istoričar dr Andreja Radenić. Na jednom mestu u svom dnevniku, Kalaj opisuje povratak iz Pančeva u Beograd, 6. maja 1868. godine. U Pančevu, u društvu sa predsednikom srpske vlade Milivojem Blaznavcem, sastao se sa austrijskim nadvojvodom Rudolfom. Po završenom poslu, vraćaju se u Beograd preko Dunava.

Kalaj ovako opisuje povratak:

„Uveče, oko devet, seli smo u jedan Milivojev čamac i krenuli prema Dunavu, ali ne rekom Tamiš nego preko poplavljenog zemljišta. Međutim, pošto nismo poznavali put, čamac se nekoliko puta nasukao. Naposletku, iz neke karaule uzeli smo nekoliko ljudi koji su nas ispod grana poplavljenog vrbaka izveli na veliki Dunav i preko njega na selo Višnjicu na srpskoj obali, gde smo pristali u jedan čas posle ponoći. Bila je divna noć, obasjana mesečinom, bez daška vetra. Samo, dok smo lutali preko poplavljenog zemljišta podigao se zapadni vетар koji je počeo da diže talase, ali se vетар ubrzo utišao i mi smo u najvećoj bezbednosti stigli do Višnjice. S jednim od naših kalauza upustili smo se u razgovor o krijumčarenju na Dunavu.

– Oni su Srbi i neće da liše siromašne srpske krijumčare zarade – kaže naš vojnik.

U Višnjici nas je čekalo nekoliko Blaznavčevih kočija kojima smo u dva časa posle ponoći stigli u Beograd. Vozio sam se istim kolima sa predsednikom srpske vlade i usput smo, naravno, opet politizirali.“

Ovaj turistički opis Dunava – blaga reka obasjana mesečinom, ne odgovara sadržaju nove, pomalo zatamnjene priče, nastale polovinom prošlog stoljeća. U njoj takođe postoji opis Dunava. Ovaj zapis je ostavio izvesni Milan

koji je 1948. godine iz političkih razloga preplivavao Dunav. U Beogradu se ukrcao na putničku lađu za Kladovo, sa koje je odlučio da se otisne u reku.

„Ploveći maticom, brod bi se približavao čas rumunskoj, čas jugoslovenskoj obali – piše Milan. – Došao sam na pomisao da ne čekam Turn Severin, već da skočim u reku tamo gde je plovilo najbliže rumunskoj obali. Svetiljke Turn Severina su se brzo približavale, a brod je čak počeo da skreće ulevo prema Kladovu, što je značilo da bi iskrcavanje i moje bekstvo opet propalo. Već se čulo i kapetanovo zvono, komanda za mašiniste da uspore hod. A, ja još nisam mogao da skočim. Za razliku od prvog pokušaja bekstva, sada je na brodu, gore kraj kapetanskog mosta, bio postavljen mitraljez. Sekunde su prolazile. Jedno magnovenje, i bio sam u vodi sa strane gde su ogromne lopatice pokretale mašinu. Ništa nisam ni čuo ni viđeo. U glavi mi je bilo sve pomućeno. Ostao sam ispod površine i kada sam isplivao – brod je već bio daleko celih sto i više metara.

Ovde kod Kladova, posle Sipskog kanala, Dunav je neverovatno brz. Teško je plivati odevan i sa cokulama na nogama. Ako to plivanje traje više od jedan sat, onda to iziskuje ogroman napor. Bilo je trenutaka kada sam halucinirao. Video sam kako me ribe jedu. Prošla je ponoć. Ja sam u tamnoj avgustovskoj noći bio sam nasred širokog Dunava. Jednog trenutka me je uhvatio strah da neću imati dovoljno snage. Dotle sam plivao kraul veoma brzo, i potrošio mnogo energije. Morao sam se okrenuti na leđa da predahnem. Sa moje leve strane bile su gradske svetiljke, koje su ubrzo počele da se udaljavaju jer me je voda nosila. Nekoliko kilometara dalje, kad sam već bio potpuno

**iscrpljen, kod jednog ostrva, dodirnuo sam muljevito
dno. Bio sam u Rumuniji.“**

Poslednja priča podsetila je Šumadinca iz Kopenha-
gена да је давно читao неки feljton у кome је opisan ovaj
догађaj. Nalio је себи чаšу viskija. Još uvek nije odlučio
да ли ће од ovог materijala praviti neobičan vodič по Du-
navu, ali, mimo očekivanja, čitanje mu je postajalo sve
zanimljivije.

Pogleda na sat i otvorи компјутер. Od чoveka koji mu
је sakupio priče о Dunavu, stigla је jedna opširna poruka
elektronskom поштом, нешто као knjiga pisana u prvom
licu.

Dorćolac i lepotica u vojničkim čizmama

Najstarije dnevne novine u Srbiji čitam neredovno. Međutim, samo te novine, već decenijama, nedeljom, objavljuju *kratku priču*. Baš te nedelje, bio je novembar 2007, slučajno, kako to obično biva u životu, kupio sam taj list i zapazio priču izvesnog Petrovića. Iz „beleške o piscu“ saznao sam sledeće: „Petrović je rođen u Beogradu 1925. godine. Pedesetih godina je diplomirao filozofiju i novinarstvo u Bukureštu. Novinarstvom, najviše onim radiofonskim, bavi se već 58 godina. Kao beogradski srednjoškolac učestvovao je u dvadesetsedmomartovskim demonstracijama na Dorćolu i Terazijama 1941. Priča koja je objavljena, njegov je prvi pokušaj da se otisne iz žurnalizma književnim stazama.“

Sama za sebe, ova beleška, iako strogo dokumentarna, delovala je kao neki mali roman. Moju pažnju posebno su privukli delovi „o radiofoniji“. Pitao sam se: Ko je ovaj čovek koji se 58 godina bavi poslovima radija u Rumuniji, a mi ovde nikad nismo čuli za njega?! Imao sam utisak kao da sam nekom majušnom posudom želeo da zahvatim kap vode iz beogradskog Rimskog bunara, a izvukao sam živog i zdravog Rimljanina, neokrnjenog vremenom, takoreći savremenika imperatora.

Ipak, znao sam da sve to treba proveriti. Odlučio sam da preko redakcije stupim u kontakt sa piscem.

Iz Petrovićeve priče navodim neke delove:

„U predvečerje jednog prolećnog dana daleke 1950, Dorćolac, stasiti crnomanjasti mladić, dobro obrijan i obilno namirisan kolonjskom vodom, sav nabrekao od snage, zazvonio je na vrata jedne vile u bukureštanskoj četvrti Kotročenj, u Ulici doktora Listera. Došao je na ugovoren sastanak sa lepom, mladom i koketnom Vi-dom, čije su prkosne loknice uvek bile izazovne. Već nekoliko puta su se videli i dopali su se jedno drugom. I, evo, sada dolazi do sastanka dvoje mladih željnih života.

U dekoltovanom šlafroku, devojka se spušta nekoliko stepenika i izviruje na ulicu. Gleda levo-desno. Vidi se da je uz nemirena.

Kada ju je ranije sretao, činila mu se nekako ženstveno gorda, čak ohola, veoma samopouzdana. Sada pak bila je primetno uzbudjena, smušena. Usne su joj podrh-tavale. Kao da je govorila u sebi. Videlo se da je napeta, da nešto iščekuje.

Dorćolac je upita šta joj je, da li se nešto desilo.

– Ništa, ništa. Nešto mi se ne sviđa... Znaš šta? Javi mi se drugi put, pa ćemo se videti. Sada sam nešto ne-raspoložena.

Te iste noći Vida N., Srpskinja iz rumunskog Banata, potporučnik obaveštajne službe „Sekuritatea“, bila je uhapšena pod optužbom da je tajno radila za „titovsku“ Udbu.

Njen nesuđeni dečko Dorćolac saznao je o tome iz štampe, koja je vrvela od gromoglasnih napisa o „razobličavanju titovskih špijuna“. Bio je zapanjen. Prisećao se svakog detalja njihovog poslednjeg neuspelog randevua. „Gle, bogte molovao, kako sam mogao da upadnem u sos“, ponavlja je stalno u sebi.

Pisalo se, i na suđenju tvrdilo, da je V. N. prisustvovala svim saslušanjima Jugoslovena prebeglih u Rumuniju posle čuvene Rezolucije Informbiroa iz 1948. Ona je vodila zapisnike, prevodila na rumunski i na pisaćoj mašini otukavala iskaze političkih emigranata. Između stranica stavljala je indigo koji je, potom, kao agent Udbe, predavala *jugoslovenskoj vezi*. Tako se dešavalo da sve ono što su antititovski emigranti *poverljivo* izjavljivali u Bukureštu, bude odmah poznato i u Beogradu, i da tamo *padnu* mnoge ilegalne veze i dosta ljudi dospe zatvora, pa čak i Golog otoka.

Crtež Mome Markovića

Vojni sud je mlađanu Banačanku osudio na smrt strelljanjem. Imala je tek 26 godina.

Dorćolac je teško doživeo ono što se zabilo. Beše mu veoma žao lepe devojke. Ali, kočila ga je pomisao da su on i ona, ipak, kako je ispalo, pripadali dvama zavađenim taborima. Ona mu je bila direktni neprijatelj. Jer, i on je bio politički emigrant koji je izbegao Rankovićevu odma-

zdu. Bio je prvi koji se još avgusta 1948, preplivavši Dunav, našao u Rumuniji, gde mu je pruženo utočište.

Tada mlada Banaćanka još nije radila za bukureštanSKU *službu*, tako da prvi Dorćolčevi emigrantski iskazi nisu prošli kroz njene ruke, odnosno nisu „indigovano“ stigli i do Udbе.

Dorćolac je tek kasnije sreo Banaćanku i sa njom studio u kontakt po *udvaračkoj liniji*. Mlada, lepa i jedra Banaćanka dopala mu se iz više razloga. Jedan je bio i taj što je mogao da se devojci udvara na srpskom, jer rumunski skoro uopšte nije znao. Osim toga, bili su, na neki način, kolege. I on je, do dolaska u Rumuniju, bio oficir. Sve je za njega bilo „rešeno“ kada ju je video u zategnutoj sukњi i vojničkim čizmama.

Možda je ovo poslednje i bilo odlučujuće. On toga nije bio svestan, ali je u njegovoј glavi, sigurno, proradio jedan fajdovski „crvić“, koji zaslužuje posebno objašnjenje.

Dorćolac je 1944. dobrovoljno pristupio partizanskoj vojsci. Ratovao je na Sremskom frontu, a zatim u Bosni. Posle oslobođenja Bijeljine i Brčkog, dobio je prvi oficirski čin, postao je zastavnik. Kada je ranjen u borbama za oslobođenje Slavonskog Broda, prebačen je u vojnu bolnicu u Beograd. Rat je još trajao kada je on, inače geometar po obrazovanju, posle oporavka bio prekomandovan u tek osnovanu Vojnogeodetsku školu na Kalemeđanu.

Tamo, u pitoresknoj beogradskoj tvrđavi, crvić se ušunjaо u njegov mozak.

Vojnogeodetska škola bila je, naravno, vojni objekat. I, razume se, dok je rat trajao, trebalo ju je štititi od napada iz vazduha. Uloga takvog zaštitnika poverena je odredu protivavionske artiljerije Crvene armije. Tačnije, jednom vodu sastavljenom samo od devojaka-ratnika.

Taj čisto ženski vod „vadio je mast“ svim pitomcima škole. Kada bi vod sa nabreklim, plavokosim Ruskinjica-ma promarširao dvorištem ispred kasarne, svim bi pitom-cima bukvalno curila voda na usta.

Napućene grudi „protivavionki“ izazivale bi uzdahe na-ših oficirčića. Zbog partizanskog „moralu“, koji im je bio usađivan, Ruskinjice su bile nedodirljive za njih. Privilegi-ju da sa njima „kontaktira“ uživao je samo komandant škole, visoki i uglađeni prosedi general, Slovenac, bivši oficir-geodet jugoslovenske kraljevske vojske. On bi izla-zio u šetnju Kalemegdanom sa komandirom ruskog vo-da, jednom zgodnom kapetanicom. Ponekad bi bio viđen kako predveče, automobilom, odlazi u grad u pratnji raz-draganih Rusinja.

Mladi pitomci su mu zavideli. Bili su ljubomorni. Pada-le su svakojake šale. U glavama su se rađala erotska pri-viđenja.

Dorćolac, prevezani beogradski šatrovac, sada već potporučnik, vodio je kolo u tim seksu-pričama, koje su se tada drugačije zvale. On bi zasmejavao svoje kolege:

– Ja Ruskinjici ništa nažao ne bih učinio. Samo bih je svukao i ostavio u čizmama. Zamislite lepo izvajano i ne-žno devojačko telo u grubim čizmama.

Ova perverzija je „palila“ i razbuktavala strasti. A Dorćolac je ispadao iskusni „dasa“. Naravno, on tada nije mogao ni da sanja da mu ta dosetka, koja mu se u pod-svest uvtela kao frojdovski crvić, zamalo nije došla glave pet godina kasnije kada je u Bukureštu sreo zavodljivu Banaćanku u vojničkim čizmama.

Onog prolećnog dana 1950. kada je zazvonio na vra-ta bukureštanskog stana potporučnika „Sekuritatee“, mlade Srpskinje iz Rumunskog Banata, Dorćolac je u svojoj podsvesti nosio erotske slike kojima se nekada zavara-

vao i naslađivao. Ali, i ovaj put te su slike ostale samo slike. Do „sudara“ nije došlo. Privlačna Banaćanka je uhapšena i osuđena na smrt.

Dorćolac je malo propatio, a potom se pomirio sa sudbinom. Život je išao dalje svojim tokom.

Mlada Banaćanka je tri puta izvođena pred streljački vod, ali je njena sudbina bila drukčije određena. Posle izmirenja Tita i Hruščova, 1954. godine, rumunski komunistički vođa Georgiu Dež – pomilovao ju je i pusti sa robije, a 1956, po odluci tadašnje jugoslovenske vlade, ona je prebačena u Beograd i proglašena za narodnog heroja.

Godinama je radila u nekom beogradskom auto-servisu. Sada krcka krvavo stečenu srpsku penzijicu.

Posle silnih godina koje su prohujale, njen nesuđeni dečko, Dorćolac, sasvim slučajno saznaće da je Vida živa i zdrava, i da je u Beogradu. Dobija čak njen telefonski broj. Ni sam ne znajući zašto to čini, on joj telefonira iz Bukurešta i „uglavljuje“ nov sastanak. Nakon 57 godina!

Njega je pred susret kopkalo jedno pitanje. Iz čiste razdznalosti ili neke još preostale muške gordosti, htio je da sazna da li je nekada mlada Banaćanka bacila oko na njega zbog toga što je bio zgodan ili zbog toga što je dobila zadatak da i o njemu nabavi podatke koje bi, potom, prosledila udbovskoj vezi.“

To naravno nije kraj ove priče.

Iz nekog razloga, učinilo mi se da je ideja sa „indigom“ kao literarnim detaljem bila posebno zanimljiva.

Tih dana imao sam susret sa Dragoslavom Mihailovićem, piscem knjiga o goločkih žrtvama, informbirovcima koje je režim u Jugoslaviji slao na ovo zloglasno jadransko ostrvo 1948. godine. Već mesecima sam mu se najavljuvao da će ga potražiti da sa njim porazgovaram „o

nečemu važnom“, u čemu on može mnogo da mi pomogne. Bio je to gest lepog ponašanja prema književniku čija dela izuzetno cenim. Međutim, eto, pojavio se pravi razlog. Odlazim kod njega, ne sluteći da on zna neki detalj iz života junaka ove priče, koja, bilo je očigledno, nije samo literatura.

Dogovorili smo se da se nađemo u SANU. Pokazujem akademiku fotokopiju novinske priče i ukratko kažem sadržaj. Poneo sam kasetofon i uz njegov pristanak, snimio sam šta mi je Dragoslav Mihailović ispričao o svom doživljaju „indiga“. Baš kao da je i sam tragao za ženom koja je opisana u priči.

Indigo papir i tajni poslovi

Čitavu sedmu deceniju XX veka proveo sam u teškom razmišljanju šta da radim sa, u javnosti nedovoljno poznatom, pojmom zvanom „Goli otok“, gde sam kao sasvim mlad čovek boravio izvesno vreme. Strašno me je uz nemiralo što se o Golom otoku piše, neću da kažem neodgovorno, nego ponekad i sa iskrenim uverenjem da je takav tragičan događaj bio potreban, jer je Tito njime nešto u tadašnjoj Jugoslaviji, kao spasao. A, ja u sebi, takvo pisanje nikad nisam mogao drukčije ocenjivati nego kao udbaško.

U mome razmišljanju koje nije bilo za javnost, pomagali su mi i neki prijatelji, kakav je bio, recimo, Dragoslav Mihailović Mihiz. Ali, i oni su umeli da greše.

I tako, počeo sam da vodim pripremne razgovore s pojedinim ljudima koji su se sastojali u tome da treba da razgovaramo o Golom otoku, i to za javnost i potpuno otvoreno. Nailazio sam na velika odbijanja, motivisana uglavnom strahom. Ali, nekoliko mojih dobrih prijatelja je najzad pristalo. I, pred sam kraj 1979. počinjem da radim.

U tom trenutku ja još ne znam da je oktobra iste godine Udba donela odluku kojom me stavlja na listu za neku operaciju „munja“, koju ću, kad joj juna 2001. u svom policijskom dosjeu nađem rešenje, protumačiti kao pripremu za likvidaciju. Naravno da nitkovska organizacija to zatim neće voleti da prizna. I kad sam 2004, posle tri i po godine nastojanja i dosađivanja, najzad uspeo da od nadležnih dobijem nekakvo objašnjenje, ono je glasilo da je to radila savezna Udba, a nikako republička, i da je ideja odluke bila da se za slučaj opasnosti po Jugoslaviju jedan broj

Ijudi izopšti iz javnosti, odnosno da se ukloni na sigurno mesto. Jednog tadašnjeg visokog policajca upitao sam kasnije da li je to sklanjanje značilo pripremu za likvidaciju – prvo te malo sklone sa vetrometine, a onda ti u tišini urade ono što ti sleduje. Ali on, kao, nije znao da mi odgovori na to pitanje. „Ovo ne znači to!“, odgovorio mi je. „A, ako bude doneto rešenje o likvidaciji?“ upitao sam. „Onda bi“, odgovara, „moral da se doneše posebna odluka“.

Njegov odgovor je bio dobro smišljen, ali ja sam video da se i za druge, ostvarene likvidacije, pismeni dokazi ne mogu pronaći.

Dakle, 1979. godine za ovu „operaciju“ ja još ne znam, ali znam da me već decenijama prate i prисluškuju i kako se ustručavam da dovodim svojoj kući ljudi s kojima hoću da razgovaram. Ipak, ne mogu da nađem bolje rešenje jer nemam drugi prostor. I, prvi čovek s kojim sam u svom stanu razgovarao bio je Fedor Miša Pifat, moj takoreći najbolji drug sa Golog otoka. S njim sam u paviljonu broj 11 godinu dana spavao pod jednim čebetom. Od samog početka razgovora koji ima više nastavaka, mi smo krajnje uzbudjeni. Prvi put iz naših usta izlazi priznanje da smo pri izlasku sa Golog otoka potpisali obavezu da ćemo na slobodi sarađivati s Udbom. Obaveza sadrži i stavku da nikom na svetu ne smemo o njoj govoriti. Ako je na neki način prekršimo, pišemo svojom rukom, pristajemo na kaznu koja nam sleduje. To je, otprilike, ovo što sam našao u dosjeu „munja“. Pifat je tada dobio neki špijunski pseudonim, zaboravio sam koji, ja sam dobio pseudonim Marko – a kako ovde možeš naći milion Marka, kasnije strahujem da ti mogu prislijamčiti koliko hoćeš izmišljenih dostava – i ja takvo priznanje izgovaram prvi put u životu ikojem živom čoveku.

Iz razgovora izlazimo znojavi od glave do pete. A, kako još obojica pušimo – na prozorima su spuštene roletne, navučene zavese, isključen je telefon, vrata se ne otvaraju – vazduh se od dima prosto makazama može seći. Možete zamisliti atmosferu u sobi.

Odmah posle toga, čim Pifat izađe, prekucavam magnetofonski snimak u više primeraka. Pri tom se rukovodim i nečim što mi je svojevremeno ispričao moj pokojni priatelj Siniša Jankulov, koji je u svom rodnom Vršcu oktobra 1944. bio sekretar sreskog komiteta partije; tada je u stvari kao devetnaestogodišnjak bio najmlađi sekretar komiteta u Jugoslaviji. Siniša mi priča o nekoj ženi koja je radila za rumunsku obaveštajnu službu, ali je, izgleda u isto vreme imala posla i s jugoslovenskom tajnom službom, to jest sa Člubom. I ona je posle nekih saslušanja ili sastanaka i doношења zaključaka, kucala na pisaćoj mašini svoje izveštaje, zaboravio sam da li samo za jednu ili i za drugu obaveštajnu službu. I odmah ih na neki način slala tamo gde su ih očekivali. Da li ona pri tom nekome šalje indigo – papir koji je upotrebila ili je uhvaćena pomoću indiga, više se ne sećam, samo sam zapamtio da takva hartija može predstavljati opasnost za počinjoca i priliku za otkrivanje nečega što želiš da sakriješ.

I, sada, ja odmah uništavam upotrebljeni indigo. Nasitno ga cepkam i bacam u klozetsku šolju, a ona tri-četiri primerka rukopisa s našim razgovorom delim u fascikle i iste noći trčećim korakom raznosim nekim ljudima, kod kojih će, pretpostavljam, ostati neotkriveni.

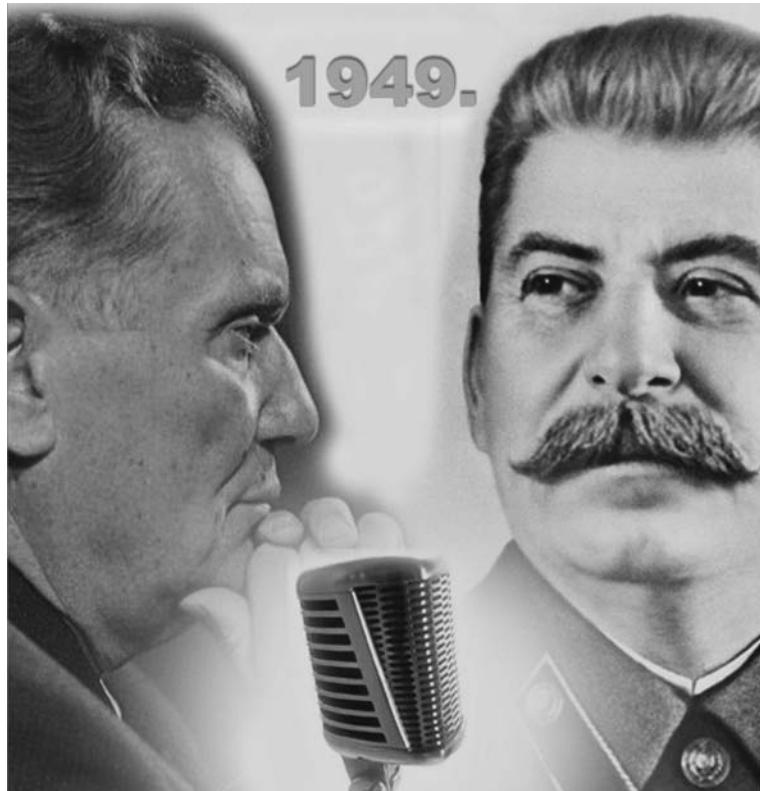
Tako sam uspeo da sačuvam svoje sagovornike, za koje sam, u stvari, više strahovao nego za sebe. Jer, smatrao sam, mene zbog opasnosti od skandala i verovatnosti pisanja o tome u stranoj štampi možda ne bi ni dirali, ali moje drugove bi mogli u tišini podaviti kao mačiće u kofi vode. Čak i kad sam u „Književnim novinama“ 1988. i u prvoj knjizi Golog otoka 1990. objavio prve razgovore koje sam vodio, tu su mi bili samo sagovornici kojih, nažalost, u životu više nije bilo i koji su na taj način izmakli mašicama tajne policije.

U razgovorima sam nastojao da imena sagovornika ni greškom ne izgovaram. Zbog toga je postojala mogućnost da u slučaju moje brze smrti (dva-tri puta sam „priateljski“

bio opomenut da pazim kud idem, jer mi se može desiti da me negde zakači „neidentifikovan kamion“, moji naslednici u rukopisima ne odgonetnu identitet mojih saradnika. I, na jednom listu hartije iskucao sam imena svih njih po redu učestvovanja. Taj list sam pre izvesnog vremena bio ponovo našao u svojim hartijama.

Tako je govorio Dragoslav Mihailović.

Sada je Petrovićeva priča izgledala još zanimljivija.

Milanova poruka poslata iz Bukurešta novembra 2008:

Dragane,

Nisu prošla ni dva sata od kada smo razgovarali, a iz Temišvara sam dobio novu poruku mog prijatelja i kolege, novinara

Rajka Kornje koji je diplomirao žurnalistiku u Beogradu.

U prilogu imać jedno rešenje koje je sačinio. Pa on je skoro genijalac. Ništa mu nisam govorio, ali je sam osetio stvar.

Dugo godina radi na televiziji. Jedno vreme je bio glavni urednik nedeljnika *Naša reč* koji izlazi na srpskom u Temišvaru.

Mislim da mu je ideja odlična. Milan

Svađa koja je potresla svet

Tito i Staljin

O Petroviću još uvek ništa ne znam, a rečenica iz beleške o njemu da se „bavio radiofonijom 58 godina“, nije mi izbjijala iz glave. „Radiofonija“ me je uvek magijski privlačila, a posebno ljudi koji su imali strasti da u tom poslu nešto urade ili otkriju i sačuvaju glas, zapisan zvuk na magnetofonskoj traci. Da li je taj čovek živ jer, novine kao novine, svašta izmisle da bi zadržale pažnju čitalaca – pitao sam se dok sam sa zebnjom telefonirao redakciji i tražio kontakt sa Petrovićem. Rekli su mi da je on njihov dopisnik iz Bukurešta.

Pozvao sam ga telefonom i rekao da tih dana vodim emisiju „Nevidljivi ljudi“ o radiju i radio stvaraocima na Drugom programu Radio Beograda. Pitao sam da li bi htelo da ispriča slušaocima uživo čime se bavio i kakav je to bio „njegov“ radio. Odmah smo razmenili elektronske adrese. Zamolio je da mu podrobnije napišem šta me interesuje. Tako sam pre tog razgovora, koji sam najavio slušaocima, dobio nekoliko njegovih pisama koje navodim. Prvo je stiglo skenirano zaglavlje bukureštanskog lista *Pod zastavom internacionalizma*. Taj list je izlazio na srpskohrvatskom jeziku. Novembra 1949. objavio je članak o pokretanju radio stanice „revolucionarnih jugoslovenskih emigranata“.

Zatim, iz istih novina, takođe u broju XIII od 15. novembra 1949, objavljen je raspored radio emisija koje su

se na srpskohrvatskom, slovenačkom i makedonskom jeziku emitovale iz Moskve, Praga, Budimpešte, Bukurešta, Sofije, Varšave i Tirane, uz posebnu oznaku „Radio stаница jugoslovenskih revolucionarnih emigranata“ koja će, dopisuje Petrović, „godinu dana kasnije promeniti ime u 'Slobodna Jugoslavija'“.

Milan dalje piše:

Bile su dve „Slobodne Jugoslavije; i obe izvan zemlje. One pružaju zaista puno istorijske građe. O onoj prvoj koja je 1942. svoj program emitovala iz Sovjetskog Saveza sa Veljkom Vlahovićem u ulozi prve violine, malo se pisalo. Ima o njoj nešto kod Dedijera.

Tadašnja „Slobodna Jugoslavija“ vodila je politiku Kominterne. Tito je već tada dolazio u sukob sa njom. Setite se samo onih levih skretanja i krajnosti o kojima je i Đilas pisao. Koliko znam, arhiv Kominterne još nije otvoren.

I druga „Slobodna Jugoslavija“, ona stvorena 1949. u Bukureštu, ima skoro iste karakteristike. Samo, ona je nastala kao plod već izbilog sukoba između nove Kominterne i Tita. Ne znam da li ja imam te snage da pokušam da prodrem u ovdašnje arhive. Naišao sam na neka vratašca (pojavila se jedna knjiga sa dokumentima koji se odnose na stvaranje anttitovske politemigracije ovde), i shvatio sam da postoje šanse da dospem do te arhive. Ali, duboko sam uveren da će u njoj naći samo onaj deo aktivnosti Kominforma koji je bio u nadležnosti Rumunske KP. Onaj važniji deo je sigurno otišao za Moskvu, pošto su Rusi vodili čitavu tu stvar. Ne verujem da može biti reči o nekim sačuvanim snimcima ili tekstovima. Ako se nađemo u Beogradu, ja će Vam puno toga ispričati, pa ćemo videti da li nešto može da ispadne. Bar dok smo živi nas nekolicina preostalih da se to zapiše. Stavićemo na sto reportofon i ja će da Vam pričam dok se ne umorimo. Sve što mi bude palo na pamet i čega se još sećam. Ne zaboravite da me pitate ta-

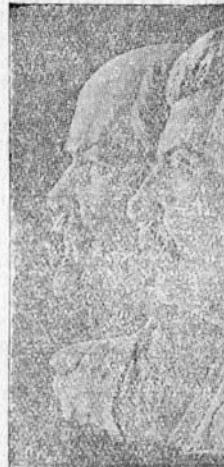
Proleteri svijeta

Pod Zastavom Internacionala

BROJ 1 ● ORGAN JUGOSLOVENSKIH KOMUNISTA-POLITEMIG

„BURŽOASKI NACIONALIZAM I PROLETERSKI INTERNACIONALIZAM – TO SU DVE NEPOMIRLJIVO NEPRIJATELJSKE PAROLE, KOJE ODGOVARAJU DVAMA VELIKIM KLASNIM TABORIMA ČITAVOG KAPITALISTIČKOG SVETA I KOJE IZRAŽAVAJU DVE POLITIKE (ŠTA VIŠE: DVA POGLEDA NA SVET)“.

V. I. LENJIN

U BORBU POD ZASTAVOM INTE

Deset meseci je prošlo od istorijske Rezolucije Informbiroa, koja je razobličila izdaju internacionalizma Tita i njegovih nacionalističkih saučesnika.

Rezolucija je pokazala da su Tito i njegova klika i u spoljnoj i u unutarnjoj politici odbacili marksizam-lenjinizam, poneli se neprijateljski prema SSSR-u, klevetali Sovjetski Savez lažima uzetim iz trockističkog arsenala o tobožnjem „izrodjavanju“ SKP (b)-a i SSSR-a.

Komunističkih i radničkih partija, objavljeni u komunističkoj štampi, pomogle su i pomažu Komunističkoj Partiji Jugoslavije da još jasnije uvidi, i samim tim odlučnije likvidira izdajničku Titovu kliku.

Danas Titova klika otvoreno istupa protiv Sovjetskog Saveza i zemalja narodne demokratije, grlatije od najreakcionarnejše imperialističke štampe, prevaziđa u lažima čak i bivšu Gebelsovou propagandu.

„Pod zastavom lizma“ govoriće razvitku svih na bodilačkih pokre na, Francuska, itd.) o čemu Tito vori ili priča „n podesan njihovim težnjama i američkim gosp list će isticati m povezanost tih zajednički cilj—o

iju zemalja, ujedinite se!

nacizma

„NACIONALIZAM U JUGOSLOVENSKOJ KOMUNISTIČKOJ PARTIJI NANOSI UDARAC NE SAMO OPŠTEM ANTIIMPERIJALISTIČKOM FRONTU, NEGO — PRE SVEGA — INTERESIMA SAME JUGOSLAVIJE, INTERESIMA NARODA JUGOSLAVIJE, INTERESIMA KOMPARTIJE JUGOSLAVIJE — KAKO U OBLASTI SPOLJNE POLITIKE, TAKO I U OBLASTI UNUTRAŠNJE POLITIKE“.
„PRAVDA“ 8 septembra 1948 g.

GRANATA U NARODNOJ REPUBLICI RUMUNIJI 15 MAJ 1949

„SKRETANJE K NACIONALIZMU JESTE PRILAGODJAVANJE INTERNACIONALISTIČKE POLITIKE RADNIČKE KLASE NACIONALISTIČKOJ POLITICI BURŽOAZIJE... SKRETANJE K NACIONALIZMU OGLEDAVA POKUŠAJE „VLASTITE“ NACIONALNE BURŽOAZIJE... DA OBNOVI KAPITALIZAM“.

J. V. STALJIN

INTERNACIONALIZMA!

n internacionalizma i o porastu i iprednji oslobodjene zemalje u svetu (Kina, Španija, Grčka) sva klika ne gona svoj način“, m nacionalističkoj njihovim anglo-podarima. Naš moralnu i idejnu pokreta, njihov oslobodjene na-

zio. Oktobarska Revolucija i današnja stvarnost u SSSR-u je najbolja potvrda toga učenja i naučnog predviđanja.

Porast otpora narodnih masa Jugoslavije, sve oštira borba zdravih snaga u Partiji i zemlji, jačanje pokreta protiv Tita — a za prijateljstvo sa Sovjetskim Savezom i narodnim demokratijama — potvrđuju da će narod i komunisti vratiti Jugoslaviju u bratsku zajednicu de-

SAVETOVANJE JUGOSLOVENSKIH KOMUNISTA-POLITEMIGRANA U NARODNOJ REPUBLICI RUMUNIJI

Početkom maja ove godine održano je savetovanje jugoslovenskih komunista-politemigrana u N.R.R., na kome je diskutovano o situaciji u Jugoslaviji i o zajedničkoj borbi komunista i naroda.“

da kako smo videli sukob Tito-Đilas. Bilo je to veliko iskušenje u našem ocenjivanju prilika u Jugoslaviji tih godina. Lutali smo, i ne samo mi...

Budite mi živi i zdravi!

Evo i drugog dopunjenođ mejla iz Bukurešta:

Što se tiče one bukureštanske „Slobodne Jugoslavije“, ona je radila kao ispostava Informbiroa. Verovatno je nešto ostalo zapisano u arhivi CK rumunske Kompartije. Upravo se govori o potrebi otvaranja tog arhiva, koji se još nalazi iza katanaca. Ne verujem da postoje neki sačuvani radiosnimci. Znam da smo radili sa magnetofonskim trakama velike brzine (78 cm/sek). Sve emisije su bile snimane. Nije se islo uživo. Verujem da je sav njen materijal ipak otišao za Moskvu, ako glomazne magnetofonske trake nisu uništene. Nisam siguran da je negde sačuvan i pozivni znak stanice. Jedno vreme bila je to Internacionala. Dok se ne dođe do tih izvora, bilo bi dobro da razgovarate sa nekim od, malo preostalih u životu, urednika te stanice. Jedan sam ja, a drugog imate pri ruci. To je profesor univerziteta u penziji Đorđe Vrcelj. Živi u Beogradu. Što se mene tiče, stojim vam na raspolaganju. Ali, u Beograd ču ponovo doći tek na proleće.

U listu *Pod zastavom internacionalizma*, koji je izlazio u Bukureštu od 1949. do 1954. a čiju kolekciju posedujem, ima dosta materijala o radiju „Slobodna Jugoslavija“.

Još da dodam: ja sam bio generalni sekretar redakcije „Slobodna Jugoslavija“ i urednik programa na srpskohrvatskom jeziku.

Pozvao sam telefonom gospodina Vrcelja, ali profesor nije bio raspoložen da govori.

– Radi se o davno prohujalom vremenu, objasnio je Vrcelj.

Oštrija slika događaja

Uradio sam još nešto što bi ovu priču o Informbirou učinilo jasnijom.

U mojoj dokumentarnoj emisiji *Emigrantski Goli otok*, snimljenoj u Budimpešti 1992. govorili su Gojko Petrović i Sava Novaković – takođe Petrovićevi politički istomišljenici. Oni su prebegli iz Jugoslavije u Mađarsku 1948. i tamo kao stranci doživeli svoj *Goli otok*.

Pronašao sam i sećanje Miroslava Mitrovića, ondašnjeg spikera Radio Beograda, koji je tada čitao proglašenje Informbiroa slušaocima u Jugoslaviji.

Miroslav Mitrović*:

Tog junskog dana radio sam pre podne, ili ujutru, bio sam dežurni spiker. Znam da sam se oko podne vraćao kući. Pošao sam na ručak, i negde kod Skupštine sretnem jednog rođaka, penzionera. I već kako to penzioneri vole da čuju šta ima novo, zaustavi me.

- Zdravo!
- Zdravo!
- Je li – kaže – šta ste se to pokarabasili s Rusima?
- Kako, pokarabasili?!

* Miroslav Mitrović, novinar, dugogodišnji urednik Zabavno-humorističke redakcije Radio Beograda, poznat je i kao komedijograf. Slučaj je hteo da je Milan Petrović preveo na rumunski jezik Mitrovićevu komediju *Ponoćna provala*, koja se igrala u Bukureštu i drugim rumunskim gradovima 1975. godine.

Kaže mi:

– Sad sam sreo prijatelja, kaže nešto gusto sa Rusima; slušao na nekoj stanici.

– Ma, pusti – rekoh – propaganda! Taman posla! – i odem kući.

Uopšte nisam pridavao značaj tom razgovoru. Preveče, hitno me zovu iz radio stanice da dođem što pre. Pođem i mislim: sigurno ima nešto važno, jer u to doba tako nekako, te duže govore, važnije stvari, referate i slično, uglavnom sam ja čitao. I požurim. Nije mi ni padaо na pamet onaj razgovor sa rođakom. Dođem u radio, pitam šta je. Ne znamo, dobićemo kažu od CK obaveštenje, za sad nema ništa. Čekaj tu, videćemo.

Posle nekog vremena muzički program se sasvim promenio i kroz muziku je počela da se emituje vest: Obaveštavamo slušaoce da ćemo u 20.00 dati jedno važno saopštenje.

Mislim da je baš tako rečeno. I to je ponavljano. Sad se već videlo da je stvar postala ozbiljna.

Kakva „vruća“ istorija! Istorija koja je pomerala živote, mislio sam, vreme koje ne haje za lične sudbine.

Među skojevcima se tada pevala pesma sa ovim početnim stihovima:

*Druže Staljo, ceo narod pita,
ko je nama školovao Tita...*

Jugosloveni su ubrzo shvatili da nije posredi nikakav nesporazum i da će sukob sa Staljinom i te kako potrajeti. Tito je 21. jula 1948. podnoseći referat na V kongresu Komunističke partije, između ostalog, rekao:

„Drugovi i drugarice, na kraju ovog referata smatram za potrebno da se bar ukratko osvrnem na rezoluciju Informbiroa, na čudovišne optužbe protiv naše partije i njenog rukovodstva. Ovo, drugovi, nije samo napad na

naše rukovodstvo partije. Ovo je napad na jedinstvo naše partije. Ovo je napad na krvavo stečeno jedinstvo naših naroda. Ovo je poziv svim destruktivnim elementima da ruše sve ono što smo mi na sreću naših naroda gradili do danas. To je poziv na građanski rat u našoj zemlji. Poziv na uništenje naše zemlje.“

A, evo, kako je taj poziv glasio u stilizaciji Informbiroa:

„Informacioni biro ne sumnja u to da u krilu Komunističke partije Jugoslavije ima dovoljno zdravih elemenata vernih marksizmu, lenjinizmu, vernih internacionalističkim tradicijama Komunističke partije Jugoslavije, vernih jedinstvenom socijalističkom frontu. Zadatak ovih zdravih članova Komunističke partije Jugoslavije jeste da prisile svoje današnje rukovodioce da otvoreno i pošteno priznaju svoje pogreške i da ih poprave, da napuste nacionalizam, da se vrate internacionalizmu i da svim silama učvršćuju jedinstveni socijalistički front protiv imperijalizma. Ili, ako se današnji rukovodioци Komunističke partije Jugoslavije pokažu za to nesposobni da ih smene i istaknu novo internacionalističko rukovodstvo Komunističke partije Jugoslavije.“

Zamolio sam istoričara dr Andriju Radenića, čije se ime pominje na početku ove priče, vezano za otkriće *Dnevnika Benjamina Kalaja*, da mi da svoje lično svedočenje vezano za pedesete godine XX veka. U to vreme je Radenić već zaposlen u Akademiji nauka u Beogradu.

Kada sam mu se obratio maja 2008, imao je devedeset godina i nije želeo da ga snimim, već mi je nekoliko dana kasnije dao svoja sećanja u rukopisu.

Bio sam sekretar partiskske organizacije u SANU u vreme vladavine Komunističke partije Jugoslavije. U toku je bila hajka na Informbirovce, članove partije, koji su se javno ili tajno, stvarno ili navodno, saglasili sa optužbama Infor-

mativnog biroa Komunističke partije Rusije, prema Staljinovim direktivama protiv Titovog režima u Jugoslaviji.

Podrazumevalo se da sam se i ja, kada je trebalo da se to učini, bio izjasnio protiv Informbirovskih insinuacija, kao pobornik Titovih argumenata protiv staljinizma.

Ipak u forumima Užbe u međuvremenu je zapisano tri puta, u manjim ili većim razmacima, prema kazivanjima uhapšenih i tučenih Informbirovaca, da sam i ja među onima koji se smatraju Informbirovcem.

Pri redovnim, u kraćim i dužim razmacima vođenim informativnim razgovorima, članovi Udbi i vodeći članovi partijске organizacije u SANU o držanju pojedinaca u vezi sa Informbiroom, posebno Andrije Radenića, imajući u vidu kazivanja zatvorenih Informbirovaca, jedno vreme je ponavljano nešto što se uobičajilo, da je Radenić neizostavno protivnik informbirovskih napada.

Samo, ja sam počeo da bivam manje aktivan kao sekretar partij-ske organizacije, pošto sam radio na

Faksimil rukopisa Andrije Radenića

knjizi za polaganje doktorata. Sledila je moja ostavka na položaj sekretara partitske organizacije i izbor novog sekretara. Tražio sam i dobio rešenje za istraživački rad na doktoratu u Arhivu u Vršcu.

Na putu za Vršac, kad je voz stao na stanici Boka, seli
gde sam rođen, pokušao sam da siđem, ali mi je rečeno da
moram imati propusnicu zbog blizine granice prema Ru-
muniji. Zato sam odmah po dolasku u Vršac telefonski za-
tražio od čelnika Istorijskog instituta SANU da mi nabave
propusnicu za rodno selo. Sutradan, dobio sam odgovor
da se odmah vratim u Beograd, u Institut, na zahtev pred-
sednika SANU Aleksandra Belića. Prekinuo sam tek zapo-
četi rad u vršačkom Arhivu i vratio se u Beograd.

Kod kuće me je sačekala usplahirena supruga. Celo noć su dva člana Ūdbe pretresala stan u potrazi za dokazima o mom radu kao informbirovca. Naložili su da se, čim se vratim, javim dežurnom u ūdbi. Kada sam se pojavio, dočekao me je načelnik urlajući: „Otkrili smo te! Hteo si da bežiš u informbirovsku Rumuniju!“

Zatvorili su me u jednu sobu da pišem priznanje o svojim političkim opredeljenjima na liniji Informbiroa. Ujutru, pročitavši napisano, uz psovke da sam lažljivac i da bi trebalo da me upute na Goli otok, islednik mi je saopštio da po nalogu nekih naredbodavaca, mora da me uputi kući. Biću pod stalnim nadzorom. Veruje da će se u celosti dokazati moja krivica. A u Istorijском institutu će me izbaciti iz partijske organizacije i doneti odluku o mom prestanku rada u Institutu. Odista, čim sam se sutradan javio na posao, dočekala me je povika kolega. Ponavljalо se u horu: „Ūdba je morala da otkrije i potvrди tvoje pokvarenjaštvo. Dobićeš rešenje o prestanku rada u Institutu.“

Dve godine sam uspevao da mi ne uruče otkaz. Svakog prvog u mesecu bio sam na bolovanju. Po tadašnjim propisima, ko je bio prvi dan u mesecu na bolovanju, nije mu se mogla uručiti odluka o prestanku radnog odnosa. Tako sam bolovanjima uspeo da dočekam dolazak sekretara KP SSSR Hruščova u Beograd 1955, što je značilo normalizaciju odnosa SSSR i Jugoslavije. Tim dolaskom objašnjavam prestanak gonjenja optuženih za informbirovsko opredeljenje. Po izuzetnom rešenju predsednika SANU, pored istovetnog rešenja direktora Istorijskog instituta, prema tadašnjim uzusima, vratio sam se na rad u Institut. Zahvaljujući zakonskoj odredbi da je samo prvi dan u mesecu na radnom mestu uručivano rešenje o otpuštanju iz službe, što sam ja osujetio navodnim bolovanjem, ostao sam do пензије u Istorijском institutu. Bio je to redak primer uspešne snalažljivosti.

Među svojim emisijama koje sam sačuvao na temu Informbiroa, našao sam i svedočenje Lazara Brankova, koji je 1948. bio otpravnik poslova jugoslovenske ambasade u Budimpešti. Čika Lazu sam upoznao u Parizu 1998. Sa ženom Rut, Mađaricom, živeo je u Francuskoj kao emigrant od 1956, kada je izbegao iz Mađarske. Ceo svoj drugi deo života proveo je u pokusajima da dokaže da je stradao nevin. Navodim deo onoga što mi je govorio za emisiju *Ja optužujem*, jer je i to paralelna slika vremena u kome su živeli Petrović, Radenić i Brankov. Život Lazara Brankova mogao bi da bude roman za sebe.

Lazar Brankov:

Godine 1949. bio sam uhapšen u Moskvi, i na zahtev mađarske Vlade sproveden u Mađarsku, gde me je čekala optužnica da sam učestvovao u zaveri sa mađarskim ministrom spoljnih poslova, gospodinom Rajkom.

Namera nam je bila, kako je pisalo u optužnici, da oborimo socijalistički režim u Mađarskoj i povratimo stari kapitalistički sistem. To je bila glavna tačka optužnice. Odmah uz to, bile su i druge tačke. Prvo, da bi me moralno, kao čoveka, potpuno diskreditovali, optužili su me da sam odgovoran čak i za jedno izmišljeno ubistvo; zatim da sam služio obaveštajnim službama Amerike, Engleske, Mađarske... Samo što me nisu optuživali da sam bio u službi pojkognog japskog mikada.

Na osnovu te optužbe održan je zloglasni proces u Budimpešti septembra 1949. godine, na kojem sam osuđen na doživotnu robiju. Ostao sam na robiji sedam godina, potpuno izolovan od sveta, u samici, bez mogućnosti da pišem, čitam, primam poštu, pakete – o tome nije bilo ni govora.

Godine 1955. moje stanje u zatvoru bilo je manje teško. Ništa nisam znao šta se napolju događa, nisam znao ni da je Staljin umro, niti da je određena revizija našeg pro-

cesa... Ali, ponašanje vlasti prema nama bilo je bolje, pristup je bio manje grub i prvi put sam dobio knjige, te sam konačno mogao da čitam.

Posle revizije procesa, pušten sam na slobodu amnestijom. Tek tada sam saznao šta se sve dogodilo u toku proteklih sedam godina, od 1949. do 1956. godine. Saznao sam da su i na jednoj i na drugoj strani bile štampane neverovatne laži i klevete u vezi sa mnom, u bezbroj knjiga, novina i tako dalje. S jedne strane, sa jugoslovenske strane, naši su tvrdili da sam sovjetski agent, da sam mađarski agent, odnosno američki špijun. S druge strane, sa sovjetske i mađarske, tvrdili su obratno – da me je Tito poslao u Mađarsku da zajedno sa Rajkom organizujemo zaveru za obaranje socijalističkog režima, da ubijemo Rakošija, Jereja i Farkaša, tri rukovodeće ličnosti mađarske partije.

Saznao sam da je objavljeno mnoštvo knjiga u Jugoslaviji, među kojima knjige Save Kržavca, Dragana Markovića, Dedijera, koje su pothranjivale izmišljotine, laži, koje su bile izgovorene u vezi sa mnom. Neki Rudolf Čačinović, koji je kasnije bio potpredsednik Izvršnog veća Slovenije, u svojim memoarima tvrdio je da je saznao da sam posredstvom ličnog Hitlerovog lekara došao u vezu i sa samim Hitlerom.

Ali, to nije jedino svedočenje koje imam o Informbirou. Sa Boškom Trifunovićem, kao koautorom, koji je bio zatočenik na Golom otoku, objavio sam knjigu „Ženski logor na Golom otoku – ispovesti kažnjenica“, Beograd, 1990. Od tih ispovesti izdvajam dve.

Novka Vuksanović iz ugledne komunističke porodice, 1943. bila je internirana iz logora na Banjici u zloglasni nemački logor Aušvic. Posle oslobođenja uhapšena je 1950. godine. Bila je sekretar partiskske organizacije u Ministarstvu poljoprivrede kada su je pozvali da govori o napadu Informbiroa na našu zemlju, a ona je govorila u zagonetkama „o gubarima“ koji su uništavali zelene površine.

Da ne bi bilo dvoumljenja šta je htela da kaže, iz beogradskog zatvora prebačena je na Goli otok.

Sećam se, 5. marta 1953. godine, umro je Staljin. Onda su mene, Miljušu Jovanović, Branu Marković i Seku Stanković naterali da uđemo u kanal sa govnima. Morale smo golim rukama da čistimo te fekalije, dok su neke druge logorašice puštale vodu da to ide ovamo. A, mi golim rukama – onaj smrad, ona mokraća, ona kiselina, dušu da ispustiš. A, naterane žene stoje iznad nas i viču: bando, bando! Kad smo to očistile, onda su nas doveli nasred dvořišta, došli su islednici, onda su namestili jedan ležaj, jedna je legla kao da je Staljin, namestili su joj brkove i neku sablju, šta li, a četiri su stajale tobož oko odra i one su predstavljale Seku Stanković, Branu Marković, Miljušu i mene. I one su kao kukale: Jao Stašo, mili, mili naš, jao Stašo što umrije, mili Stašo. One su to naricale po crnogorski. Brana se na to okrenula i kaže: Miljuša, Novka – stidite se! To, ta što je igrala Branu: Sram vas bilo! Kako možete tako?! On je bio veliki, ostao je veliki. Sad je uzleteo na nebo i lepo nas gleda odozgo, a vi tu kukate.

Ovi islednici se iskidaše od smeha. A mi izašle iz kanalizacije, smrdimo na kilometar i dalje, samo da nas puste da odemo do mora da se operemo. Ali ne daju, treba da uživaju. I, opet, kaže, kao bajagi, Brana: Nemojte da plačete, Staša je bio veliki, ostao je veliki. Jeste kod vas crnogorski običaj da naričete... A, kao, ja i Miljuša, nas dve naričemo: Jao Stašo, mili Stašo, gde nam ode ti, i druge gluposti.

Pre toga hteli su da nateraju silom mene i Miljušu da stavimo crne marame. Ali, mi nismo htele, nije nam bilo ni na kraj pameti. I hteli su da mi sa tim crnim maramama uđemo u kanal. Mi nismo htele. Vukle su nas, udarale, nagonile, ali nismo pristale. A, gde nađoše samo crne marame, to mi nije jasno.

Godine 1954. skinut mi je bojkot. Bila sam polumrtvac. Samo sam mislila: šta je ovo? Ni danas mi nije jasno da li

su to bili ljudi ili zveri. Kad su me pustili, drugarice su me vodile od stanice, skoro nosile.

Druga ličnost iz knjige bila je Miljuša Jovanović, rođena sestra partizanskog generala Arsa Jovanovića, kome se na rumunskoj granici 1948. gubi trag.

Miljuša je takođe bila u partizanima. Tokom Igman-skog marša 1942., zbog promrzlina, odsekli su joj stopala. Uhapšena je 1950., a puštena sa Golog otoka 1954. godine.

Pre nego što će nas pustiti kući, davali su nam nešto bolje da jedemo, kako bi se malo nadebljale jer smo užasno izgledale. Kosturi i mrtvaci. Ali, mene nisu uspeli nadebljati jer sam imala bolesnu jetru. Bila sam mršava kao granata. Kad sam rekla majci: 'Majko, ja sam, tvoja Miljuša', nije verovala, nije me poznala. U kući sam zatekla dva kontrabaveštajca. Jedan se zvao Sveti Šoškić, major, a drugi Ilija Laković, kapetan. I ta đubrad pitaju ko sam ja, a došli baš sada kad sam se vratila. A, imala sam sestrića, koga su doveli iz Crne Gore, i taj Ilija se sa sestrićem okumio samo da bi nam se u kuću uvukao.

Po izlasku, nigde ne smeš otići. Špijuniraju te na svaki korak. Godina dana je prošla da nisam otišla kod dr Bora Božovića na kliniku. A kad sam došla, odmah sam ga pitala: da ti nije ovde nešto prikopčano.

Kod Radovana Zogovića sam otišla jer smo ratni i posleratni drugovi. Radovan se prosto začudi kad me je video. Zvali smo ga Dadan. Dođem i zvonim, a vrata otvara jedna žena. A, Radovan samo gleda.

– Pa, ova je žena sa Golog otoka, kažem ja.

A, Radovan će:

– Meni je kuća puna Golog otoka. Sobu mi uzeli i ubacili Udbu tam, i samo se mijenjaju.

Ova što je otvorila vrata, bila je Marija Zelić, čuvarka naša u logoru.

Kaže on:

– Dođi da vidiš šta čine od kupatila.

On stavi nekakve mreže i zaključava, a oni mokraćom zalivaju mrežu. Vidim, čudo čine od njegove kuće. On ih gađa cipelama i papučama, a oni mu se rugaju...

U traganju za informacijama da li je i u Rumuniji bilo „Golog otoka“, nailazim na Internetu, u projektu „Rastko“, na knjigu Miljurka Vukadinovića „Približavanja“, ogleđi iz književnosti Srba u Rumuniji. Citiram Vukadinovića:

„Jedna od tekovina XX veka su logori i progoni; i to naročito u zemljama sa najpravednijim poretkom u svetu. Socijalizam kao veliki san proletarijata i sirotinje da će se u komunizmu steći jednakost svih, da će socijalne nepravde otići nepovratno u prošlost... izneverio je očekivanja te ga je progutala isuviše velika provalija između sna i jave. Umesto u komunistički raj stiglo se u socijalistički pakao – Sibir, Goli otok, Baragan...“

Kada piše o Srbima u Rumuniji, Slavko Vejnović takođe ostavlja trag na Internetu:

„Skladni i prijateljski međudržavni odnosi između Jugoslavije i Rumunije iz osnova su promenjeni 1948. godine, posle donošenja Rezolucije Informbiroa. Rezolucijom su istočnoevropske socijalističke zemlje, sa SSSR-om na čelu, optužile jugoslovensko partijsko i državno rukovodstvo da je izdalo socijalizam i da uvodi kapitalističke društvene odnose.“

Pitao sam Petrovića da li on zna nešto o Baraganu.

„U pograničnom pojasu prema „Titovoj“ Jugoslaviji širokom 25 kilometara, imućni Banaćani i Oltenci* svrstati

* Oltenci su žitelji Oltenije, pokrajine koja se graniči sa rumunskim Banatom. Autori knjige su hteli da kažu da nisu samo banatski Srbi bili proterani u Baragan, već i Rumuni i Oltenci. (Prim. autora)

ni su u jedinstvenu skupinu zakletih i na delu opasnih neprijatelja nove političke stvarnosti, čije živote ne treba ni najmanje štedeti... Znam da su, osim Srba, tamo prognani i Rumuni, kao i pripadnici ostalih nacija: Mađari, Nemci, Bugari i Cigani. Šaljem poštom knjigu isповести: *Srbi iz Rumunije u Baraganskoj pustinji*, Miodraga Milina i Ljubodraga Stepanova. Možda može da posluži, jer će se tako ja snije razmeti vreme u kome smo mi u Rumuniji živeli.“

Posle nekoliko dana imao sam knjigu u rukama. U njoj se nalaze mnoga svedočenja; evo jednog:

Mara Pantin, selo Keča:

Na drugi dan Duhova, 19. juna 1951. godine kada je slava u selu Keča gde smo živeli, posle ponoći, probudila me lupa na vratima. Upao je oficir i naredio da se obučemo. Odsekao je pola hleba i parče šunke i rekao da samo to možemo nositi. Moja svekrrva je tada imala 77 godina. Bačenu parčad je spakovala, a ja sam u čebe umotala četvorogodišnju čerku i godinu dana mlađeg sina. Od milicajca koji je pristigao tražila sam da bar ponesem flašu vode za decu, ali nije dao. Veli: 'Za nas nije slobodno ništa. Ni muž ne može u dvorište, u klozet.' Isterali su nas na ulicu i zabravili kuću. Nikad je više nisam otključala.

Sa nejači na leđima i glavom u torbi oterali su nas na seosku železničku stanicu sa još pet drugih porodica. Rekli su nam da su oni, među 75 deportovanih porodica iz Keče, najrđaviji. Zato i ne treba da znamo kuda nas vode. Do sutradan su nas ostavili tu u vagonu da čekamo polazak. Oba deteta su od rođenja nepokretna i nema. U vagonu su jeli samo hleb, za šunku nisu imali zube. Kad smo stigli u Temišvar, bacili su nam neko sumnjivo meso. Iza Bukurešta celu noć su deca zijala žedna. Na mojim rukama su probdela petodnevni put u pustinju.

Doveli su nas u Furmušicu. Bacili su nas u moćvaru gde je trska bila visoka tri metra i pokazivali parcelu da tu,

pod otvorenim nebom, napravimo što nam je volja. Šest meseci sam provela sa porodicom u skrpjenoj kolibi. Prag nam je bio jastuk, a rogozina jorgan. Svekrva je prva umrla od muke. Muža su mi poslali u drugi reon, trideset kilometara dalje, a dolazio je samo jednom nedeljno da donese hleb. Zbog dece nisam nigde smela da mrdnem, posebno pošto sam jednog jutra na njihovom uzglavlju ugledala zmiju debelu kao ruka. Bunar je bio šest kilometara udaljen od nas, a meni bi udelili jednu flašu od dunsta. Voda je bila kao rđa, ali se morala pitи.

Onda nas je zadesila nova nesreća. Posle zime, obližnja reka, granična linija između Rumunije i SSSR, izlila se i voda je odnела sve što je do tada bilo stečeno u močvari.

Vlasti su tu poplavu iskoristile da naprave plantaže pirovinča. Opet sam morala na rad i dnevno sam u vodi do kolena stajala po deset sati.

Po povratku iz zatočeništva, u Keči, u našoj kući, živeo je neki oficir. Moj muž je ubrzo umro, a ja sam sa decom otišla u Temišvar da radim po kućama.

Saznala sam da mi uopšte nismo bili na spisku za Baragan. Komšija je podmitio seoskog kneza i mog zeta Andriju Poleksića, prvog čoveka partije u selu, pa su njegovih 18 jutara zemlje i drugu imovinu napisali kao da je sve to naše. Tako smo mi poslati u Baragan, a komšija ostao. Ljudi su mi kasnije posvedočili da iza toga stoje moja sestra i zet!

Video sam da se poznanstvom sa Petrovićem začinje jedna nesvakidašnja tema, koja traži da pristigne materijale pokažem i dr Ljubodragu Dimiću, redovnom profesoru na Katedri za istoriju Jugoslavije Filozofskog fakulteta u Beogradu, inače recenzentu moje prethodne knjige *Raskol u eteru*, o raskolu srpske emigracije u Americi.

Dimića sam upoznao slučajno, posle neke konferencije za štampu, 2003. godine. Pokazao sam seriju naslova koje sam autorski objavio u ediciji *Knjige koje govore*. Bile su to moje dokumentarne radio emisije prebačene na

nosače zvuka CD, sa različitim temama: *Nastanak i raspad Jugoslavije*, *Suđenje Draži Mihailoviću*, *Milan Panić pred izbore 1992*, *Razgovori pukovnika Žarka Popovića, vojnog atašea Kraljevine Jugoslavije, sa Staljinom*, 6. aprila 1941, *Dva predavanja profesora Radoja Kneževića, idejnog organizatora vojnog udara 27. marta 1941*, Govor profesora Slobodana Jovanovića, predsednika izbegličke vlade u Londonu, *Zabranjene knjige Desimira Tošića*, *Govori Josipa Broza, Miljuša sa Golog otoka, i drugo*. Dimića je sve to interesovalo i zato je prihvatio da napiše recenziju za knjigu *Raskol u eteru*.

Profesoru Dimiću sam pokazao sve što mi je pisao Petrović. Evo njegovog odgovora u celini:

„Dragi Dragane,

Bio sam desetak dana na putu i, evo, tek sada otvaram poštu.

Priča Milana Petrovića, tvog sagovornika o radiju „Slobodna Jugoslavija“ u Bukureštu, urednika ove radio-stanice 1949, sadašnjeg dopisnika *Politike* iz Bukurešta, koji oživljava jedno za nas nepoznato vreme, čini mi se ne samo zanimljivom, već i uzbudljivom. Toplo savetujem da uđeš u taj projekt. Siguran sam da odatle može još nešto da izroni. Ovi novi ’odnosi’ sa Rusima svakako će pogodovati otvaranju arhiva, jer i tamo su svesni da je sve to, danas, ’arheologija’.“

Meni je poznat rad radija „Slobodna Jugoslavija“ iz vremena Drugog svetskog rata... Što se tiče „Slobodne Jugoslavije“ (1948–1949), o njoj niko nije pisao. Ja sam svojevremeno nailazio na neke osude onoga što je „Slobodna Jugoslavija“ objavljivala u Tanjugovim biltenima i u nekoj dokumentaciji o informbirovskoj propagandi, ali je sve to šturo. Mislim da u knjizi Radojice Luburića ima nečega u vezi sa ukidanjem propagande.

Pozdrav, Ljuba“

НАЈНОВИЈИ ЛИФЕРАНТ ВОЛ-СТРИТА

«...ми имамо тако лијеле ствари за продају, за које можемо добити све што хоћемо».

(Из Титовог закључног говора на III Конгресу Народног фронта).

ТИТО: Продајем на велико и на мало. Вади доларе!

ЗА СОЦИЈАЛИСТИЧКУ ЈУГОСЛАВИЈУ, бр. 1, 1. мај 1949. стр. 5

Odgovorio sam profesoru Dimiću:

„Knjigu koju si pomenuo nisam imao. Međutim, slučaj je htio da sam u petak ujutru otišao avionom u Podgoricu na vrlo uspešnu promociju *knjiga koje govore*, u organizaciji bibliotekara Božidara Dende, a juče sam bio na Cetinju kod slikara Luke Lagatora. Hteo sam da odem u knjižaru da potražim *Vrući mir hladnog rata* Radojice Luburića. Luka me zaustavi, ode u svoju biblioteku i pokloni mi knjigu. Tamo u Crnoj Gori svi se znaju i sve ide lako. Reče: Daće meni Radojica novu knjigu. Njemu je ovo već drugo izdanje.“

Knjiga je zaista vrlo zanimljiva, ali ipak ne pominje ono što je naš predmet. Vidi se da je Radojicu zanimala druga tema. Pročitao sam je još dok sam čekao avion na aerodromu. Zasnovana je na antititovskim karikaturama koje je objavljivala Informbirovska štampa, pre svega u Sovjetskom Savezu.

Kada sam ispričao temu naše knjige Borisu Buriću, koji je bio domaćin promocije u Podgorici, reče da je njegov kolega sa posla, Vorošilov, dobio to ime samo zato što mu je otac „dvomotorac“ – dva puta zatočenik Golog otoka, zanet Rusima. Staljin i danas vlada u njihovoј kući. Vorošilov se, čekajući da se Staljin vratи, nije oženio!?”

Pismo sam uputio i Dimićevom kolegi sa iste katedre, profesoru Milanu Ristoviću, čiji je rad *Eksperiment Buljkes*: „*Grčka republika*“ u Jugoslaviji 1945–1949, za me ne bio pravo otkriće. Opet naslednici Staljinove politike.

„Sporazum u Varkizi je trebalo da stvori uslove za političko rešenje krize u Grčkoj i kraj krvavih sukoba koji su izbili u decembru 1944. u Atini. Uključivao je i razoružanje jedinica ELAS-a. Zauzvrat, pripadnicima ELAS-a osumnjičenim za 'ratne zločine', bila je obećana

amnestija. Dogovoren u Varkizi najradikalniji pripadnici ELAS-a smatrali su i tumačili kao 'kapitulaciju'. Za nekoliko hiljada pripadnika ovog pokreta novo stanje od sredine januara (i prekida vatre), odnosno, sredine februara 1945. (kada je ugovor potpisana), bilo je neprihvatljivo i radije su se odlučili na emigraciju. Većina je izabrala odlazak u Jugoslaviju, gde su se pridružili već postojećim izbegličkim grupama... Većinu su činili pripadnici ELAS-a iz pograničnih područja, većinom Grci ali i brojni ('Slavo-') Makedonci.“

Pošavši tim tragom danas, čak sam našao i žive Grke, stanovnike „Republike“. Nove vlasti u Jugoslaviji prebacuju neke pripadnike ELAS-a u folksdojčersko selo Buljkes kod Baćke Palanke na Dunavu. Oni ostaju tu sve do zahlađivanja odnosa Jugoslavije i SSSR 1948. godine.

I Ristovićev odgovor je bio sličan Ljubinom – ohrabrujući.

Nevidljivi ljudi

Radio emisija *Nevidljivi ljudi* iz decembra 2007. bila je posebno zanimljiva. Petrović, kao jedini živi medijski svedok događaja koji su pre više od pola veka potresali komunistički svet, prvi put uživo, u telefonskom uključenju, govorio na beogradskom radiju iz Bukurešta.

U desetak minuta ispričao je istoriju svog slučaja. Evo skraćenog stenograma emisije:

Milan Petrović: [...] Negde sredinom 1949. ovde u Bukureštu počela je da radi „Slobodna Jugoslavija“, koja nije objavljivala gde se nalazi, a faktički se nalazila u samom centru Bukurešta. Sad kad je izbio sukob sa Infor-mbiroom, pored raznih štampanih glasila, osnovana je i ta radio stanica. Ja sam u njoj počeo da radim od 1950. godine. Imala je emisije na tri jezika: na srpskohrvatskom, slovenačkom i makedonskom. Radi istorije, mogu pome-nuti da je njen prvi urednik bio Duško Novakov, inače, čini mi se Pančevac, a tri godine bio je glavni urednik Uroš Tomin, inženjer hemije, kasnije, doktor filozofije, rodom iz Kikinde.

Bio sam oficir, i došlo je do sukoba. Ja sam se opredelio protiv Tita. Bio sam podvrgnut ispitivanjima i, ume-sto da odem na Goli otok ili ko zna gde, da bih se spasao, našao sam se ovde u Bukureštu. Ja sam po struci geo-det, ali sam promenio posao i silom prilika prešao sam u novinarstvo. Novinarstvom se bavim od 1949. godine, kada sam otišao u „Slobodnu Jugoslaviju“.

Novinar: Kakav ste program emitovали?

Milan Petrović: Uglavnom su to bile vesti, emisije su išle skoro 24 sata. Razni programi. Bile su i ponoćne emisije, diktirani su razni propagandni leci slušaocima i slično.

Znači, ova radio stanica je učestvovala, absolutno, u političkoj borbi. Direktno, razumete. Postojalo je uredništvo, a mi smo imali izvesnu samostalnost. Osnovne direktive dobijali smo iz Moskve, priučavali smo se radio novinarstvu. Sad kad razmislim o svemu, shvatam da je to bilo primitivno novinarstvo. To su bili napabirčeni novinari, nisu to bili novinari iz struke. Jedini čovek koji je bio pravi novinar, bio je Viktor Nedić. To je bio prvi posleratni dopisnik Tanjuga iz Berlina, i njega su doveli u Bukurešt. On je bio najspasobniji od svih nas. Bili smo šegrti u novinarstvu.

Jugoslovenska redakcija je emitovala program 24 sata, naravno, ponavljali su se programi. To je bila kratkotrasna stanica. A, radila je u dubokoj ilegalnosti da bi se stvorio utisak da se ne zna odakle se emituje program. Sa mnom je radio i Aleksandar Opojević, čovek koji je dvadeset godina kasnije ubijen prilikom otmice i hapšenja Vlada Dapčevića u Bukureštu. On je bio major jugoslovenske vojske. Prvi spikeri su bili Zlata Milić, ona je, čini mi se, iz Pančeva ili iz Bele Crkve, i Branko Berić iz Šapca.

Novinar: Neki upečatljiv detalj koji pamtite?

Milan Petrović: Sećate se one Olimpijade u Helsinkiju 1952. kad su igrale fudbalske reprezentacije Jugoslavije i SSSR-a. Mi smo bili u velikoj dilemi: za koga da navijamo? Znate, srce je u Srbiji, a ovamo, mi smo sa Sovjetskim Savezom zajedno. I, znate, ta utakmica je bila dra-

matična. Mi smo vodili 5:1, a Rusi su izjednačili sa 5:5 u poslednjem minuti. Moralo je naknadno da se igra. U ponovljenoj utakmici naši su pobedili, ne sećam se sa koliko, i onda su tu loptu odneli u Beograd na Terazije. Rečeno je: mala Jugoslavija je pobedila veliki SSSR. Međutim, u finalu su se sreli Mađarska i Jugoslavija, i onda je mala Mađarska tukla Jugoslaviju. I ja dobijem nalog, odnosno, traže mi da komentarišem to i upravo sam tako i komentarisao, o toj lopti. Bila su takva vremena.

Novinar: Vidite, mi vrlo malo znamo o tom prostoru koji Vi svojim životom i sećanjem pokrivate, pa, evo, nek ostane kada dođete u Beograd da napravimo jednu opširniju emisiju.

„Nevidljivi ljudi“ posreduju kod čoveka iz Danske

Ceo razgovor poslao sam mejlom kao zvučni fajl na nekoliko adresa u beli svet sa željom da vidim kakav će utisak ostaviti na slušaoce. Prva se javila Vesna Bjelica iz Kopenhagena i kratko napisala:

Dragi Dragane,

Šok. Prijem. Fantastično! Čestitam na ideji, a pre svega na neverovatno živom dokumentu. Čovek je pravi dragulj!

Nestali smo – imate pravo, kao da nas je pojeo Informbiro. Doduše, ja nikada nisam bila član, pa valjda baš zato... U potpunoj smo stisci sa vremenom, brodovima, tekućom i idućom sezonom, ugovorima, praznim mestima, a i privatno, uspesima dece, nepredviđenim bolestima roditelja, renoviranjem krova na kući... Ali, proslediće Mihajlu ovaj mejl, pa će Vas on kontaktirati – sve je lepo krenulo, ali svako prepustanje nečega nekom drugom da završi donosi sa sobom u završnici veliku enigmu, pa sam ja tako prepustila ipak vama dvojici, neposrednu saradnju po pitanju ovog projekta.

Šta predlažete?

Puno pozdrava! Vesna

April 01, 2008 11:28 AM

Subject: FW: latinica

Slušaj, tekst o Slobodnoj Jugoslaviji ћu čitati večeras ili naredna 2–3 dana, jer ga je Vesna odnela kući.

Tebi je obećana puna pomoć u štampanju neke tvoje nove publikacije, te to nije sporno.

Sporno može biti – šta donosi ova knjiga?

Radio o kome pišeš, bez obzira na visoke dokumentarne vrednosti kazivanja i autentičnog lika, te otuda nema sumnje da sve to treba da ostane zabeleženo, historijski – bio je uistinu informbirovsko glasilo. Meni bi kao starom titolisti i komunjari po ubeđenju, koji borbu protiv inforbiro-propagande smatram jednim od svetlijih trenutaka Jugoprošlosti, pomalo teško palo da naše ime bude sponzor jedne ovakve dokumentacije.

Kada budem pročitao materijal, neke od ovih dilema biće – ili umanjene, ili će se multiplicirati.

Dražesni beogradski KGB, javi se

Milan Petrović početkom februara 2008. javlja da će biti krajem meseca dan-dva u Beogradu. Pita da li možemo da se upoznamo. Veli, donosi fotografije iz perioda „Slobodna Jugoslavija“ i još neke druge zanimljive stote.

Sreli smo se u jednoj beogradskoj kafanici. Video sam pred sobom visprenog čoveka, sposobnog za akciju, čiji fizički izgled ni najmanje nije odgovarao stvarnim godinama. Rastali smo se uz dogovor da započnemo knjigu.

Početkom marta, stigao mi je elektronskom poštom članak, sa neobičnim naslovom i nesvakidašnjim sadržajem, koji je Petrović poslao svom listu iz Bukurešta. Da napiše takav tekst, podstakla ga je mlada slučajna prolaznica na čijoj je jakni bila odštampana zvezda petokraka i oznaka KGB.

Tekst navodim u celini.

*Od našeg dopisnika
Bukurešt, 4. marta 2008.*

U životu se čoveku svašta izdešava. A, ako on malo poduze poživi, kao što je sa mnom slučaj, onda se dogodovština nakupi zaista veliko mnoštvo. Od nekih od njih ti celog života bridi glava.

Ono što se meni desilo u Beogradu poslednjeg dana

prestupnog februara spada u nešto što vredi ispričati. Posebno mladima, kojima je istorija od pre desetak decenija malo poznata.

Elem, u podne tog neobično sunčanog 29. februara našao sam se u našoj prestonici u prolazu, tačnije u po-

vratku za Bukurešt. Kao član jedne delegacije Lige rumunsko-srpskog prijateljstva trebalo je poslovno da odem do Kladova i Negotina, a onda sam iskoristio priliku da svratim i do Beograda.

Išao sam u pratnji jednog kolege.

Nas dvojica smo se, u suštini, oprostili u klubu Ateljea 212, gde smo uz čašicu rakije utanačili dalju saradnju. I tako, idući sokačetom iza Ateljea 212 ka Hilendarskoj, ispred nas je, kao prozračni prolećni leptirić, prolepršao jedan beogradski curetak. Bacio sam pogled na to mlado stvorenje i kao da me je nešto štrecnulo. Nosila je bluzu na kojoj je, ispod jarke crvene zvezde, pisalo KGB. Dabome, reč je o ruskoj Udbi.

Onako, spontano, iz mene, starog beogradskog šatrovca, u kome je ostalo duboko urezano sećanje na predratni beogradski korzo u Knez Mihailovoj, na naše dražesne devojke koje su znale za šalu i dobromernu dobacivanja, prosto je izletelo: Halo, KGB, kud žuriš?

Nepoznati devočurak, sa svojih možda šesnaest-sedamnaest godina, okrenu se sa punim osmehom, prezado-

voljan što je njen neobičan izgled privukao pažnju. Ljubaznom rečju zamolio sam je da stane i rekao joj da sam zbog te u svetu poznate firme, čiju oznaku tako izazovno nosi na svojim leđima, morao pre tačno šezdeset godina da napustim rodni Beograd i da se sve do sada potucam u tuđini.

Ona, beogradski KGB, nastavila je da se zarazno smeška, razdragano pokazujući svoje biserne zubiće. Čvojci njene crne kose su se njihali niz leđa. Očito je bila priyatno iznenadena što je svojim štosom toliko privukla pogledе prolaznika. Uz učtivo do viđenja, odskakutala je dalje svojim putem, kao nežno lane, ne kazavši ni kako se zove.

Iako iznenadjen onim što se zabilo, moj saputnik uspeo je da potegne fotoaparat i da snimi nepoznatu devojku. Naravno, usledilo je pitanje: Šta bi?

Zaista, šta mi bi?! Sigurno je proradila asocijacija na ono što mi se u Beogradu desilo daleke 1948. To sam odmah uzbuđeno ispričao prijatelju.

Neposredno posle rata, ja sam kao oficir JNA, upućen u Moskvu na školovanje na Višoj vojnoinženjerskoj akade-

miji. Tamo sam se ubrzo zaljubio u jednu prelepú Ruskinju, kćerku nekog generala i nameravao da se njome oženim. U međuvremenu, Tito i Staljin su se posvađali. Juna 1948. izasla je čuvena Rezolucija Informbiroa. Budući da sam bio u Moskvi, ja sam se izjasnio za Rezoluciju.

U Beogradu sam bio povrgnut teškim ispitivanjima. Pet dana me je tadašnji načelnik vojne kontraobaveštajne službe, narodni heroj Miloje Milojević, uporno pokušavao da ubedi da priznam da me je zavrbovao KGB. Negirao sam to na sve načine. Milojevićev glavni adut je bio: „Ma, neće Rusi da daju generalovu kćer za bilo koga“. Drugim rečima – mene bi ženio KGB. Bar tako su me otkucale neke moje moskovske kolege.

Eto, zašto me je štrecnulo ono KGB na ledima divnog beogradskog stvorenja.

Kada sam se dan-dva kasnije vratio u Bukurešt, vozom preko Temišvara, i upalio moj verni kompjuter, u njemu sam našao fotku na kojoj je zapечаćen moj susret sa beogradskim KGB-om.

I sada gledam u nepoznatu mladu Beograđanku. Čudim se nenadanom susretu sa njom u beogradskom sokaku. Voleo bih da znam kako se zove, čime se bavi, šta smera u životu. Voleo bih da joj odavde pošaljem bar neku čokoladu, da joj se zahvalim što postoji tako vedra i čila, što u себи nosi neodoljivi životni optimizam koji nam mnogima manjka u ovo teško vreme.

Govori da bih te video

U međuvremenu stiže još jedan Milanov mejl, a govor i o toj stalnoj novinarskoj neizvesnosti da li će urednik biti dovoljno raspoložen da razume i objavi tekst.

„Dragane, puno ti hvala na svemu, posebno za emisiju u kojoj sam učestvovao uživo, kao nekad na radiju, ali sada sa novim izmenjenim sadržajem, realno, kako je zaista bilo, ne neka lakirovka iz minulih dana. Šaljem ti već napisanu i poslatu priču, u kojoj sam tok stvari izmenio samo toliko da bih mogao da sve vežem za izveštaj upućen iz Bukurešta. Ne znam da li će ga objaviti. Šta ti misliš?“

Nemam pojma šta da mu odgovorim. Samo znam da sam i sam često psovao šefa koji ne razume priču, ali to je sad već nešto drugo što doživljavaju svi novinari na svetu i svako bi mogao da ispriča na tu temu „ličnu dramu“.

Ono o radiju, tačno je. Imali smo emisiju, ne telefonom kao pre tri meseca, već smo bili obojica uživo u emisiji „Govori da bih te video“*, koja je trajala trideset minuta. Tu nema pitanja, i kao u nekoj monodrami, Petrović je ispričao svoj život. Učinilo mi se da sam bio u prilici da zatvorim krug moje nove serije i buduće knjige *Govori da bih te video* od Miloša Crnjanskog do danas. Uvek kada sam pomislio da je broj od dvadeset učesnika konačan, pojavljivalo bi se neko novo zanimljivo lice kao sada Milan Petrović.

* Dokumentarna emisija „Govori da bih te video“ emituje se svakog radnog dana od 17.00 do 17.30 na talasima Radio Beograda 2. Glavni urednik: Đorđe Malavrazić.

Izvod iz emisije

„Da se razumemo: biće reči o istoriji, o događajima pre skoro 60 godina. Ja sam tada bio mlad. Imao sam 23–24 godine, bez životnog iskustva, vaspitan kao oficir Jugoslovenske narodne armije, geodet itd. I dolazi vreme o kome hoću da vam ispričam ponešto, zapravo o mom životu. Da li nekog interesuje danas to da je postojala nekada radio stanica „Slobodna Jugoslavija“? Neki kažu da, neki kažu ne. Jedan moj prijatelj ovde, stari Beograđanin, kaže: Koga to, Milanče, interesuje? Ja mislim da ipak možda interesuje nekoga.

Otprilike, kao što je beogradsko Dedinje, tako je ispod „bukureštanskog Dedinja“ postojao podzemni prolaz kroz jednu garažu. Tamo se stupalo u redakciju radio stanice. Sedišta radio stanice menjana su tri puta iz razloga bezbednosti. Otpadali su neki ljudi, da se ne bi znalo gde se nalazi ta stanica. Moja supruga, recimo, nije znala gde i šta radim. Ja sam jedne noći prebacivao naše studije, redakciju i pocepao pantalone. Kad sam došao kući, ona pita gde si pocepao pantalone. Veli: Bio si u šteti, gde si bio? Nije smela da zna adresu stanice, a ja nisam smeo da kažem šta sam radio, razumete. To je jedna mala stvar sa našom tajanstvenošću. Iz ličnog iskustva znam da je redakcija bila direktno potčinjena rukovodstvu Informbiroa, čije je sedište bilo u Bukureštu. Onaj koji poznaje istoriju, zna da je sedište Informbiroa bilo najpre u Beogradu 1947. godine. Kasnije, kad je došlo do sukoba, onda je prebačeno u Bukurešt. Što se tiče materijalne strane, znači nalaženja sedišta, opremanja, tehnike, studija, to je obezbeđivala Komunistička partija Rumunije, direktno Centralni komitet. Postojali su specijalni instruktori koji su radili samo sa nama. Što se tiče tehničkog osoblja oko radio stanice, to je ipak velika radio stanica, bilo je oko trideset ljudi: radio inženjeri, tehničari, operatori, daktilografkinje, obezbeđenje, šoferi i čistačice. To su bili sve Rumuni ili nekoliko Srba iz rumun-

skog Banata koji su srpski loše govorili. Samih članova redakcije bilo je sedamnaest, najviše novinara.

Naše opšte postavke su bile postavke Informbiroa. Išlo se direktno na obaranje Titovog režima, naročito u početku kada se verovalo da se to može ostvariti. Učestvovali smo u njegovom idejnom razobličavanju kao izdajnika socijalizma. Išli smo na to i pisali smo te članke da izazivamo neponerenje i neposlušnost u zemlji u svim sferama života. U to vreme, naravno, emisije su bile prožete dogmatskim veličanjem Staljina, glorifikacijom SSSR-a i čitavog socijalističkog tabora. To nam je bio program. Uglavnom, prenosili smo šta drugi pišu i kažu. Ja sam bio geodet, drugi su bili pravnici, treći ekonomisti, četvrti su bili zanatlije, obični ljudi. I onda smo uglavnom prenosili, prvih godina naročito, sve važnije članke iz lista *Za trajni mir, za narodnu demokratiju*.

Za trajni mir, za narodnu demokratiju!

Radio je bio organ Informbiroa. I te članke smo prenosili. Prevodili smo sa ruskog i rumunskog.

Najveći deo svih tih materijala koje smo prenosili, uziman je iz anttitovske emigrantske štampe. To su listovi: *Napred* u Sofiji, *Nova borba* koja je izlazila u Pragu na srpskom, *Pod zastavom internacionalizma*, *Za socijalističku Jugoslaviju*, štampana u Moskvi. Koristili smo i štampu naših izbeglica iz SAD, Kanade i Australije. Tamo su bili različiti politički tonovi, izbeglice koji su bili protiv Tita. Njih i nas samo je to i spajalo, a sve ostalo razdvajalo.

E, možete shvatiti da su makaze radile „punom parom“. Članci su se isecali i – čitali. Primitivno novinarstvo, ali takvo je vreme bilo.

Jedna od zgrada u Bukureštu iz koje se emitovala
Radio „Slobodna Jugoslavija“

Mogu vam reći da smo pisali i sopstvene komentare bez naznake autora. Ja sam često pisao komentare.

Naravno, glavni izvor podataka pružila nam je jugoslovenska štampa koja je stizala sa velikim zakašnjenjem, tako da mi nismo mogli da pratimo događaje aktivno, da reagujemo svaki dan na nešto. Slušali smo Radio Beograd, između ostalog. Postojalo je, ali nije bilo organizovano slušanje ili beleženje emisija. Nije bila ta tehnika. Recimo, ako se sećate kad je Đilas pokrenuo odvajanje od Tita, mi nismo znali šta se tačno dešava. Među nama je izbila polemika. Nismo shvatili Đilasove teze, mi dugo nismo znali koga da podržimo – Đilasa ili Tita. Nismo znali šta se tačno dogodilo u Jugoslaviji. U suštini, mi smo čutali jedno vreme oko toga, a trebalo je da budemo aktivni. Nismo imali dodir sa našim slušaocima. Nismo dobijali pisma. Bili smo odvojeni od tog sveta.

Bilteni? Imali smo biltene spoljnih vesti. Dovoljno su bili suvoparni. Sastavljeni su uz korišćenje agencije Tas i ru-

munske agencije Adjerpres. Tako da to smo dobijali, i to je bila inspiracija. Što se tiče muzike ili drugih radio elemenata, mogu da vam kažem da smo emitovali malo muzike. To su bili uglavnom govorni programi, ali emitovana je i međunarodna revolucionarna muzika, recimo Bandijera rosa, koja je često bila emitovana, ili Pol Robinson, Amerikanac, crnac. Interesantno je spomenuti da je najavna špica jedno vreme bila Internacionala. Verovalo se da smo mi zastupnici pravog socijalizma. Međutim, kad se kasnije pojavio Savez jugoslovenskih patriota, onda smo prešli na drugu špicu. Ne sećam se kakva je muzika korišćena za tu špicu.

Mogu da posvedočim da je redakcija imala relativnu autonomiju. Mi smo planirali emisije, ali smo podnosili izveštaje našem koordinacionom komitetu i centru jugoslovenskih revolucionarnih emigranata u Moskvi. Šef tog centra bio je general Pero Popivoda. Mislim, ta relativna autonomija vredi da bude naglašena zato što Informbiro, odnosno Rusi i drugi koji su bili oko nas, nisu znali tačno šta mi prenosimo, šta mi to govorimo. Tamo negde 1951. poslali su nam iz Moskve u Bukurešt mladog prevodioca.

Koristili smo u obračunima sa jugoslovenskom štampom najgrublju terminologiju, a i ta stampa nam nije ostala dužna. Razumete, takvo je vreme bilo. Mi smo govorili: banditi, provokatori, izdajnici, imperijalističke sluge, svi mogući epiteti koji su mogli da se nađu. Međutim, argumentacija za te epitete bila je plitka, bila je primitivna i tekstovi su donekle bili linearni. Izlazili su iz pera malo talentovanih autora. U suštini, mi smo imali veoma usku autorsku bazu. Pisali smo o svemu i svačemu: i privreda, i kulaštvo, i seljaštvo, i ne znam šta, i vodoprivreda, i spoljna politika itd.

Čitav rad na „Slobodnoj Jugoslaviji“, odvijao se u dubokoj konspirativnosti. Kada se jedan od novinara propio i postao nesiguran, stanica je preseljena na novo mesto. To je bio Vitomir Nedić, dopisnik Tanjuga koga su Rusi specijalno doveli za ovaj posao. On je bio jedini koji je poznavao književni jezik. Kad bismo imali slike da pokažemo gde je

bila stanica, videla bi se jedna od najluksuznijih vila na „rumunskom Dedinju“. Niko ne bi ni sanjao da se tamo nalazi jedna ilegalna radio stanica.

NOVA BORBA

Z A P O B E D U

HATPRED

*Pod zastavom
internacionalizma*

ZA LJUDSKO
ZMAGO

За социјалистичку
Југославију

Орган југословенских комуниста –
политичких смиграната у СССР

Informbirovske novine koje su, na jezicima jugoslovenskih naroda, izlazile uz podršku Sovjetskog Saveza u zemljama „socijalističkog lagera“ – u Pragu, Varšavi, Sofiji, Bukureštu, Budimpešti i Moskvi

Zašto je bila tolika konspirativnost? Radilo se o tome da su se oko nas vrzimali svakojaki agenti raznih službi jer je to bilo vreme borbe „blok protiv bloka“. Nas su tražili. Trebalo je da se pronađe gde je stanica odakle je emitovan program. Emisioni centar bio je daleko od Bukurešta. Šefovi su nam govorili da postoji mogućnost da budemo kidnapovani. Možda se u toj opreznosti i preterivalo, ali i to je bio deo propagande. U svakom slučaju, to tajno voženje automobilima noću i danju, govorilo je o tome da postoji, mo-

žda i neopravdano, strah od opasnosti, ali je to, verovalo se, podizalo revolucionarni duh.

Od svih tih emigranata, ja sam jedini ostao do kraja u novinarstvu i imao sam priliku da tokom života upoznam mnogo raznih ljudi, a što se tiče onih koji su vezani za jugoslovensku politiku, pomenuo bih Vlada Dapčevića posebno. Međutim, moram vam reći da se nisam slagao s njim. On je bio krajnji ekstremista i nisam prihvatao njegovu priču. Međutim, uzeo sam ga u zaštitu kad je bio uhapšen. Do hapšenja je došlo u Bukureštu u hotelu Dorobanc, i tom prilikom je ubijen bivši član redakcije radio stanice „Slobodna Jugoslavija“, Aleksandar Opojević.

I, sad da pređemo na još jednu stvar – ja ću pokušati preko rumunskih arhiva da pronađem bar neke tragove o radu ove radio stanice, ali bih vam nešto sugerisao – možda se neki tragovi mogu naći u arhivi Udbi, pošto je Udba direktno pratila naš rad. Sve što se govorilo i radilo u Bukureštu, njih je interesovalo. Naravno, ako se ta arhiva otvori. A, još jedna sugestija bi bila sledeća: možda bismo mogli da pronađemo specijalne biltene Tanjuga, tzv. „crvene biltene“, koji su prenosili ono što smo mi pisali i govorili u ono vreme. Tako da se tragovi „Slobodne Jugoslavije“ mogu pronaći u Beogradu, a ta radio stanica u svakom slučaju spada u istoriju srpskog radija.

AFP prenosi članak organa Informbiroa
o osnivanju nove KP u Jugoslaviji.

Bukurešt, 2 septembra 1949 23h*

„Za čvrsti mir, za narodnu demokratiju“, piše danas da je počela rad radio stanica jugoslovenskih revolucionarnih emigranata. Zadatak ove stanice je da otkriva izdajničku delatnost zločinačke bande Tito –

* Tanjug, vesti inostranih agencija. („Crveni bilten“) istorijski arhiv Srbije i Crne Gore, Beograd, I – 2 10.

Ranković, da informiše jugoslovenske trudbenike o stvarnoj situaciji u zemlji, da otkriva laži i falsifikate Titove propagande, da upoznaje jugoslovenske trudbenike o uspesima Sovjetskog Saveza i zemalja narodne demokratije sa borbom trudbenika svih zemalja za mir, slobodu i nezavisnost, protiv izazivača novog rata. List dodaje da je uprkos činjenici da ova klika pokušava svim sredstvima da spreči i omete emisije, da se preduzimaju svirepe sankcije protiv onih koji ih slušaju, da se ta radio stanica kleveta u jugoslovenskoj štampi, ništa ne može ugasiti glas istine.

S druge strane, u uvodnom članku pod nazivom „Fašistički banditi su prevršili svaku meru“, zvanični organ Informbiroa komentariše sovjetsku notu, upućenu jugoslovenskoj vladi, i izjavljuje da u Jugoslaviji radnici nisu ostvarili plan, da napuštaju fabrike i odlaže na selo i da se seljaci protive prisilnoj mobilizaciji za rad u rudnicima i fabrikama. Jugoslovenski radnici i svi pošteni rodoljubi, pravi komunisti, koji su još u komunističkoj partiji Jugoslavije, obrazovali su već svoju sopstvenu komunističku partiju, vernu marksizmu – lenjinizmu, vernu proleterskom internacionalizmu.

„U Jugoslaviji – dodaje list – u čitavoj zemlji, u svim republikama, i fabrikama i selima, već postoje i rade mnogobrojne ilegalne komunističke organizacije. One učestvuju u ilegalnoj borbi i znaju se sačuvati od gonjenja Rankovićevih njuškala. Jugoslovenski komunisti mogu biti sigurni da u svojoj slavnoj i herojskoj borbi za povratak Jugoslavije u tabor socijalizma i demokratije imaju podršku svih bratskih komunističkih partija... Sovjetske trupe su na granici prema Jugoslaviji.“

TANJUG

Vesti inostranih agencija I - 10 - 2-IX-1949
u 23 časa

AJR PRENOŠI ČLANAK ORGANA INFORMBIROA O OSNIVANJU NOVE KP U JUGOSLAVIJI /AJR/Bukurešt, 2. septembar.- "Za čvrsti mir, za narodnu demokratiju" piše danas da je počeo rad radio stanica jugoslovenskih revolucionarnih emigranata. Zadatak ove stanice je da otkriva izdajničku delatnost zločinačke bande Tito-Ranković, da informiše jugoslovenske trudbenike o stvarnoj situaciji u zemlji, da otkriva laži i falsifikate Titove propagande, da upoznaje jugoslovenski trudbenike o uspcima Sovjetskog Saveza i zemalja narodne demokratije, s borbo trudbenika svih zemalja za mir, slobodu i nezavisnost, protiv izazivača novoga rata. List dodaje da uprkos činjenicu da ova klika pokušava svim sredstvima da spreči i onete crnisse, da se preduzimaju svirepe sankcije protiv onih koji ih slušaju, da se ta radio stanica kleveta u jugoslovenskoj štampi, ništa ne može ugasići glas istine.

S druge strane, u uvođenju članku pod naslovom "Mašistički banditi su prekršili svaku moru" zvanični organ Informbiroa komentariše sovjetsko note, ppućene jugoslovenskoj vladi i izjavljuje da u Jugoslaviji radnici nisu ostvarili plan, da napuštaju fabrike i odlaže na selo i da se seljaci protive prisilnoj mobilizaciji za

Izgled jedne strane Tanjugovog „Crvenog biltena“ iz 1949. godine

Sad kad bacim pogled na to što je sve prošlo, skoro šezdeset godina, to je prohujalo kao vihor. Bilo je to jedno romantično vreme u kome sam učestvovao svom svojom dušom i telom. Ali, onda, kada je sve prošlo, na sve to gledao sam sa izvesnom dozom kritike. Rekao bih – progledao sam. Znam da sam tada bio priučeni novinar, ali sam kasnije nešto i naučio. A sada, ako me u Beogradu objavljuju u raznim novinama, znači da ti tekstovi ipak nešto vrede.

Priložiću Vam, po sećanju, spisak članova redakcije „Slobodna Jugoslavija“ koja je delovala između 1949. i 1954. godine.

- Duško Novakov – pravnik iz Pančeva, bio član rukovodstva vojvođanskih partijskih foruma, glavni urednik u periodu 1949–1950;
- Zlata Milić – službenica, aktivista SKOJ-a iz Pančeva, spikerka u periodu 1949–1950; u Bukureštu se udala za Novakova;

- Vitomir Nedić – novinar, Beograđanin, posleratni dopisnik Tanjuga iz Berlina, nesvršeni student medicine, poslat u Bukurešt iz Nemačke, radio od 1949. do 1953, udaljen zbog pijančenja;
- Aleksandar Opojevljić – major JNA, Sremac, radio od 1949. do 1950; ubijen u Bukureštu 1975. prilikom otmice Vlada Dapčevića;
- Uroš Tomin – inženjer hemije, rodom iz Kikinde, studirao u Zagrebu, kasnije doktorirao filozofiju na Bukureštanskom univerzitetu, radio od 1949. do 1954. Za glavnog urednika postavljen 1950. Interesantan podatak: otac mu je bio učesnik Oktobarske revolucije i dogurao je do čina pukovnika Crvene armije. Vratio se u Kraljevinu Jugoslaviju 1924.
- Branko Berić – rodom iz Šapca, studirao književnost, radio kao spiker od 1950. do 1954;
- Milan Petrović – oficir-geodet, rodom iz Beograda, studirao aerofotogrametriju na Vojnoj akademiji u Moskvi, kasnije diplomirao novinarstvo na VPŠ i filozofiju na Bukureštanskom univerzitetu, radio od 1950. do 1954. kao pomoćnik glavnog urednika, urednik programa na srpskohrvatskom i generalni sekretar redakcije;
- Supružnici Rade i Rada Jeftić – po zanimanju ekonomisti, u Bukurešt specijalno poslati iz Sofije da bi radili kao spikeri;
- Zoran Mitrović – ekonomista, Leskovčanin, urednik programa na makedonskom jeziku od 1952. do 1954;
- Đorđe Vrcelj – ekonomista, rodom iz Beograda, kasnije doktorirao ekonomiju u Bukureštu i postao profesor univerziteta, radio od 1953. do 1954;
- Slobodan Kovačević – Hercegovac, ekonomista, studirao u Lenjingradu, partizanski major, prvoborac iz 1941; kasnije postao naučni istraživač u oblasti svetske privrede; radio od 1953. do 1954;
- Konstantin Grujić – ekonomista, rodom iz Pančeva, kasnije doktorirao ekonomiju i postao profesor univerziteta u

Bukureštu; radio od 1953. do 1954. Već više od 25 godina živi i radi u Africi, u državi Obala Slonovače;

- Vojislav Kojović – ekonomista, radio od 1953. do 1954;
- Špiro Bešević – Ličanin, mislim, bivši oficir JNA, radio od 1952. do 1954. kao ponoćni spiker, diktirao tekstove koji su se prenosili kao propagandni materijal u Jugoslaviji;
- Đoka Markušev – zanatlija iz banatske Čente, partijski radnik, radio pored ostalog i kao ponoćni spiker i diktirao tekstove koji su se prenosili kao propagandni materijal u Jugoslaviji. Kasnije diplomirao prava na Bukureštanskom univerzitetu;
- Miloš Kodrič – ekonomista, Slovenac iz Trsta, za vreme rata bio zatočenik Mauthauzena. U Bukurešt stigao iz Sofije. Odgovorni urednik programa na slovenačkom jeziku od 1952. do 1954;
- Mijo Pušić – Slovenac, radio kao novinar i spiker na slovenačkom jeziku od 1952. do 1954.
- Marija – Slovenka, studirala u SSSR-u, iz Moskve poslata u Bukurešt da bi radila kao novinar i spiker od 1952. do 1954;
- Lenče – Makedonka, u Bukurešt poslata iz Sofije. Radila kao novinar i spiker na makedonskom jeziku u periodu između 1952. i 1954;
- Makedonac, u Bukurešt upućen iz Poljske; radio kao novinar i spiker na makedonskom 1952–1954;
- Todorović – Srbin, iz Sofije upućen u Bukurešt. Jedno kraće vreme (1953) radio kao pomoćnik glavnog urednika.

Tehničko osoblje „Slobodne Jugoslavije“ (radioinženjeri, tehničari, operatori, daktilografkinje, obezbeđenje, šoferi, čistačice) brojalo je tridesetak ljudi – Rumuni ili rumunski Srbi.

Bio je to kraj Petrovičevog izlaganja, a već posle nekoliko dana dr Raško Jovanović, radio kritičar, objavio je opširan prikaz emisije u svom listu, iz koga prenosimo manji deo.

Radio kritika

Ponedeljak 24. mart 2008.

Svedočenje o propagandnom ratu

Raško V. Jovanović

Dokumentarno popodne Radio Beograda 2 donelo nam je susret sa Milanom Petrovićem, jednim od urednika i spikera emigrantske radio stanice „Slobodna Jugoslavija“, koja se oglašavala iz Bukurešta, kada je sukob Tito – Staljin bio na vrhuncu. Kao što je poznato, bio je to razlaz Beograda i Moskve. Radio program iz Bukurešta trebalo je da pomogne jugoslovenskim komunistima i narodu da se odupru delovanju „izdajničke klike“ Tito–Ranković, i da izađu na „pravi“ put.

Milan P. Petrović, neposredno je oživeo vreme propagandnog pritiska iz Sovjetskog Saveza i drugih zemalja

realsocijalizma na Jugoslaviju. Kazivao je kako se, preplivavši Dunav, obreo kao politički emigrant u Rumuniji. Začudo, prohujale godine, valjda zato što su mnogi skloni da prošlost sagledavaju lepšom no što je bila, Petrović naziva romantičnom. Međutim, to ne umanjuje objektivnost njegove projekcije delovanja emigrantske stanice iz Bukurešta, u kojoj je pored desetak novinara, radilo još tridesetak ljudi – tehničari i pomoćno osoblje.

Tako se uspešno nastavlja ova serija emisija rasvetljavanjem još jedne etape radiofonije na našem jeziku realizovane u inostranstvu.

Još nisam pisao knjigu

Polovinom marta opet je stigla elektronska poruka iz Bukurešta.

„Već sam legao da spavam. Ugasio sam i noćnu lampu, kad ono u glavi mi sinu nešto: pa, ja sam novembra 1990. na beogradskoj televiziji Studio B govorio i o „Slobodnoj Jugoslaviji“. Setio sam se da u kući imam negde kasetu sa tom emisijom. Digao sam se iz kreveta, počeo da preturam po kući tražeći tu video-kasetu. I ženu sam probudio. Počela je da galami: Šta ti je, jesi li poludeo?! Vidim, ona se uznenirila. Zaista, po svemu sudeći nešto mi se desilo. Ti si me sa svojim predlogom da napravimo tu knjigu sasvim izbacio iz uhodanog koloseka... Elem, kasetu sam našao. Dobaciću ti je nekako... Počeo sam da preturam i po svojoj arhivi u potrazi za onim člancima koje tražiš. Biće ih.“

Evo i druge poruke koja sadrži odgovor na moju molbu da mi Milan dostavi neke svoje članke objavljene u našim novinama u poslednje dve decenije, a koji su imali vrednost dokumenta o odnosima između Rumunije i Jugoslavije. Mislim da neke od tih tekstova, čak i ako nisu vezani za predmet ove knjige, vredi objaviti jer će i po tome čitaoci prepoznati Petrovića.

Danas sam proveo četiri sata u arhivi CK RKP. Nisam još naišao na neki trag u vezi sa „Slobodnom Jugoslavijom“.

Poslaću ti osam mojih članaka objavljenih tokom proteklih godina koji su imali interesantne diplomatske posledice u odnosu na događaje o kojima pišem.

Imam jednu krajnje autentičnu i dramatičnu priču o dvostrukom preplivavanju Dunava iz Rumunije u Srbiju. Stvar je u tome što je sin Aleksandra Opojevljića, Damjan, dva puta preplivavao Dunav u potrazi za nestalim ocem. Uhapšen je kod nas, prebijen u našoj policiji, vraćen u Čaušeskuovu Rumuniju i ovde kažnjen zatvorom.

Drugi put je preplivao Dunav kasne jeseni 1989. Bio je uhvaćen kod nas, zatvoren, ponovo maltretiran. U našim zatvorima ga je zatekla rumunska revolucija 22. decembra 1989. Direktno iz zatvora, čim je pušten, otisao je u američku ambasadu u Beogradu i kao politički progonjeno lice data mu je dozvola da se useli u SAD. Po struci je inženjer. Pre dve godine njemu se u Americi pridružila i njegova kćer. Od žene se razveo. Celu ovu priču znam od njegove majke, Opojevljićeve supruge sa kojom održavam odlične odnose. U nekoliko navrata pisao sam o tome da su naši ubaši skrivali mesto gde je Opojevljić sahranjen. To se otkrilo sredinom devedesetih godina, kada je, usled griže savesti, neki bivši ubaš, tajno preneo podatke o mestu gde su pokopani posmrtni ostaci Opojevljića i Stojanovića, koji je takođe ubijen u Bukureštu kao telohranitelj Vlada Dapčevića.“

DUNAVSKA GOLGOTA

Bežeći iz Čaušeskuovog pakla, Rumuni su nekada hrili ka slobodi preko Srbije, ali ih je na hiljade u preplivavanju progutala reka

Bukurešt, 23. maj 2005.

Ovdašnju javnost je žacnula vest pristigla iz susedne Srbije.

Tiražni bukureštanski *Žurnal nacional* je krupnim slovima, na prvoj stranici, objavio informaciju iz koje se saznalo

da je jedan žitelj Srbije – izvenski Kladovčanin Ranko Jakovljević – naumio da podigne spomenik bezbrojnim neznanim Rumunima koji su izgubili život preplivavajući Dunav u nameri da se izbave Čauše-

skuoovog pakla i prebace na Zapad. Za Rumune je tada Jugoslavija (Srbija) bila autentični Zapad koji je zračio slobodom. Danas, posle protoka izvesnog „evropskog“ vremena, to neki ovde zaboravljuju, a posebno oni koji su naumili da se bave politikom.

Rumunsku javnost je još nešto žacnulo. Citiraćemo već pomenuti *Žurnal nacional*: „Jedna zemlja je, sa granica-

su imali strpljenja. Napuštali su ostrvo i u potrazi za slobodom preuzimali rizik smrti. Preko puta Turn Severina, na drugoj (srpskoj) obali Dunava, čekala ih je sloboda. Ali za mnoge od njih je cena njenog osvajanja bila prevelika. Bilo ih je na hiljade“.

List piše, dalje, sa neskrivenim ogorčenjem: u jednoj drugoj zemlji, ali sa istim sistemom, jedan zid, a ne voda, postao je simbol želje za slobodom. Berlinski zid bio je neprolazan za nekoliko desetina ljudi, ali se o njihovoj tragičnoj sudbini govori u celom svetu sa neobičnim insistiranjem, dok se preko stotine, ako ne i hiljadu Rumuna, koji su postali leševi u Dunavu, spustio zaborav.

Gorka saznanja

Posle ovakvog razmišljaja dolazi gorak zaključak lista: društvo koje želi da bude normalno treba da učini da zarastu otvorene rane, a mrtvi iz Dunava, od kojih su mnogi ostali anonymni, po tuđim grobljima, treba da budu usvojeni od strane istorije.

Drugim rečima, domaćim vlastima se oštrot prigovara što zaboravljuju na one koji su sagoreli u želji da se dočepaju

ma koje su čuvali mitraljezi i policajci, ostrvo, govorila je nekad spisateljica Herta Miler, osvrćući se na rumunsku poniznost u vreme komunizma. Umesto ostrvske „sreće“ neki su, po svaku cenu, želeli da pobegnu sa tog ostrva. Oni hrabriji, spremni na žrtvu, ni-

slobode i što prepuštaju drugima da vode računa o rasejanim rumunskim kostima.

Poznato je da je tokom decenija u drugoj polovini prošlog veka na hiljade Rumuna potražilo spas u preplivavanju Dunava. Najpovoljnija mesta za takve poduhvate bila su ona u blizini Velikog i Malog Kazana, u Đerdapu. Put i pruga su lakše dozvoljavali da se namernici približe granici. Ali, put spasenja su mnogima preprečili meci graničara, elise brzih pograničnih čamaca, koje su sasecale njihova tela bukvalno na parmparčad. Njihove leševe bi Dunav izbacivao duž srpskih obala. Bez ikakve pompe i često bez ikakvog belega oni su sahranjivani po srpskim grobljima. Ovde se navodi ona kod Donjeg Milanovca, Golubinje, Tekije, Majdanpeka, Sipa, Male Vrbice, pa čak i Negotina.

Posebno gorko saznanje ovde izaziva danas još jedna činjenica. Dvojica diktatora – Tito i Čaušesku – bili su se dogovorili da begunce iz svojih zemalja vraćaju natrag.

Oni koji su čudom ipak uspeli da izbegnu rafale oružja policijskih snaga, doživljavali su tužnu sudbinu da ih jugoslovenske vlasti deportuju natrag u Rumuniju, gde su bili

podvrgavani žestokim kaznama – piše bukureštanski list.

Nepojmljivi Balkan

Ovde je poznat neverovan slučaj rođenog Bukureštanina, inženjera Damnjana Opojevića (52), koji je dva puta pokušao da preko Dunava pobegne u Srbiju. Prvi put (avgusta 1986.) hteo je da pronađe trag svoga oca Aleksandra Opojevića, koji je nastradao prilikom čuvene otmice antititovskog disidenta Vlada Dapčevića u Bukureštu 1975. Njegovom se ocu bio izgubio svaki trag. I Damnjan je hteo da sazna šta se desilo sa ocem, pošto se pisalo i govorilo da je on iz Bukurešta prebačen u Srbiju. Tek se kasnije saznao da su njega ubili agenti Udbi i da je tajno sahranjen negde kod Zrenjanina. Međutim, Damnjanov put je presečen hapšenjem na granici u Srbiji, gde je i dopao zatvora. Potom je, iako srpski sin, deportovan u Rumuniju, gde su ga, naravno, čekala teška maltretiranja i robija.

Međutim, uporni Damnjan Opojević, posle tri godine ponovo preplivava Dunav, i to u hladnom oktobru 1989. Ali, ponovo doživjava peh i biva uhapšen na srpskoj teritoriji. Opet ga je čekao zatvor.

Deportacije ga spasavaju rumunska revolucija i Čaušescuovo pogubljenje decembra 1989. Ozlojeđen na sve, na nepojmljivi Balkan i teško preboljene traume, on traži i nalazi utočište u SAD, gde živi i radi već 15 godina.

Sada bukureštanski *Žurnal nacional* poziva sve one

Rumune koji su doživeli i preživeli dunavsku golgotu, odnosno rođake onih koje su progutale vode velike reke, da se jave kako bi se „bacila svetlost na ovaj mračni dosije“. Jer, ovde se misli i veruje da i Rumuni imaju pravo da se u svetu govori i o njihovom „vodenom berlinskom zidu“.

Uz ovaj tekst Milan mi je poslao i jednu napomenu: Dragane, pazi – članak je propraćen sugestivnom kolor slikom đerdapskih litica. Uz fotos ide objašnjenje: „Plavi Dunav puni crne hronike“.

Od objavljenih tekstova koje mi je Milan poslao, prenosim nekoliko, i to onim redosledom koji sam sâm načinio, a koji ne prate hronološki tok. Sledeći članak odnosi se na samit NATO-a aprila 2008. godine u Bukureštu.

BUKUREŠT PRED OPSADOM

Uoči aprilskog samita NATO-a u Rumuniji doći će i do susreta Buš–Putin.

– Besprimerne bezbednosne pripreme

Do početka samita NATO-a u Bukureštu (2–4. april) nije ostalo još mnogo vremena. Pripreme za taj „najveći međunarodni skup koji je ikada održan u Rumuniji“ (Gandul) ušle su u grozničavu završnu fazu. Pljušte informacije i sva-kojaka nagađanja o tome kako će izgledati rumunska prestonica u „danim NATO-a“.

Neka od njih podižu kosu na glavi njenih žitelja. Jer, preti im se da će se usled „savremenih“ bezbednosnih mera Bukurešt naći pod pravom opsadom.

Ipak, Rumuni se ponose time što je baš njima „povarena“ organizacija jednog tako važnog svetskog događaja. Mislili su da će, kao domaćini,

moći da na samitu proture i nekoliko „svojih“ tema (demokratizacija crnomorskog regiona, Moldavija – rumunska zemlja, spor sa Ukrajinom oko naftom i gasom bogatog Zmijskog ostrva). Pre neki dan su, sa očitim interesovanjem, primili vest da će, uoči samita, doći i do novog susreta dvojice svetskih lidera, predsednika SAD Dž. Buša i

Букурешт пред опсадом

Уочи априлског самита НАТО-а у Румунији доћи ће и до сусрета Буш-Путин

Од нашеј довојника

Букурешт, марта – До почетка самита НАТО-а у Букурешту (2-4. април) није остало још много времена. Премре се тај „највећи међународни скуп који је никада био у организацији“ (Гајко), учење су у трошковну изградњу базу. Падајуће информације и славожика нападају о томе како ће изгледати румунска престоница у данима НАТО-а“. Не ка онаквом резултату нису очекивали житељи Букурешта већ су се усред „савремених“ безбедносних мера Букурешт наћи под правом опсадом.

„Ипак, Румуни се попосе тиме што ће „обимно ликовна“ организација једнога града створити опсаду. Мисли се да ће, када мозачини добијају на самогу прогре и неколико „својих“ тема (демократизација проморских регијона, Молдавија – румунска земља, спор са Украјином – око гаса и нафте), бити и „засенак“ (засенак спорова). Пре неких дана су, са очитим интересовањем, примили вест да ће, уочи самита, доћи и до новог сусрета двојице светских лидера, председника САД Џ. Буша и председника Руске Федерације В. Putina. Ова је вест bacila u zasenak sve ostale vezane za samit NATO-a.

predsednika Ruske Federacije V. Putina. Ova je vest bacila u zasenak sve ostale vezane za samit NATO-a.

Nepoznato mesto sastanka

Kako je obelodanio dnevnik „Evenimentul zilei“, veoma blizak predsedniku Base-

хан „Когалничану“, где се и налази једна од четири američke војне базе у Румунији.

Из овога што се ових дана одређене и говори о букурештском самиту НАТО-а, обично грађанима мање интересује „који постоји“, а више што не постоји и да је угрожено да постоји. Испада да су те „карте“ мало угледне. Уколико ће бити безбедносни мера овејде без преслава, биће, примере, потпуно објављен саобраћај на најразличитијим и највећим веб-сајтима, али и у медијима и преводима. Са оваквим „спортусом“ се возија. Биће затворена међународни аеродром „Артур Коандă“ и „Аурел Влајку“, а љукови путници ће бити усмеравани на Телеш и на један од већих аеродрома (250 km) у северном Балканском поједини неколико дана. Биће затворена оптичница и држана на излетењу, а љукови пољенчићи узлепени на одмар, који ће почети морати да сарађе.

Неми мобилни телефони

Мелнији јављају да ће бити спречен рад сима централа мобилних телефона. Јудумка се претпоставља да се на време самита у Букурешту уважавају сви мобилни телефони. Укада се спроведе антитерористичке мере, Мерни се раздјелију воде и ваздуха. Заварују се метални поклонци за хамапланцију и водопој. Одређују „стапер-стапер-стапер“? За самитеље даје битне мобилне телефоне, али и компјутере и таблема. А „спасијајући“ јећи праштаве пређе и

skuu, Džordž Buš i Vladimir Putin састаће се 1. aprila. Тачно место састања, за сада, nije saopšteno, a nagađanja su mnoga. Prema jednoj verziji, susret bi trebalo da se odigra u crnomorskom kupalištu Neptun, u vili „Nufarul“ (lokvanj), letnjoj rezidenciji rumunskih predsednika, коју je u svoje vreme sagradio Čaušеску. У међувремену, u igru su ušli i dvorci u Karpatima.

„Razgovori dvojice predsednika mogli bi da se dotaknu nekoliko pitanja која SAD i Ruska Federacija smatraju за vruća, као што су смеštaj antiraketnog štita, nezavisnost Kosova, и чак проширење НАТО-а“ - пиše поменутi dnevnik.

Navodno, američki predsednik ћe sleteti na konstanški aerodrom „Mihail Kogalnicanu“, где се i nalazi jedna od четири američke војне базе у Румунији.

Iz onoga што се ових дана ovde piše i govori o bukureštanskom samitu NATO-а običnog građanina manje interesuje krupna politika, a više ono što ћe tih samitskih dana morati da žrtvuju. Ispada da su te žrtve malo ugodne. Usled bezbednosnih mera

ovde bez presedana, biće, primice, potpuno obustavljen saobraćaj na najvažnijim i najprometnijim prestoničnim bulevarima. Sa njih će biti „skinuta“ sva vozila. Biće zatvoreni međunarodni aerodromi „Anri Koanda“ i „Aurel Vlajku“, a njihovi putnici će biti usmeravani na Temišvar (650 km od Bukurešta) i Konstanca (250 km). Škole i fakulteti neće raditi nekoliko dana. Biće zatvorena opštinska i državna nadleštva, a njihovi posljenici upućeni na odmor, koji će potom morati da odrade.

Nemi mobilni telefoni

Medijijavljaju da će čak biti sprečen rad svih centrala mobilne telefonije. Ljudima se preporučuje da se na vreme snabdeju potrepština.

Uvode se stroge antiterorističke mere. Meri se radijacija vode i vazduha. Zatvaraju se metalni poklopci za kanalizaciju i vodovod. Određuju „snajperski uglovi“. Za samitske dane biće mobilisano oko 23.000 policajaca, žandarma,

agenata u civilu i uniformama. A, *specijalci* već vrše javne probe i time podižu stepen uzbudjenja. Ukratko: proradiće „veliko oko“ i „veliko uvo“.

Zaista nije šala. U Bukureštu će se sjatiti oko 40 šefova vlada. Njih 27 imaju natovske članske karte. A ostali (Hrvatska, Albanija, Makedonija) dolazi u svojstvu budućih natoovaca, dok drugi (Ukrajina, Gruzija) očekuju povećanje srodstva sa severnoatlanskim paktom. Ima tu i sijaset „međunarodnih“ tela koja se nalaze na sisi NATO-a i njome se hrane. Najavljen je negde oko 6.500 učesnika (oko 3.500 novinara) koje treba nahraniti, napojiti i razonoditi.

Pripreme za samit se sprovode već godinu dana. Za njih je rumunska vlada izdvojila 25,6 miliona evra. Veruje se da samo bukureštanski hotelijeri očekuju da za pet-šest dana zarade više od 2,5 miliona evra. Za ove dane cene hotelskih usluga su, naravno, naglo skočile.

BEOGRAD I ISTORIJA SRPSKE AVIJACIJE

Sećanje na trku sa „Orijent Ekspresom“

Na početku ovog članka Milan Petrović mi je dopisao da je juna 2005. godine kada je tekst objavljen i stigao u Pariz, dobio pismo zahvalnosti gospodina Fransoa Boregara, sina pilota koji je obavljao prve noćne letove na liniji Beograd–Bukurešt.*

**Daleke 1923. na liniji Beograd–Bukurešt
ostvaren je prvi put u svetu redovni noćni međunarodni
komercijalni let**

Bukurešt, 5. maja 2005.

Na starom bukureštanском aerodromu „Banasa“, koji sada uglavnom opslužuje domaće avio-linije, održana je skromna, ali rečita svečanost. Obnovljen je obelisk podignut daleke 1922. u čast otvaranja

prve transkontinentalne vazdušne linije Pariz–Strazbur–Prag–Budimpešta–Bukurešt–Istanbul.

Obelisk je bezrazložno nestao u tamno Čaušeskuovo vreme. Sada su, uz njega, ot-

Kale, 1. juna 2005

Dragi gospodine,

Uprkos uzbuđenju koje smo moja porodica i ja doživeli prilikom otkrivanja spomen-ploče našem ocu, u moje se sećanje ipak urezalo nekoliko lica, među koja spadate i Vi. Puno sam Vam zahvalan za Vaš članak sa tako pohvalnim rečima o jednoj ljudskoj avanturi, koja je već tada postavljala osnove prvih elemenata ove velike Evrope, koju mi sada počinjemo da živimo. Let moga oca u ono vreme bio je isto kao što je i sada Erbis 380 – plod rada više zemalja evropske zajednice.

Primite, dragi gospodine Milane Petroviću, izraze mog uvažavanja i mog prijateljstva.

Fransoa Boregar

* Prevod pisma sina francuskog pilota koji je prvi put noću leteo na liniji Beograd–Istanbul

krivene i dve spomen-ploče: jedna posvećena osamdeset-petogodišnjici stvaranja Francusko-rumunske vazduhoplovne kompanije, čiji su avioni leteli na pomenutoj liniji, i druga – prvom u svetu redov-

nog „Orijent ekspreса“, koji je uspešno i romantično povezivao Pariz sa Istanbulom, i nove vazduhoplovne tehnike, koja je počela da osvaja svet, diktirala je potrebu skraćivanja trajanja leta. Od Grada svetlosti do plavog Bosfora vozom se putovalo 75 sati. U svoje vreme to je bilo nešto fantastično, ali je pojmom aviona uzdrman primat parnih lokomotiva. Avioni, koji su leteli brzinom 140–150 km na čas, bili su znatno brži. Ali, njima je noć bila nesavladiva prepreka.

Svetlosni putokazi

Zato je doneta odluka da se jedna od karika „sensacionalne“ vazdušne linije Pariz-Istanbul, tačnije ona od Beograda do Bukurešta, savlada noć i da se na taj način trajanje avionske vožnje zнатно skrati. Ta je odluka, međutim, zahtevala preuzimanje „revolucionarnih“ tehničkih mera. U ono vreme nije postojala ni radio-navigacija. Sve se radilo pomoću čula vida. Zbog toga se, najpre, osvetljavaju bukureštanski aerodrom i njegova pista, koja je u stvari bila najočišća ledina. A, od grada Turn Severina, na obali Dunava, pa sve do Bukurešta, na

nom, noćnom, međunarodnom komercijalnom letu. Taj let je obavljen 10. septembra 1923. na relaciji Beograd–Bukurešt, пошто је у међувремену, Beograd bio uključen у директну линiju Pariz–Istanbul, дугу 2.790 km. Ona сe prevaljivala за 37 часова, jer se ноћу путovanje prekidalo. Piloti i malobrojni putnici би zanoćili negde usput. Međutim, velika trka između čuve-

svakih 30 km trase, postavljeni su svetlosni farovi da bi mogli pilotima da se noću orijentisu. Ali, pošto je duž te trase u ono vreme bilo malo mesta koja su raspolagala električnom strujom, farovi su koristili acetilen i goreli od sumraka do zore. Radi svake sigurnosti, bila su pripremljena i dva rezervna osvetljena aerodroma kod Krajove i Miroš-Ardđeša.

Istorijskog dana 10. septembra 1923. u 17h sa Pančevačkog aerodroma u pravcu Bukurešta, uzleteo je francuski tromotorni „kudron C-61“, u čijoj se zatvorenoj kabini (sa Wc-om!) moglo smestiti osam putnika. Dvokrilac je nosio i vreće sa poštrom, kao i teret od oko 500 kg. Pilotska mesta su se nalazila pod otvorenim nebom. Dan je bio lep i putokaz je bio tok Dunava sve dok se nije smračilo. Ali, već od grada Turn Severina, sa padom mraka, na rumunskoj teritoriji, ulogu vodiča preuzimaju novouvedeni kopneni farovi. Avion uspešno sleće u Bukurešt u 23 sata. Sutradan, piloti i preostali putnici nastavljaju let do Istanbula. Bio je to svojevrsni rekord.

„Orijent ekspres“ je ubedljivo pobeden. Na toj relaciji

korišćeno je 14 aparata i lete-lo se tri puta nedeljno. Ali, ne i zimi.

Bilo je to vreme sa više romantične nego političko-ekonomskih računa. Čovek je sa žarom hrlio da savlada prirodne prepreke – izjavio je sedi rumunski pilot-veteran Pruja Aurel, koji se sa nostalгијом seća aviona dvokrilasa.

Svečanosti na aerodromu „Baneasa“ prisustvovala je poveća francuska delegacija koja je specijalno ovim povodom došla iz Pariza. U njoj se nalazio i sin francuskog pilota Kloda Borgera, koji je noću leteo između Beograda i Bukurešta.

Neki drugi vetrovi

Imao sam svega tri godine kada je moj otac poginuo 1931. u vazdušnom udesu na liniji Sajgon-Karači. Ja ga se ne sećam. Zato je ovaj svečani trenutak u Bukureštu, kada se odaje priznanje i momenocu, za mene nešto potresno – rekao je Fransoa Boregar grcajući u suzama. Ni njemu ni mnogim drugim prisutnim nije bilo jasno zašto se na ovoj, dugo pripremanoj svečanosti, zateklo veoma malo ljudi. Nije bio nijedan visoki državni predstavnik. Nije do-

šao nijedan TV ili radio reporter. Domaća štampa je potpuno zatajila. U razgovoru sa dopisnikom ovog lista jedan francuski gost, koji je želeo da mu se ime ne pominje, samo je slegao ramenima i izustio: „Da su u pitanju Amerikanci, videli biste kako bi sve izgledalo pompeznije“. Po svemu sudeći, tako bi zaista i bilo. Na aerodromu „Baneasa“ sada duvaju neki drugi vetrovi, bez frankofonskog (istorijskog) predznaka.

Na um mi pada još nešto. Prošlo je više od 80 godina otkako je uspostavljena prva direktna vazdušna linija između Beograda i Bukurešta. Savremeni brzi avioni lete u svetu na sve strane. Ali, u trećem milenijumu, u 2005. godini, između prestonica Srbije i Rumunije – paradoksalno – nema direktnog vazdušnog saobraćaja. Nikako da se nađe neka ekonomska korist.

A gde je politička, da li se i o tome razmišlja?!

Uz ovaj tekst „Početak u Beogradu – kraj u Bukureštu“, od Milana mi je stigla nova poruka i objašnjenje.

Što se tiče Milorada Feliksa, alias Slavka Vesnića (pseudonim pod kojim je pisao), treba da Ti kažem da mi je bio najbolji, najodaniji prijatelj i drug. Uostalom, videćeš, tačnije osetiti, iz teksta koji sam objavio povodom njegove smrti. Taj tekst Ti šaljem naknadno. Samo još da dodam da sam ja prosto naterao našu ambasadu u Bukureštu da mu položi venac... Pričaću Ti već.

Okončan neobično uzbudljivi život Milorada Feliksa alias Slavka Vesnića

Bukurešt, 3. januara 2005.

Lično je odneo u Beograd hrpu od tridesetak tomova svojih dela i predao ih na čuvanje i korišćenje Srpskoj nacionalnoj biblioteci. Direktor te naše važne nacionalne in-

stitucije uručio mu je zahvalnicu. Da nije postao i član Udruženja srpskih pisaca, o njemu se kod nas gotovo ništa ne bi znalo: javnost je, sticajem niza okolnosti, bila veo-

ma malo obaveštavana o de-latnosti srpske dijaspore na istoku našeg kontinenta.

Poslednjeg dana tek minule godine u Bukureštu je preminuo Milorad Feliks, alias Slavko Vesnić, za koga je važila sintagma „naš pošteni pisac“. Rođen 1920. u Staroj

objavljuje na stupcima *Politike*. U to vreme drugovao je sa nekim njenim novinarima. U uredništvo je donosio i raznosi tekstove. Jednog trenutka Vladislav Ribnikar ga je pozvao da pređe na profesionalni rad u listu. Ali, on se dvoumio između novinarstva i pravosuđa. Pored ostalih Beograđana, intimisi su mu bili Tasa Mladenović, Radovan Zogović, Oskar Davičo. U to vreme srpska se omladina napajala u većini idejama antifašizma. Posle aprilskog sloma Jugoslavije 1941. Milorad Feliks dopada Banjičkog logora. U sobi smrti, iz koje su se sužnji nemačkih porobljivača izvodili na streljanje, proveo je četiri meseca sa Veliborom Gligorićem. Odatle je prebačen u logor u Smederevskoj Palanci „na prevaspitavanje“. Iz logora beži 1944. u Kosmajski partizanski odred. Posle oslobođenja postaje advokatski pripravnik. Dolazi 1948. – „godina sukoba sa Informbiroom“. Da bi izbegao represivni policijski mač, prelivava Dunav i sklonište nalazi u Rumuniji.

Počinje mukotrpan život političkog emigranta u kome on svoju ravnotežu pronađe u radu sa književnim perom.

Srbiji, u porodici čeških došljaka iz sredine XIX veka, M. Feliks je proživeo život sličan mnogim našim ljudima.

U društvu novinara i pisaca

Pred Drugi svetski rat upisuje prava na Beogradskom univerzitetu. Kreće se u društvu naprednih intelektualaca. Svoje prve književne oglede

Piše pesme i poeme, pripovetke i romane u kojima slika život običnih Banaćana (nalaže suprugu među Srbima u Rumunskom Banatu), ali i prati srpske seobe tokom veka, sledi dugu nit srpskog hoda po istorijskim mukama. Prevodi sa rumunskog i ruskog na srpski. Radi u izdavaštву, sastavlja ovde prve srpske bukvare i čitanke za srpske mališane u Rumuniji. Počinje mnogim ovdašnjim Srbima koji se lačaju književnog zanata, često im nesebično prepevava nezgrapno sročene stihove, „delje“ čitave glave njihovih prvih romana. Tako je i zasluzio da ga zovu „naš dobar čika Fedja“. Jedne godine Savez rumunskih pisaca dodjeljuje mu svoju uglednu godišnju nagradu. Tako je i zvanično postao autoritet.

Često je pohodio jedan, u nas malo znani, trajni beleg srpske vojničke slave. Reč je o piramidi, spomen-kosturnici u Medžidiji, koju je kralj Aleksandar Karađorđević podigao 1926. u znak zahvalnosti prema više od 4.000 srpskih vojnika i oficira koji su položili svoje živote tokom krvavih bitaka vođenih u letu 1916. na tlu rumunske Dobrudže. To je spomenik posvećen pripadni-

cima Prve srpske dobrovoljačke divizije, osnovane u proleće 1916. u ruskoj Odesi. Njoj je borbenu zastavu uručio lično veliki srpski premijer Nikola Pašić.

Venac ambasade SCG

Radi osiguranja stručnog komandnog kadra, za tu diviziju je sa Solunskog fronta bila upućena grupa od oko 200 srpskih oficira. Među njima se našao i kapetan prve klase Vojislav Feliks, rođeni stric potonjeg pisca Milorada Feliksa. Stric je pao smrću hrabrih u borbama u Dobrudži i post mortem odlikovan Karađorđevom zvezdom, a njegov sinovac je pohodio tužno mesto gde se čuvaju njegove sene. Svojim skromnim snagama stalno je insistirao da se taj spomenik naše vojničke slave restaurira i spase od zuba vremena.

Srpskom rasejanju nigde kraja. Njegovom hroničaru, Slavku Vesniću – kraj je došao. Vredi da se njegovo ime pomene. Sahrana je danas obavljena u Bukureštu. Pored mnogih drugih venaca bio je i onaj koji je na odar položila Ambasada SCG u rumunskoj prestonici.

Dragane, ovaj članak je objavljen 4. januara 2005.

Ovim sam ispunio svoju obavezu da ti pošaljem elektronsku verziju teksta, predviđenog za našu knjigu. Potvrdi prijem...

Milan mi je javio telefonom da se jedno godište novina **Pod zastavom internacionalizma** nalazi kod Desimira Jevtića, koje mu je on poklonio sa posvetom, dok je Jevtić u periodu od 1990. do 1999. bio ambasador Savezne Republike Jugoslavije u Rumuniji. Jevtić se bavi pčelarenjem. U Opariću ima kuću, tamo slika, pčele rade za njega na poljima Levča, a tu se nalazi i mala biblioteka u kojoj je i godište lista koje sam pomenuo.

Odlazim u Levač po novine i koristim priliku da snimim priču kako je Jevtić upoznao Petrovića. Skinuti tekst snimljen u Opariću, šaljem Petroviću da ga pročita.

Dragane,

Slab sam na računaru. Namučio sam se sa tekstom izjave Desimira Jevtića. Stilizovao sam je i pokušao da ubacim u 'sef', ali sam to tako uradio da se tekst izgubio. Ti kažeš da si ga primio. Mislim da nije ono što treba da bude. Sada, naknadno, prekucavam tekst kako bih Ti ga poslao u elektronskoj formi.

Idem danas ponovo u Arhiv rumunskog CK. Tamo me čekaju kopije pronađenih stranica koje se odnose na rad emigranata na radio-stanici. Videćeš, to su prava dokumenta, istina štura.

Naleteo sam i na jedan podatak o onoj Vidi Nedić, o kojoj sam napisao onu priču. Organi bezbednosti su znali da se ja nešto muvam kod nje i da nas dvoje imamo 'intime odnose'. O tome ni ja nisam znao.

Navedena dokumenta su bili izveštaji rumunskog CK rukovodstvu Informbiroa, i pisana su na ruskom jeziku koji se koristio u zvaničnoj prepisci. U arhivu CKRKP, kancelarija dosije 129/1950 godina, strana 19. Evo šta sam tamo našao:

Odnosi sa organima državne vlasti.

Kolektiv (partijskih instruktora) stupa u dodir sa organima državne vlasti – Upravom državne bezbednosti u trenutku kada dobije dosije došavšeg emigranta. Uprava državne bezbednosti poklanja ozbiljnu pažnju ispitivanju dosjea emigranata, ali su oni ponekad nedovoljno dobro proučeni i sadrže izvesne protivrečnosti (na primer *Dosije Desnički*). Ti se nedosta-

содержат некоторые противоречия / напр. дело Десничники/. Эти недостатки объясняются тем, что среди тех кто производит анкету среди югославских эмигрантов имеются служащие, как Јаич или Недич, политический уровень которых очень низок, и которые недавно были простыми переводчиками. Вида Недич элемент не-подходящий для этого работы, не только по причине своей неподготовленности, но и потому что она еще недавно была в интимных отношения с некоторыми эмигрантами – Паулович, Петрович и т.д.

Svi dokumenti iz vremena Informbiroa pisani su na ruskom jeziku i slati u Moskvu

ci objašnjavaju time što se među onima koji vrše istragu među jugoslovenskim emigrantima nalaze službenici kao što su Žajić ili Nedić, čiji je politički nivo veoma nizak, i koji su donedavno bili obični prevodnici. Vida Nedić* je nepodoban element za taj posao ne

* „Ovo sam sada prvi put saznao. Vidi se da su doušnici bili više nego revnosni. Ja sa Vidom nisam imao „intimne odnose“. Bar ja to tačno znam. Do „sudara“ je trebalo da dođe baš one noći kada je ona bila uhapšena. Upravo o tome sam pisao u priči objavljenoj u Politici 11. novembra 2007. godine.“ (Milan Petrović)

samo zbog svoje neobučenosti, nego i zato što je ona još nedavno bila u intimnim odnosima sa nekim od emigranata – Pauljevićem, Petrovićem itd.“

Šta je rekao Desimir Jevtić

Krajem devedesetih postao sam ambasador, još uvek velike Jugoslavije, u Rumuniji. U to vreme, na neki način, Rumunija se dugo nije smatrala važnim susedom. Posebno smo mi u Srbiji nekako zaboravljeni istoriju naših odnosa sa njom.

Našavši se u toj situaciji i pokušavajući da nešto uradim, prvo je bilo da na neki način organizujem susret sa Srbinima. I to sa Srbima starosedeocima u Bukureštu. Kažu da ih po popisu ima oko hiljadu. I Srbima informbirovциma. Kad kažem mom prvom saradniku Sretenu Aleksiću i savetniku da mi ih prikupi, da napravimo jedan prijem, da pozovemo sve Srbe, a posebno informbirovce, on veli: Kako ču ja to, pa ja sam njih jurio! On je iz prethodnog vremena, iz vremena Opojevića. Imao je nekada „drugi zadatak“. Kažem mu: Kako znaš i umeš, ali u svakom slučaju to mora brzo da se organizuje.

Ti ljudi su prvi put ušli u tu jugoslovensku ambasadu otkad žive u Bukureštu. Oni su ranije morali da zaobilaze ulicu gde je ambasada. I to, i jedni i drugi. Jedni, znači rumunski Srbi – zbog toga što im to zabranjuje rumunska vlast, a Srbi informbirovci – zbog toga što im je to bilo opasno mesto u Bukureštu, zbog toga što smetaju jugoslovenskoj vlasti. Iako tada, što se kaže, nisu bile neke dinamične represije, ali ostali su tragovi kako to kod nas ostane, i traže ta podozrivost prema njima.

Imao sam utisak da su se, kad su dolazili u ambasadu, uzdržavali da ne poljube prag na ambasadi. Takva je to atmosfera bila teška. Nekako smo to prevazišli. Ali, ja sam tad upoznao nekoliko značajnih ljudi iz Bukurešta, inače infor-

mbirovaca. Jedan je bio Milan Petrović, drugi je bio Momčilo Luburić i još neki drugi. Tako sam tad napravio prvi kontakt sa Milanom Petrovićem, i nekako taj prvi kontakt mi je pokazao da tu postoji želja da se napravi nešto zajednički. Naravno, posle toga, kontakti se nastavljaju, posebno sa Milanom, i mi mnogo toga organizujemo već tada.

Recimo, u Društvu rumunsko-srpskog prijateljstva – preko njega idu sve akcije, i one oko pomoći, oko saradnje umetnika, oko zbrinjavanja dece izbeglica u Rumuniji. Već je to vreme raspadanja Jugoslavije...

Tamo postoji mesto gde je bio dvor Miše Anastasijevića i ogromna crkva oslikana najčuvenijim rumunskim slikarom iz tog vremena, Tatareskuom. U crkvi je grob Miše Anastasijevića.

Ta je crkva bila narušena posle zemljotresa. I ja pitam Milana gde je ta crkva. I tu crkvu mi obnavljamo angažovanjem Srba, Društva rumunsko-srpskog prijateljstva, Srba privrednika.

U to vreme, recimo, predsednik Rumunije Jon Iliesku otvoreno kaže da Rumunija ima samo dva istinska prijatelja – Crno more i Srbiju. Ja sam, zahvaljujući tom udruženju i angažovanju preko tih naših ljudi, imao stalni pristup televiziji, novinama i radiju.

Ovo govorim upravo zbog toga što mislim da bih malo toga uradio kao ambasador da se nisam osloonio pre svega na te informbirovce iz Bukurešta, ne samo na Milana nego i na druge.

Ti ljudi, to je ipak bio deo elite, koji je pobegao u ono vreme, ti ljudi su mnogo pomogli i našoj nacionalnoj manjini. Srpska manjina govorи jednim arhaičnim, starim jezikom. Izolovana u to vreme, manjina je sve više išla ka nekom odvajanju od srpskog jezika. Ti informbirovci su donegli moderniji, noviji jezik i uticali da, rekao bih, i intelektualni deo Srba u Rumuniji modernizuje svoj jezik. Znači, i u kulturi su radili mnogo, možda nesvesno. Uvek je postojala izvesna odvojenost između rumunskih Srba i Srba informbi-

rovaca, zaziranje koje je *drukano* sa obe strane i jedne i druge države.

Negde '92. godine dolaze u Bukurešt književnici iz Srbije – Matija Bećković, Lule Isaković, Stevan Raičković i Dragoslav Mihailović. Kod mene u rezidenciji boravili su nekoliko dana. Tu je ambasador, tu su rumunski književnici, tu su srpski, i, sad, član krunskog saveta, Matija Bećković, diže zdravicu kralju. U to vreme ja, naravno, kao dobar domaćin, ne bunim se protiv toga, ali to je tako bilo. A Dragoslav, meni vrlo simpatičan, kaže, skoro šapuće: „Ambasadore, dajte pomognite ovim informbirovcima, ima ih ovde“. Odgovorih mu: „Obraćam Vam se kao akademiku. Pa, oni su mi desna ruka. Oni meni pomažu, ne ja njima“. Jer, stvarno je tako bilo. Naravno, recimo, taj Luburić koji nije mnogo pomagao, ali je značajno bilo što kod njega, na njegovom privatnom univerzitetu, predaje predsednik vlade Rumunije. Mogao sam i ja da nešto uradim.

Zahvaljujući tim ljudima, mi smo do kraja imali dobre odnose i u prvom i u drugom mandatu predsednika Ilijeskua. Recimo, Ilijesku gubi na izborima posle pet godina. Nije više predsednik. Ja kažem Milanu: hoću da poklonim Ilijeskuu jednu moju sliku. Milan mi organizuje večeru u svojoj kući. To se zna šta znači kad je čovek pao sa vlasti, a ti, ambasador, ideš na privatnu večeru sa njim. Naravno, očekujući da to bude 45 minuta, mi tri sata ostajemo kod Milana. Ti odnosi i ta prohodnost koju su Milan i informbirovci imali, meni je mnogo pomogla.

Milan mi piše kratko, uglavnom o tome kako napreduju naši poslovi:

Idem u arhiv CK rumunske kom. partije... Kopam, rijem, možda će se nešto pronaći... Sve najbolje...

Nepoželjni radio

Čovek iz Danske ugasi kompjuter, a kako je imao običaj da beleži na ceduljcama podsetnik za sutrašnji dan, zapisa naznaku: Kaži Petroviću da mi se javi direktno i daj mu moj mejl.“

Piše mi Milan:

Danas sam ceo dan bio na putu u Karpatima, u Sinaji. Vrh planina bio je pod snegom, oko kuće sunčano i lepo. U vozu sam pronašao ključ za pisanje onog dela knjige koji si mi sugerisao. Počinjem sa pisanjem. Usput, kada sam bolje razmislio o onome kako ti širiš temu, video sam da se moram vratiti na neke dosjee u kojima sam, recimo, video Titov originalni telegram, pismo generala Pere Popivode, potpisne Toljatija, Toreza, Suslova, Judina, George Georgiju Deza, pa i Čaušeskua. Tražiću naknadno da mi se kopiraju.

„TITOVŠTINA“

Knjiga dr. Kajice Milanova „Titovština u Jugoslaviji“ retko je dobro napisana studija na našem jeziku. U njoj su date dve uporedne slike Jugoslavije — nekad i sad. Tako postavljene, jedna pored druge, još više pokazuju koliko je Titov režim napravio poraznu i unakaženu sliku od Jugoslavije. G. Milanova nije cilj da brani prvu Jugoslaviju, nego samo da izloži činjenice, a čitaocima je ostavio da izvlače sami zaključke.

Po g. Milanovu titoizam bi bio komunistička teorija, a titovština komunistička praksa u našoj zemlji. G. Milanov se zadržava na ovom drugom pojmu, kao skupu svih onih političkih mera, društvenih i privrednih preobrazbi i političkih metoda kojima se Tito i njegova grupa održavaju na vlasti. Tako izabran pojam, u obliku augmentativa, istovremeno kazuje i svu ružnoću i odvratnost koja se može imati za takvu jednu „politički eksperimentalnu zloupotrebu“ nad jugoslovenskim narodom.

Ovaj prikaz knjige *Titovština* Kajice Milanova, objavljen 1953. godine u Pertu, Australija, najbolje govori o tome kako je srpska emigracija na Zapadu videla prilike u Jugoslaviji. Prikaz je objavljen u časopisu *Poruke*, koji je u Londonu uređivao dr Slobodan Jovanović, a deo prikaza u dodatku uzet je iz knjige *Raskol u eteru*, Dragoslav Simić, Beograd, 2006.

**Biće tu i moj dnevnik iz onih vremena sa ceduljica.
Počinje tako što opisujem svoje prve dane u Rumuniji.**

Pismo i prilog o „domaćem radiju“ poslao sam i u
Bukurešt i u Kopenhagen.

Kako je izgledao domaći radio

S druge strane, iz Jugoslavije tog vremena, navodim se-
ćanje Pljevljaka Vojkana Bojovića o „nepoželjnem radiju“:

„Otac je dugo godina zabranjivao da radio uđe u našu kuću. 'Koliko je samo glava on odneo i za vreme i posle rata', — govorio je otac. Ipak jednog leta kupili smo i mi radio marke 'Tesla'... Pored mnogih drugih stanica slušali smo i 'Glas Amerike'. 'Ovde Grga Zlatoper'. E, velika je Amerika! Prvo je bilo, čije je nebo, toga i zemlja, a posle, čiji mediji toga i vlast. Pevalo se: 'Ameriko zemljo sveta, oženi nam kralja Petra...' A otac nas je opominjao i po stoti put nam pričao šta je sve bilo sa onima što su slušali London i Moskvu. Majka je bojažljivo otvarala i zatvarala prozor, navlačila zavjesu i govorila: 'I duvar ima uši...!' “*

* D. Simić, *Raskol u Eteru*, 2006.

Istoriјa na ceduljicama

Dnevnik

(Avgust 1948 – avgust 1949)

17. avgust 1948.

Već dva dana sam u hotelu „Union“, u samom centru Bukurešta. Sam sam u sobi na prvom spratu. Hrana mi se donosi iz obližnjeg hotela „Atene palas“ (danас „Hilton“ – prim. M. P.) u zapečaćenim posudama. Sam naručujem šta hoću da jedem narednog dana.

Rečeno mi je da se ne udaljavam od hotela, da izbegavam svaki kontakt i da se izdajem za Rusa, jer vladam ruskim jezikom. Postoji mogućnost da budem napadnut i čak kidnapovan. Dat mi je džeparac. Rumunski novac se zove lej.

19. avgust 1948.

Vodim beleške na papirčićima koje ћу, valjda, uspeti nekako da sačuvam. Potpuno sam usamljen. Ne razumem ni reč rumunskog. Neki čudan jezik. Mešavina francuskog, italijanskog i španskog. Bar tako mi zvuči. Kupio moskovsku *Pravdu*. U jednoj knjižari našao Šolohovljev *Tih Don* na ruskom. Sa njim ћу ubijati večeri. Pustio sam brčiće i donekle promenio izgled.

2. septembar 1948.

Večeras se u hotelskom holu, u kojem sedim i slušam muziku preko radija, pojavila veća grupa Rumuna različitog uzrasta. Koliko sam shvatio, oni su, kao izraziti levi-

čari, proterani iz Francuske nakon što je general De Gol iz vlade izbacio Morisa Toreza i druge komunističke ministre. Pitali me nešto na rumunskom i francuskom, ali sam izbegao da odgovorim.

5. septembar 1948.

„Francuska grupa“ je opet u hotelskom holu. Bučno diskutuju. Ništa ih ne razumem. Oko nas se vrzmalо jedno mače koje je jurio dečkić od jedno 2–3 godine. Majka ga stalno opominje da me ne uznamirava. Gospođa mi se izvinjava. Odgovaram na ruskom da je ne razumem. Ona ne zna ruski, ja ne znam rumunski i francuski. Pitam je:

- Sprehen Sie Deutch?
- O, da, malo, malo.

I ja znam malo, onoliko koliko mi je ostalo u glavi iz vremena okupacije. Ali, to je dovoljno da se nešto razumem. Gospođa je dečji lekar. Bila je u makijima (francuski partizani), a sada je proterana iz Pariza. Muž joj je Francuz i ostao je „kod kuće“.

7. septembar 1948.

Rumunski Francuzi strašno galamljivi. Pred veče opet smo se našli na okupu u hotelskom holu. Na nemačkom razgovarao sa gospodom doktor. Zove se Marija Banu, ima 35 godina.

- Već sam tako stara – smeška se.

Ja kažem da sam Rus, Andrej. Imam ovde neki posao. Ona to prenosi ostalim kamaradima iz grupe.

Jedan od njih je slikar i sav je ushićen što po prvi put u životu ima priliku da vidi i upozna jednog „pravog komsomolca“. Doktorka mi prevodi njegove reči i ja neopreznno dajem pristanak da mu poziram. Hoće da napravi moj portret. I onako nema šta da radi.

8. septembar 1948.

Pre podne sam se sa gospođom doktor Banu i njenim sinčićem prošetao po obližnjem parku (Centralni gradski park „Čišmidžiu“ – prim. autor). Usput smo kupili dnevnik *Universul* („Svet“) i doktorka mi je objašnjavala rumunsku azbuku. Naučio sam prve rumunske reči. Rekao sam joj da nisam Rus, već Jugosloven, da sam „ratni oficir“, a sada politički emigrant. Bila je krajnje iznenađena.

– Pa, koliko ste to godina imali kad ste postali oficir?

– Samo devetnaest!

– Zehr jung!

Zamolio sam je da o tome ne govori drugima. Počela je da me pita o političkoj situaciji u zemlji.

Posle ručka i popodnevnog sna pozirao sam onom smešnom slikaru sa nakrivenom francuskom kapom. Radio je sa ugljenom. Mislim da mi je dobro pogodio lik.

10. septembar 1948.

Dolazili rumunski drugovi koji vode računa o meni. U civilu su, ali verujem da su iz Ministarstva unutrašnjih poslova. Pitaju me kako se osećam. Sve je kao u redu, samo ja hoću u SSSR. Kažem im da želim da nastavim školovanje u Moskvi. U redu, u redu, videćemo. Obećavaju da će da prenesu moju želju.

Gospođa Banu i sin Pjer

15. septembar 1948.

Hoću u Moskvu! To kažem drugovima Rumunima koji me ponovo obilaze. Sležu ramenima. Kao: to od nas ne zavisi. Odvedite me onda u ruski konzulat – kažem im ja dovoljno nervozno... Videćemo, videćemo... Skrećem im pažnju da uskoro počinje nova univerzitetska godina. Šteta je da propustim upis...

25. septembar 1948.

Rumuni me voze kolima u sovjetski konzulat. Popunio sam neke formulare. Otišao sam i da se fotografijem za pasoš. Rečeno mi je da postoje sve šanse da uskoro otputujem za Moskvu.

Hotel „Union“ u Bukureštu

1. oktobar 1948.

S nestrpljenjem očekujem da mi se saopšti da mi je dozvoljen odlazak u Rusiju. Rumunski Francuzi i sa njima dr Banu su pre neki dan napustili hotel „Union“. Opet sam skoro sam u holu u kojem se stalno smenjuju svakojaki tipovi. Shvatam da je ovaj hotel u rukama MUP-a i da služi za smeštaj „kadrova“ u prolazu.

15. novembar 1948.

Došla moja „rumunska veza“. Vele:

- Pakujte se! Selimo Vas.
- Pitam ih:
- Kuda? Idem za Moskvu!?
- Ma, jok, nema od toga ništa.

Uzimam svoje prnje – dve košulje, brijač, četkicu za zube i dve ruske knjige. Sedamo u kola. Put kratak. Dolazim u neku zgradu, takođe u centru Bukurešta, gde se već nalazi oko 25–30 Jugoslovena, emigranata. Instructor CK partije, drug Bondi, bivši španski borac, objašnjava mi na ruskom da je stvoren „emigrantski kolektiv“ u koji sam uključen i ja.

16. novembar 1948.

Emigrantski kolektiv. Braća Markuševi iz Banata, „Slovenac“, Joca Barjaktarević, Vanja Dobrašinović... Pre toga su prošli kroz rumunske zatvore i bili na ispitivanjima... U više soba stanujemo svi zajedno. Tu se i hranimo. Hrana se donosi. O tome brigu vodi tovariš Volođa, Rus iz rumunske dunavske delte. Ne dozvoljava nam se izlazak na ulicu. U poluzatvoru smo. Puno diskutujemo, prepiremo se. Šah se igra do besvesti. Mojim dolaskom osnovan je kružok za učenje ruskog jezika. Vodim ga ja...

30. novembar 1948.

Emigrantski kolektiv živi izolovano u samom centru prestonice. Danas Rumuni slave prvu godišnjicu republičanskog uređenja. Pre godinu dana abdicirao je kralj Mihajlo Hoencolern i Rumunija je proglašena za republiku. Održava se velika parada koja prolazi baš pokraj kuće u kojoj mi boravimo. Paradu gledamo kroz zatvorene prozore i iza zavesa. Ali, neki su nas „revolucionarni“ građani primetili i pomislili su da smo mi „buržui“ koji se kriju i ne žele da slave veliki nacionalni dan. Neki od njih su pokušali da preskoče ogradu i prođu u zgradu. Naše se obezbeđenje sukobilo sa njima. Došlo je do gušanja i čak potezanja oružja. Za minut-dva stiglo je više interventnih policijskih kola.

Nama je prebačeno da se „nedozvoljivo igramo“, da nije trebalo da „izazivamo“ ma koga i da smo tako mogli da „dekonspirišemo kolektiv“.

10. mart 1949.

Još uvek smo u „kolektivu“, koji se stalno popunjava. Sada je ovde nas oko 45. Instruktor CK partije, tovariš Bondi, dolazi redovno do nas i drži sednice. Pojavila se ideja da emigranti pokrenu svoj list koji će se rasturati u

Jugoslaviji. To nam se učinilo čudnim. Niko se od nas nije bavio pisanjem i novinarstvom. Naučićeće, rečeno nam je. Imaćemo specijalne tečajeve iz novinarstva i uređivanja štampe. Umesto dosade u poluzatvoru – dobijamo neki cilj koji se rado prihvata.

15. april 1949.

U kolektiv dolazi drug Silviju Brukan, bivši komunistički ilegalac, pomoćnik glavnog urednika rumunskog partiskog lista *Skanteja* (Iskra – prim. autor) i počinje seriju predavanja, praktični kurs iz novinarstva. Sve se prevodi sa rumunskog. Počelo je učenje. Dani su postali interesantniji.

20. april 1949.

Saznajemo da u Moskvi počinje da izlazi list jugoslovenskih emigranata. I mi se kolektivno obraćamo CK rumunske partije sa pismom da se i nama omogući izdavanje našeg antititovskog lista. Dobijamo uverenje da će naša „molba“ biti uvažena.

3 maj 1949.

Održano „savetovanje“ oko pokretanja lista. Glavnu reč vodi Duško Novakov. Među govornicima bio sam i ja. Pre toga, meni je već bilo saopšteno da sam uzet u obzir za rad u redakciji.

10. maj 1949.

Već danima radimo na pripremanju prvog broja lista koji će se zvati *Pod zastavom internacionalizma*. Meni je dato u zadatak da radim kao prevodilac i korektor. Idem i u štampariju. Radim rame uz rame sa rumunskim slovo-slagačima koji ne znaju ni reč srpski. Ispravljujući jednu grešku čine se dve nove. List se štampa na flispapiru, tankom kao cigarpapir. Rasturaće se ilegalno u zemlji i ako

neko bude uhvaćen sa listom, može lako da ga proguta. Jer kad se sav sklopi ima veličinu kocke šećera. Tako nam je objašnjeno.

25. maj 1949.

U Ulici Popa Soare dobili smo na raspolažanje celu jednu kuću koja je pretvorena u redakciju. Tu su pisaće mašine, telefoni. Kolektiv se rastura, a emigranti prelaze u lepe i opremljene stanove u kojima žive po manjim grupama. Ja stanujem u zelenoj četvrti „Kotročenj“ u Ulici doktor Lister. Zajedno sa starim Crnogorcem Vlahovićem, bivšim oficirima Čabarkapom i Pavićevićem, i sa pilotom Milutinom Obradovićem.

U redakciji prevodim sa ruskog, i to uglavnom članke objavljene u organu Infombiroa „Za trajni mir, za narodnu demokratiju“. Često do kasno u noć bavim se korekturom u štampariji. Dobio sam još jedno zaduženje: da uređujem rubriku „Iz zemalja narodne demokratije“.

5. avgust 1949.

Nekoliko dana sam sakupljaо podatke i sastavio članak o pobedama kineske revolucije. To je bila aktuelna svetska tema. Kineski komunisti se još nisu jasno izjasnili na čijoj su strani – na Staljinovoј ili na Titovoј. Mao Cedung je čitao. Predao sam poduzi članak glavnom uredniku Dušku Novakovu. Pročitao ga je i dao za štampu. Ali, prebacio mi je što nisam naznačio odakle je preuzet i preveden. Rekao sam mu da sam to ja sam napisao. Pogledao me je onako preko naočara i uzeo rukopis ponovo da čita. Počeo je da ga prepravlja i skraćuje, da ga stilizuje. Završio je time što mi je rekao: Potpiši ga. To je bio prvi članak sa mojim potpisom.

POBEDA U KINI - JAČANJE SOCIJALISTIČKOG FRONTA

Уједињајућа и херојска борба кинеског народа за своје национално и социјално ослободљење приближава се победоносном крају. Последњи остаци реакционарних снага Кине отступају испред Народно-ослободилачког фронта

klevete o odnosima Sovjetskog Saveza sa zemljama narodne demokratije, klevetajući Sovjetski Savez. Oni pokušavaju da bace seme razdora i družnog socijalistički tabora.

perijalistički tabor, što je danas tako očigledno. I svima jasno. Odnos prema Sovjetskom Savezu — prvoj земљи и којој је socijalistički tabor.

АУТЕНТИЧНА ПРИЧА О КИНЕСКИМ РАДНИЦИМА У РУМУНИЈИ

Кинеска конкуренција на делу

Румуни се само згледају, јер се „увозни“ Кинези жале да мало раде. Хтели би радну недељу од 72 сата!

Писац: Милан Петровић

Од нашеј специјалног дописника
Букурешт, крајем октобра 2008.

Кинески радници на једној од грађевина у Румунији

Већ смо имали прилику да читаче Економетра обавестимо о томе да је по- следњих година у Румунији завладала хро-нична несташница радне снаге. Она се наро-чила после њеног пријема у ЕУ (1. јануара 2007), када се миграциони про-цес на Запад значито убрзao и проширио. Тренутно, у Италији, Шпанији, Францус-кој, Великој Британији, Немачкој и другим земљама „увозницама“ радних руку, има око три милиона пунолетних и радио спо-коупно око 22 милиона житеља.

То је, веле овде, врло добро, јер румун-ски гастарбатери шаљу сваке године у земљу око 4,5 милијарди евра и тако до-нешњујују дубоке рупе у негativном

planu, али и међunarodnom planu покушавају да зараде народни Кину са земљама демократског, социјалистичког та-

пре свега да им повећавају плате. Па, инак,

трећевинари свуда недостају.

Зато је одлучено да се званично и сис-

тематски почне са увозом радне снаге. По-

сјом. Zar titovci mogu o tome

da govore, kada su oni izdali

osnovne interese radničke klasa Jugoslavije i međunarodne

radničke klase, prešavši u im-

Потпредседница Удружења румун-ских послодавачких конфедерација Рок-сана Продан тврди да ће нова гранична уvezene кинеске радне снаге „потрошити

је njihova borba bliska,

jer se i on, boreći se protiv

Tita i njegove klike, бори

једно са кинеским праћеницима

protiv međunarodnog im-

perijaljena.

MILAN PETROVIĆ

Pred само шtampanje ove knjige iz Ekonometra je stigao drugi članak Milana Petrovića o Kini iz rumunskog ugla. Iz navedenog primera uočava se kako je Petrović pisao o Kini 1949. godine a kako danas. Taj njegov prvi članak objavljen je u listu Pod zastavom inetr-nacionalizma 15. avgusta 1949. godine

Oktobar 1949 – april 1951.

15. oktobar 1949.

U redakciji lista sam *avanzovan*. Pored rubrike „Zemlje narodne demokratije“, dato mi je da uređujem i one stupce u kojima se govori o SSSR-u i njegovim iskustvima. Daju mi se i tekstovi drugih autora da ih stilizujem. Ovo mi pruža povod da se sa zahvalnošću setim svog strogog profesora srpskog jezika Mitića, koji mi je predavao dok sam bio đak beogradske *realke* i kod koga sam na pismenim zadacima redovno „zarađivao“ visoke četvorke i petice.

23. januar 1950.

Pozvao me Đoka (Đorđe Vrcelj – prim. M. P.) kao novi glavni urednik i predložio da napišem jedan komentar na spoljnopolitičke teme. Rekao sam mu da to do sada nisam radio i da se na mene svaljuju mnogi poslovi u redakciji, dok drugi manje rade.

– Postao sam Marica za sve – rekao sam Đoki, sa kojim sam u odličnim ličnim odnosima, iako je on dosta ohol.

Napisao sam tekst „Novi Trumanov gaulajter za Jugoslaviju“ i dao naslov.

10. april 1950.

Na čelu „jugoslovenske revolucionarne političke emigracije“ na evropskom istoku nalazi se „Koordinacioni centar“ u Moskvi. Na njegovom čelu je general Pero Popivoda. Nas, emigrante u Rumuniji, zastupa Duško Novakov, koji je i oputovao u SSSR. Direktive za rad dobijamo iz ovog centra.

Novi Trumanov gaulajter za Jugoslaviju stigao je u Beograd

Prema vestima koje su stigle, 20 januara o. g. u Beograd je doputovao novi američki ambasador Dž. Alen. Van dosadašnje prakse radio-Beograd se o tome naširoko raztrubio.

* * *

U poslednje vreme razgranali su se „poslovi“ američke obaveštajne službe u Jugoslaviji. Ranije su se veze titovskih špijuna i provokatora sa njihovim njujorškim i londonskim gazzdama obavljale u najvećoj tajnosti, a danas kada su te veze otkrivene i špijuni razbliženi, oni su promenili svoju špijunsку taktku.

I eto zbog toga je 20 januara o. g. uz veliku buku stigao u Beograd u svojstvu novog američkog ambasadora Dž. Alen, jedan od iskusnijih šefova američke špijunaže.

Nije nimalo čudnovato, što je okoreli špijunki stručnjak izjavio po svom dolasku u Beograd da on prima novu dužnost sa „velikim oduševljenjem i radošću“ i da smatra da je ona od „velike važnosti“, jer gde god se on ranije pojavljivao (a ima dugogodišnju „diplomatsku“ praksu) pojačavalo se imperialističko porobljavanje i bezdušno eksploatacije radnih masa dotičnih zemalja. Osim toga, kao antisovjetski „stručnjak“ on, kako je to sam izjavio, prima „sa radošću“ novu dužnost, jer će moći neposredno da saradjuje sa svojim beogradskim fašističkim jednomošljenicima i po toj liniji.

Smestivši se brzo kao kod svoje kuće, Alen je već 25 januara o. g. učinio posetu Ribaru, lakeju ubica svoga sina i predao mu svoja špijunska punomoćja. Naravno da sluge istih gospodara nisu propustile priliku da izmenjuju pozdrave.

Ribar je izjavio nadu da će obaveštajac Alen biti dobar tumač želja beogradskih dželata kod Trumana i da će on još više doprineti jačanju američko-jugoslovenskih „priateljinskih odnosa“ (čitaj: pojačanju eksploracije jugoslovenskih trudbenika od američkih trusstava).

Sa svoje strane Alen je izjavio pred novinarima svoje čuđenje da je „Beograd tako miran“, jer mu se, verovatno, učinilo da je broj Rankovićevih mučilišta i tamnica ipak mali i da ga treba povećati.

Još u prisnjoj atmosferi prošao je susret izmedju dželatinskog maršala sa Dedinja Tita i američkog diplomata. Uz gnušne osmehe i šampanjac ova dva profesionalna špijuna na službi kod istog gazde u „priateljskim razgovorima“ pripremali su još teže ugnjetavanje i pljačku naših naroda — da bi opravdali poverenje i zasluzili nagradu iz Volstrita.

Ali oni prave račun bez krčmara. Nikakvi jaki „priateljiski odnosi“ i dolari iz Volstrita neće spasti Titovu fašističko-gestapovsku kliku od propasti, od kazne prevarenog, ali nepokorenog naroda.

M. PETROVIĆ

SLUŠAJTE SVAKOGA DANA RADIO-EMIŠIJE STANICE JUGOSLOVENSKIH REVOLUCIONARNIH EMIGRANATA NA TALASNOJ DUŽINI 31,02 U 14 I 16,30 Č. I NA TALASNOJ DUŽINI 49,00 U 20 Č. PO JUGOSLOVENSKOM VREMENU.

8 POD ZASTAVOM INTERNACIONALIZMA Broj 3 (18) 1 II 1950

20. maj 1950.

Nešto razmišljam: boravak u Rumuniji se otegao. U prvo vreme sam mislio da će se sve brzo svršiti i da će Ti-to pasti. Stvari se, izgleda, komplikuju. Čitav dan sam u poslu. U listu imam mnoga zaduženja. Kad izlazi nov broj radim više u štampariji. Zanimaju me poslovi oko tehnoredakture. Pokušao sam da otkucam nekoliko redova na novom linotipu. Dali mi da popijem mleko kako bih su-zbio posledice isparenja olova. Mika (Milutin Obradović – prim. autor) me upoznao sa Temišvarkom Desom Nikolić, koja studira književnost. Bili smo u operi.

10. jun 1950.

U emigrantskom klubu okupljamo se posle podne. Ping pong, šah, dolaze nam razni predavači. Sinoć je bio i jedan koncert. Za nas je pevala Arta Floresku, koja važi za najboljeg rumunskog soprana. Dobio sam zadatak da joj uručim buket cveća. Govorio sam sa njom. Zna ruski.

20. jun 1950.

Zadnjih meseci upoznao sam nekoliko rumunskih Srba, uglavnom iz Temišvara i okoline. Raspop Gena Petrov je spiker na Radio Bukureštu. Mirko Živković i Pera Todorov rade u CK partije. Već nekoliko puta video sam Vidu Nedić, koja je oficir državne bezbednosti. Zgodna cura, ali se mnogo izvija, pravi pazar.

12. septembar 1950.

Grupa emigranata poslata u rumunski Banat da agituje među rumunskim Srbima. Govorio sam na skupu seljaka sela Sokolovac, mestašca koje se nalazi na Neri, kraj same granice.

Megafoni su bili usmereni prema jugoslovenskoj teritoriji. Govorio sam o patnjama jugoslovenskih ljudi pod Titovim režimom. Izgleda da sam bio uverljiv jer su neke

P o v e r l j i v o

CENTRALNOM KOMITETU RUMUNSKЕ РАДНИЧКЕ ПАРТИЈЕ

Koordinacioni centar jugoslovenskih revolucionarnih emigrata smatra da je nastala potreba da list "Pod zastavom internacionalizma" predje sa petnaestodnevnom na desetodnevno izlaženje. Ovo zbog toga što list "Pod zastavom internacionalizma" imao je i ima veliki značaj za oslobodilačku borbu protiv Titove klike i popularan je u zemlji. Petnaestodnevno izlaženje ne dozvoljava mu da operativno reaguje na dogadjaje, kako meeju narodnog, tako i čisto jugoslovenskog karaktera. S druge strane to će pomoći i daljem učvršćenju te grupe i njenom razvoju i aktivizaciji.

Mi smo uputili predlog redakciji "Pod zastavom internacionalizma" za prelazak na 10-dnevno izlaženje, o čemu smatramo svojim dugom da Vas izvestimo i istovremeno zamolimo za odobrenje i pomoć u tom smislu.

Koordinacioni centar u ime celokupne jugoslovenske revolucionarne emigracije šalje Vam bratske pozdrave i zahvalnost za veliku pomoć koju ste ukazivali i neprekidno ukazujete jugoslovenskoj revolucionarnoj emigraciji.

3 aprila 1951 godine.

U ime Koordinacionog centra jugoslovenske revolucionarne emigracije.

Pero Popivoda

/ Pero Popivoda /

Faksimil pisma Pere Popivode od 3. aprila 1951. godine u vezi sa izlaženjem lista *Pod zastavom internacionalizma*

žene plakale, tako mi se činilo. Bilo je to prvi put u mom života da se nekome na ovakav način obraćam na javnom skupu.

10. novembar 1950.

Pozvan sam u CK partije. Saopštava mi se da postoji namera da me iz lista prebace na rad u radiostanici „Slobodna Jugoslavija“. Pitam se za mišljenje. Znam da ona postoji u Bukureštu. Znam i ko radi na njoj, ali se o tome ne sme razgovarati. Rekao sam da nemam ništa protiv ako se misli da odgovaram visokim zahtevima koji se postavljaju. Rekao sam da sam čuo da su neki emigranti davali „probne radove“, ali da nisu prošli. Rečeno mi je da što se mene tiče takve „stručne provere“ nisu potrebne. Upozoren sam da je razgovor strog konfidencijalan i da o njemu ne smem da kažem ništa ni svom šefu, glavnom uredniku.

18. novembar 1950.

Oženio sam se uprkos tome što se emigrantska partij-ska organizacija protivila ženidbama i udajama „revoluci-onara“. Rumunsku krštenicu nabavio mi je instruktor CK Isidor Beksa. Istoga dana kada i ja ženio se i Šele Andrejić. Površni drug Beksa je pobrkao njegovu i moju krštenicu. Kada je matičar počeo da proziva mladence, mene je spojio sa Šeletovom izabranicom, koja je bila već u osmom mesecu trudnoće. Nastade graja i sveopšti smeh. Matičar se brzo snađe i čak mi u šali reče: „Uzmitε, ova je mlada već zrela“.

Šampanjac, kolačići, malo cveća i... natrag u redakciju, na posao.

25. novembar 1950.

Kolima sam odveden u sedište radio-stanice „Slobodna Jugoslavija“. Ono se nalazi na sasvim povuče-

nom mestu, u jednoj vili na obali jezera Herestrau, koje *zapljuškuje* najluksuzniju bukureštansku gradsku četvrt „Primavara“.

Lidija Lazaresku je saopštila glavnom uredniku Urošu Tominu da sam postavljen za njegovog pomoćnika i da će voditi sekretarijat redakcije. Naravno, sastavljaču emisije, pisati komentare, govoriti na mikrofonu.

26. novembar 1950.

Prvi dan rada na radio-stanici „Slobodna Jugoslavija“. Pokazana mi je tehnika. Imamo dva studija. Aparaturu za zapisivanje programa i njihovo prenošenje do predajnika opslužuju rumunski inženjeri i tehničari. Pročitao sam propise. Vrlo su strogi. Na posao se nikada ne dolazi peške, već našim kolima. Ona nas prihvataju kod kuće i posle „krivudavog vozikanja po gradu“ dovode na stanicu. O tome šta i gde radim – nikome ni zbora. Ni majci rođenoj, ni supruzi venčanoj! Radno vreme – neograničeno. Radi se koliko je potrebno, ali po smenama. Za platu nisam pitalo, bilo me stid.

20. mart 1951.

Sa suprugom stanujemo kod njene bake, poreklom iz stare ruske aristokratske porodice. Opštimo uglavnom na ruskom. Baki je drag što ima zeta koji govorи ruski. Sa nama su u stanu i dve tetke moje supruge. Skučeni smo. Odlučili smo da potražimo poseban stan. Supruga radi u jednoj klinici kao asistentkinja.

15. april 1951.

Selimo se u jedan dvosobni stan u Ulici dr Branza, pokraj same Botaničke bašte. Stan nam je ustupio jedan bakin porodični prijatelj. Supruga vidi kako svakog jutra po mene dolaze kola. Ništa me ne pita. Već je navikla da o mom poslu ništa ne govorimo. Kada sam radio u listu,

znala je i za redakciju i za štampariju, pa čak i šta pišem. Sada je dezorientisana. Neki put, ako zajedno izlazimo iz kuće, moj šofer predlaže da i nju odvezemo usput na posao. Ja kategorično odbijam. Znam da će to saopštiti svojim pretpostavljenima.

Maj 1951. – oktobar 1952.

11. maj 1951.

Uveče, umoran od posla, vraćam se kući gde nalazim Kot (supruga, pravo ime Elisabeta – prim. autora) svu uplakanu. Kaže mi da je zbog mene doživela veliku bruku. Na javnom sastanku revolucionarne omladinske organizacije (UTM – ogranka kompartije – prim. autora), odbili njen zahtev za prijem, pošto je njen muž stranac, Jugosloven. A ona nije znala da im kaže čime se ja bavim i gde radim. Plače, krupne suze lije:

– Četrdeset devete izbacili su me sa Medicinskog fakulteta zbog toga što mi je otac bio pukovnik u kraljevskoj vojsci, a sada me ne primaju zbog tebe.

Ja, ogorčen, psujem na sav glas.

– Majku im, tamo njinu...

12. maj 1951.

Pre posla otišao u Međunarodno odeljenje CK partije. Požalio sam se drugarici Lidiji (Lidija Lazaresku – instruktor CK koja je odgovarala za „Slobodnu Jugoslaviju“ – prim. autora) da mi proganjaju suprugu na radnom mestu, iako sam ja član partije i radim tamo gde radim. Dobio sam uverenje da će se sve „srediti“. Lidiya se čak smejava.

17. maj 1951.

Došao kući i našao Kot nasmejanu. Danas održan hitni vanredni sastanak omladinske organizacije u klinici u

kojoj radi. Primili je za člana organizacije. Priznali grešku i izvinili se. Tek sada se koleginice strašno interesuju ko sam ja i šta „gospodin suprug“ radi. Ranije se interesovalo samo „budno“ rukovodstvo...

25. jun 1951.

Pokraj Bukurešta, u jednom starom dvorcu usred neke šume, održava se tajno dvodnevno „međunarodno savetovanje“, u stvari mini-kongres antititovskih „revolucionarnih emigranata“ iz Istočne Evrope. Svoje omanje delegacije poslale su emigrantske grupe iz Albanije, Bugarske, Čehoslovačke, Poljske, Mađarske, Rumunije i SSSR-a. Radio-stanica „Slobodna Jugoslavija“, kao „zajednički organ“ ima svoju posebnu delegaciju. Sačinjavaju je glavni urednik Uroš Tomin i ja, kao njegov pomoćnik. Tretiraju nas kao da spadamo u „emigrantsku elitu“.

Pri biranju predsedništva skupa došlo do nesporazuma. Izgleda da sam ja dopustio gaf. Bez ikakvog konsultovanja sa drugim učesnicima savetovanja digao sam spontano ruku i u predsedništvo predložio Radonju Golubovića, koga sam lično znao još od jeseni 1946, kada sam na putu vozom iz Beograda za Moskvu jedan dan boravio u Bukureštu. Tada je mene i moje kolege sa Vojne akademije primio Radonja, koji je bio naš ambasador u Rumuniji. Kada sam se digao sa svojim predlogom čuo sam upadicu: „Petroviću, kud trчиš pred rudu!“.

Uz izvesno komešanje, Golubović je izabran u predsedništvo. Tek posle toga saznajem da se na njega „u Moskvi ne gleda baš najbolje“. Bio je u sukobu sa generalom Petrom Popivodom oko primata u rukovođenju emigracijom.

Uroš Tomin podneo izveštaj o radu radio-stanice „Slobodna Jugoslavija“.

Pero Popivoda izabran za predsednika Koordinacionog centra jugoslovenske političke emigracije, sa sedi-

štem u Moskvi. Njemu je podređena i naša stanica i od njega dobijamo smernice za rad.

19. avgust 1951.

Trenutno „Slobodna Jugoslavija“ emituje tri polučasovna programa dnevno. U 14.00 i u 16.30 časova na kratkotalasnoj dužini od 31,02 metra, i u 20.00 časova po jugoslovenskom vremenu (sat kasnije od rumunskog) na 49.00 metara. Radimo u dve smene. Uroš i ja pokrivamo obe. Sve se prethodno snima. Neki materijali se ponavljaju. Imamo problema sa Brankom (Branko Berić – prim. autora) koji čita monotono i jednolično. Takav je po prirodi. Kada je ranije, kao spikerka, radila i Zlata Milić, ispada lo je bolje. Ali, ona je udaljena sa stanice zajedno sa Duškom Novakovim.

18. mart 1952.

Saopštio sam „drugovima“ da mi je supruga pred porođajem, a da meni još nije rešeno stambeno pitanje. Živim stalno u nekoj neizvesnosti. Dodeljuje mi se trosobni stan u relativnoj blizini radio-stanice. Kamen mi pao sa srca. Kot i ja počinjemo da sređujemo novo prebivalište. Od „partije“ sam dobio skroman nameštaj, tzv. „narodni“, sav od šperploča. Nama je više nego dobro...

3. maj 1952.

Rodio mi se sin! Dajem mu ime Srbislav. Hteo sam Jugoslav. Ali, to na rumunskom znači Jugosloven, i bilo bi nezgodno. Po rumunskom običaju žena dodaje još jedno ime – Vladimir.

Bravo, sine, dobro nam došao!

21. maj 1952.

U redakciji ozbiljna pomenjana. Nedićev (Vitomir Nedić, bivši dopisnik Tanjuga iz Berlina – prim. autora) po-

našanje svima dojadilo. Postao je alkoholičar. Stalno se opija. Na posao dolazi ošamućene glave. Stalno kasni i često fali sa posla. Remeti nam čitav rad. Svi tekstovi treba da prođu kroz njegove ruke. On ih delje i stilizuje, jer najbolje zna jezik. Svima nam je drag, ali ovako više ne ide. Doneta odluka da bude udaljen sa stanice.

5. septembar 1952.

Zbog Nedića, koji je proglašen za krajnje nesigurnog čoveka, rešeno da se radio-stanica preseli na drugo, nemu nepoznato mesto. Nova zgrada je kudikamo veća. Imamo prostranije studije i više kancelarija. Sigurnije je i sa tačke gledišta bezbednosti. Ulaz nam je iz podzemlja, tako da se spolja ne vidi ko ulazi. Celo uredništvo smo svi preselili tokom jedne jedine noći, a tehničari su već bili ugradili nove uređaje i proveli kablove. Elegantra vila se nalazi u luksuznom delu grada. Teško da iko može da pretpostavi šta se u njoj radi.

15. oktobar 1952.

„Slobodna Jugoslavija“ uvodi emisije na makedonskom i slovenačkom jeziku. Iz Moskve doputovala Slovenka Marica, koja će biti spikerka, a iz Trsta (preko Bugarske) stigao Miloš Kodrič, Slovenac, koji je prošao kroz hitlerovske logore smrti. On je urednik i, naravno, spiker.

Za vođenje makedonske emisije iz lista *Pod zastavom internacionalizma* prekomandovan Zoran Mitrović, Srbin sa „južne pruge“ koji vlada makedonskim. Iz Poljske je doveden jedan pravi Makedonac, a iz Bugarske „lepo Lenče“, izvanredna spikerka sa toplim glasom, koja pri čitanju nikada ne greši.

Pored ostalih dužnosti koje sam već imao, dobijam i zaduženje da odgovaram za programe na srpskohrvatskom. Kao pojačanje za ove programe, iz Bugarske su

upućeni već iskusni spikeri sa Radio Sofije – bračni par Rada i Rade Jeftić.

25. oktobar 1952.

Redakcija „Slobodne Jugoslavije“ postala je veoma brojna. Komplikuju se i međuljudski odnosi. Osnovana partijska organizacija RKP. Izabran sam za njenog sekretara. Opet politički komesar kao i u ratu. Sve prolazi preko mene – i kada Rada Jeftić ima teškoća oko trudnoće, i kada dolazi Kodričeva porodica iz Sofije, i kada se neko sporečka...

Četiri člana redakcije: Branko Berić, Miloš Kodrič, Uroš Tomin i Milan Petrović

Uveli smo i ponoćno diktiranje tekstova letaka, manifesta i celih članaka za eventualno umnožavanje u zemlji. Njih diktiraju Špiro Bešević i Đoka Markušev. Posao im je dosadan.

Slovenci i Makedonci prevode tekstove sa srpskog i dodaju im poneku svoju specifiku. Opšte planove programa pravimo Uroš i ja. U novim uslovima proširena nam je i muzička fonoteka. Imamo sada i pesme na slovenačkom i makedonskom.

Avgust 1953. – oktobar 1954.

15. avgust 1953.

Prvi talasi promena posle Staljinove smrti dopiru i do nas. Pero Popivoda došao iz Moskve i saopštio da je Koordinacioni centar jugoslovenskih revolucionarnih emigranata prerastao u „Savez jugoslovenskih patriota“, koji predvodi takođe on. Želi se širenje „klasne baze“ naše akcije. Tako „Slobodna Jugoslavija“ postaje organ „Saveza jugoslovenskih patriota“. A to, pored ostalog, nalaže i promenu špice naših programa. Emisije počinjemo *Internacionalom*, a sada treba da pronađemo neku „opštejugoslovensku“ melodiju.

19. avgust 1953.

Uroš (Tomin – prim. autora) po ceo dan vrti na magnetofonu u svojoj kancelariji razne revolucionarne, antifašističke pesme iz vremena rata i posle njega. Traži nešto što ne podseća na Tita, što nije ni srpsko, ni hrvatsko, što nije tuđe, već sa našeg podneblja. Kaže mi da je očajan, da ne može da smisli novu špicu. A rok ističe. Svi diskutujemo oko toga. Padaju svakojaki predlozi...

10. novembar 1953.

Aparat redakcije se ponovo širi. Pridošli nam „važni“ ljudi iz rumunske emigracije: Sloboda (Slobodan Kovačević, ekonomista, nosilac Partizanske spomenice 1941. – prim. autora), Voja (Vojislav Kojović, ekonomista, lider emigrantske grupe u Rumuniji – prim. autora), Koča (Konstantin Grujić, ekonomista – prim. autora), Đoka (Đorđe Vrcelj, ekonomista, bio glavni urednik lista *Pod zastavom internacionalizma* – prim. autora). Autoriteti počeli odmah da se glože. Kao sekretar partijske organizacije moram da stišavam strasti. Najteže mi je sa Tošom (Todorović, bivši pomoćnik ministra finansija Srbije) koji se sve nešto buni. U suštini, ne voli da mu neko drugi na-

ređuje šta da radi. Neće da mu se „popuje“. A, u uredničke poslove se baš ne razume. Odlučeno da se on vrati u Bugarsku.

25. novembar 1953.

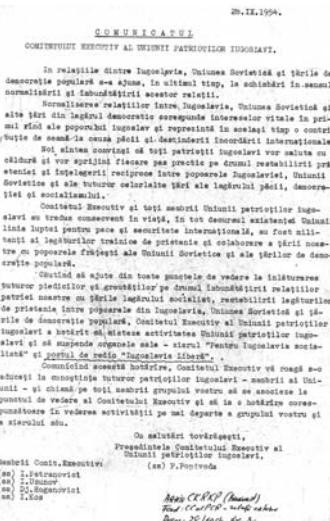
Neprijatan događaj: kroz celu redakciju odjeknuo pučanj. Svi smo se uz nemirili. Oružani napad?! Odjek pucnja došao iz podzemne garaže. Ubrizo se sve razjašnjava. Jedan naš čuvac, policajac, pokazivao svoj pištolj koji je upravo očistio. Pištolj slučajno opalio. Zrno pogodilo i na mestu ubilo našeg šofera Dragomira, oca dvoje male dece. Hitno istraživanje na licu mesta. Sve krajnje nezgodno...

10. mart 1954.

U redakciji, pored emigranata, rade i dve Srpskinje iz rumunskog Banata – Vida i Danica. One su nam daktilografkinje i sekretarice. Poslušne i korektne devojke. Ne znam kako se desilo, ali je pre neki dan došlo do zbrke sa platnim spiskovima. Vida i Danica se, kao rumunske službenice, nalaze na posebnom platnom spisku u koji glavni urednik Tomin i ja, kao njegov pomoćnik, nismo imali nikakvog uvida. Juče, greškom, u naše ruke dospe i njihov platni spisak. Na ogromno iznenađenje, konstatovali smo da naše daktilografkinje imaju tri puta veće plate nego mi, njihovi pretpostavljeni. Da ne govorimo o ostalim članovima redakcije. To nas je duboko uvredilo, bukvalno revoltiralo. Naravno, odmah smo protestovali, iako nam je krajnje nezgodno da govorimo o platama. Jer, mi smo revolucionari. Obratili smo se drugarici Gizeli Voš, koja vodi Međunarodno odeljenje CK, kao i drugarici Lidiji Lazaresku, koja se direktno, po kadrovskoj liniji, bavi nama.

11. mart 1954.

Oko naših plata izbio skandal. Rumuni se našli u nezgodnoj situaciji. Dato nam je sledeće objašnjenje: „Vidite,

Pismo Pere Popivode o prestanku rada radio stanice

sa šampanjcem. Olga govori srpski.

– Drugovi, pobeda! Došlo do izmirenja sa Beogradom. Stanica prestaje da radi...

Mi svi gledamo unezvereni. Kao da se grom sručio na nas. Ne verujemo ušima. Ništa nismo naslućivali. Niko nas nije ništa pitao. Zar je moguće tako nešto?!

Dobijamo obaveštenje da o tome postoji odluka Izvršnog komiteta Saveza jugoslovenskih patriota, čiji smo mi organ... Pokunjeni smo do krajnosti...

Uprava poslovima CK Rumunske radničke partije

Br. 1499/1954

19. X 1954.

Rukovodstvu grupe „Saveza jugoslovenskih patriota u N. R. Rumuniji“

vi po vašoj dužnosti zaista zasljužujete visoke plate. Ali, mi smo se bojali da će vas one *pokvariti* i da će *otupeti* vaš revolucionarni duh. Čuvali smo vas od iskušenja života“.

Sve lepo i krasno, a ja već imam dvoje dece i jedva krpim kraj s krajem.

Saopšteno nam je da nam se od 15. marta plate utrostručavaju.

20. oktobar 1954.

Oko podne, nenajavljeni u stanicu stigli instruktori CK rumunske partije, drugarice Lidija Lazaresku i Olga Dojč, maltene

U prilogu vam šaljemo Saopštenje Izvršnog komiteta Saveza jugoslovenskih patriota.
S drugarskim pozdravom,
Predsednik Izvršnog komiteta Saveza jugoslovenskih patriota
/svojeručno/ P. Popivoda*

28. IX 1954.

SAOPŠTENJE

Izvršnog komiteta Saveza jugoslovenskih patriota

U odnosima između Jugoslavije, Sovjetskog Saveza i zemalja narodne demokratije došlo je, u poslednje vreme, do promena u smislu normalizacije i poboljšanja tih odnosa. Normalizacija odnosa između Jugoslavije, Sovjetskog Saveza i drugih zemalja demokratskog tabora odgovara životnim interesima, u prvom redu jugoslovenskih naroda, i u isto vreme je značajan doprinos stvari mira i međunarodnog popuštanja.

Svesni smo da će svi jugoslovenski patrioti toplo pozdraviti i podržati svaki praktični korak putem ponovnog uspostavljanja prijateljstva i uzajamnog razumevanja između naroda Jugoslavije, Sovjetskog Saveza i svih ostalih zemalja tabora mira, demokratije i socijalizma.

Izvršni komitet i svi članovi Saveza jugoslovenskih patriota dosledno su, tokom čitavog postojanja Saveza, sprovodili liniju borbe za mir i međunarodnu bezbednost, borili se za trajne prijateljske veze i saradnju naše zemlje sa bratskim narodima Sovjetskog Saveza i zemalja narodne demokratije.

Nastojeći da sa svih tačaka gledišta pomogne uklanjanju svih prepreka i teškoća sa puta poboljšanja odnosa na-

* Arhiv CK RKP
Fond: CC al PCR – relatiiv externe
Dosar: 28/1954
Fila: 29

še otadžbine sa zemljama socijalističkog tabora, uspostavljanju prijateljskih veza između naroda Jugoslavije, Sovjetskog Saveza i zemalja narodne demokratije, Izvršni komitet Saveza jugoslovenskih patriota je odlučio da obustavi rad Saveza jugoslovenskih patriota i da ukine svoje organe – list „Za socijalističku Jugoslaviju“ i radio-stanicu „Slobodna Jugoslavija“.

Saopštavajući o ovoj odluci, Izvršni komitet vas moli da je prenesete svim jugoslovenskim patriotima – članovima saveza – i poziva sve članove vaše grupe da se pridruže stanovištu Izvršnog komiteta i da donesu odgovarajuće odluke o daljem radu vaše grupe i njenog lista.

S drugarskim pozdravom,

Predsednik Izvršnog komiteta Saveza jugoslovenskih patriota

/svojeručno/ P. Popivoda
Članovi Izvršnog komiteta:
/svojeručno/ I. Petranović
/svojeručno/ I. Uzunov
/svojeručno/ Đ. Roganović
/svojeručno/ I. Kos.*

Prvi i jedini susret sa Čaušeskuom jun 1955.

Opozvan sam sa terena, gde u gradu Đurđu radim na osnivanju rejonskog nedeljnog lista, koji će se zvati *Lupta noastra* („Naša borba“). Ovde, u dunavskoj luci, koja se nalazi naspram bugarskog Rusea (Ruščuka), među profesorima gimnazije i učiteljima biram i obučavam buduće lokalne novinarske kadrove.

* Arhiv CK RKP (Bukurešt)
Fond: CC al PCR – relatiiv externe
Dosar: 28/1954,
Fila: 30.

Prin porturile dunărene
B E L G R A D

„Kroz dunavske luke – Beograd“*

p. m. Ja mu odgovorih istom merom. Uz psovku izrazim nezadovoljstvo što nas toliko sati drže džaba na suncu. Nastao tajac. Tip se zbumjeno okreće i ode. Oni oko mene objasnili mi da je to bio organizacioni sekretar CK Nikolae Čaušesku.

Šta me briga. Zar se tako razgovara s ljudima?!

Naš oblasni komitet partije dobio je zadatak da podrži organizovanje velikog mitinga u Bukureštu u čast Nikite Hruščova. Održava se na prostranom trgu Viktora. Došli smo rano pre podne. Dodeljena mi je jedna deonica od 50 m. Treba da održavam *liniju* i red.

Posle nekoliko sati, ljudi počeli da se dosađuju, da se šetaju, da se okupljaju po grupicama. Od neke *linije* nema ništa. Ja ih razumem. Sunce peče li peče.

Odjednom na trg uleće jedan džip. Iz njega izlazi neki drug sa kačketom na glavi i poče da viče na nas što ne držimo liniju. Čak poče da nas grubo psuje i šalje u

* Članak Milana Petrovića objavljen 25. maja 1956. u rumunskom listu Lupta noastră (Naša borba), organu rejonskog komiteta RKP – Đurđu, koji je on osnovao, kao šef odeljenja za štampu oblasnog komiteta partije. Članak nosi naslov „Kroz dunavske luke – Beograd“. Propraćen je dvema fotografijama – Terazije i Kale-megdan. Pisan je u vidu reportaže i bez političkih aluzija... To se dešavalo posle zbljižavanja Hruščov–Tito.

Maj – jun 1956.

21. maj 1956.

Upravo sam se vratio sa terena gde sam i „proslavio“ 31. rođendan. Kako vreme leti! Decu nisam video više od dvadeset dana. Naglo rastu. Umoran sam. I dalje radim na kolektivizaciji rumunske poljoprivrede. Ujedno, spremam ispite za fakultet. Muka živa. Kuburim sa rumunskim. Sreo sam se sa Branișteanuom (glavni urednik lista *Stegul roșu* – Crvena zastava – organa bukureštanskog oblasnog komiteta partije – prim. autora) i rekao mu da je sa pokretnom štamparijom sve u redu. Odlično radi i postiže željeni efekat. Sa Stojkom i drugima iz novinarske ekipe

Redakcija na kamionu

dobro se slažem. Iz dana u dan obilazimo sela dunavske nizije. Kotrljamo se prašnjavim putevima. Seljaci nas dobro primaju. Istina, kulaci nam buše gume. Žitelji se uveče okupljaju ispred opštine i živo čitaju i komentarišu članke posvećene isključivo njihovom selu. Potvrđuje se pravilnost moje inicijative o stvaranju „pokretne redakcije“

22. maj 1956.

Iz CK me hitno nešto zvala Lidija Lazaresku. Treba da idem do nje sa Kojovićem. Šta im bi? Šta hoće od nas kada su nas sasvim napustili?

23. maj 1956.

Buran razgovor u Međunarodnom odeljenju CK. Gizela Voš (šef međunarodnog odeljenja CK RKP) i Lidija saopštavaju nam čudovišne stvari. U Bukurešt dolazi Tito. Proces izmirenja sa njim je u punom jeku. Ali, rečeno nam je, Tito je uslovio svoj dolazak u Rumuniju izručivanjem svih jugoslovenskih političkih emigranata beogradskim vlastima. Rumuni su to, navodno, odbili jer ocenjuju da bi jedan takav potez teško odjeknuo u svetu, posebno onom komunističkom i u „socijalističkom taboru“. Beograd je onda za tražio da budemo „samo privremeno uhapšeni“, kako nikо od nas ne bi ugrozio Titovu bezbednost. Gizela nam saopštava da „CK traži naše mišljenje“ o svemu tome.

Krajnje iznenađeni, nas dvojica smo rekli da o nekom hapšenju, da ne govorimo o izručenju, ne može biti ni govora. Čak ni o nekom fiktivnom. To bi bio čist zločin. Bu nićemo se da sve zabruji. Ali, mi, emigranti, ni u kom slučaju ne želimo da sprečavamo ili miniramo poboljšanje odnosa sa Jugoslavijom.

Razmišljajući o raznim varijantama rešavanja nastale situacije, ja sam, onako ovlaš, pomenuo kompromisnu mogućnost da mi, emigranti, jednostavno napustimo Bukurešt na izvesno vreme i odemo, recimo, „na odmor“.

Ta im se ideja dopala i odmah je obavešten generalni sekretar partije George Georgiju Dež. On se složio sa njom. Obećani su nam najbolji uslovi za „odmor“.

Uz to, dodao sam: „Idemo sa suprugama i decom kako bi sve izgledalo najnormalnije“. I to je prihvaćeno. CK će snositi sve troškove boravka.

Dogovorili smo se takođe da se cela organizacija od-laska i boravka prepusti nama. S tim da mi odgovaramo i za „sveukupno ponašanje“, tj. da sve prođe bez „neposrednog nadzora bezbednjaka“. Taj bi nas nadzor duboko uvredio.

24. maj 1956.

Rekao sam Kot (supruga M. Petrovića – prim. autora) šta nas čeka. Počela je da plače. Ona neće da ide sa decom. Zašto da i decu izlažemo opasnosti. Uverio sam je

da će sve biti u redu i da imam puno poverenja u data obećanja rukovodstva partije. Javila se na posao, ali joj je odbijen zahtev da baš sada ide na odsustvo koje je davno planirano za sve u njenoj poliklinici. Telefonirao sam u CK i rekao Lidiji da Kot ne puštaju na neplanirano odsustvo. Za pola sata sve je rešeno. Direktiva CK!

Kojović i ja smo ponovo pozvani u CK. Rečeno nam je da je za „četrnaest drugova iz rukovodstva emigracije“ obezbeđen hotel „Kota 1400“ u karpatskoj vazdušnoj banji Sinaja, nedaleko od kraljevskog dvorca Peleš, dok će „ostali“ otići u Konstancu, na obali Crnog mora. Za put nam se stavljuju na raspolaganje automobili i „ovo“. Pružena nam je hrpa koverata raznih debljina. U njima se nalazio novac za naš „džeparac“.

Upitao sam Lidiju:

- Zašto je njihova debljina različita?
- Pa, shodno platama svakog od vas.

Taj mi se odgovor nije svideo.

– Lidija, zašto nas odvajate, zar naša sudska nije istovetna?

Drugarica Lidija je odmah ukapirala. U jedan mah pocepala je sve koverte i pare dale meni u ruke.

– Ti ćeš ih podeliti svima podjednako.

Tako sam, u neku ruku, postao odgovoran za „sinajsko izgnanstvo“.

25. maj 1956.

Otišli smo kolima do Sinaje. Oko 130 km od Bukurešta. Hotel izvanredan. Ime mu govori o visini na kojoj se nalazi. Kot bira trokrevetu sobu iz koje se vidi živopisna Dolina Prahove. Inače, hotel je više nego prazan. U njemu smo zatekli samo članice rumunske ženske mačevalačke reprezentacije, koja se nalazila na „visinskim“ pripremama za Olimpijadu u Melburnu. Prvi ih je primetio kicoš Koča (Konstantin Grujić). Došli su i drugi emigranti. Veći deo bez supruga. Zajednički ručak „u nevolji“ bio je neobično veseo. Šalili smo se, pričali viceve i smehom pokušali da prikrijemo od samih nas ogromno opterećenje pod kojim smo bili.

Posle popodnevnog slatkog sna, okupili smo se u hotelu. Na veliko iznenađenje konstatujemo da se hotel naglo puni svakojakim „gostima“. Kao neki *louci*, *alpinisti*, vešeli *izletnici*. Njih dvojica su čak sa udicama.

Očima smo jedan drugome davali znake. Odmah nam je bilo jasno da su sve to najobičniji agenti, došli da nas nadziru i prate na svakom koraku.

Za zajedničkom večerom – prvo ad hoc savetovanje. Zaključak: sutra se delimo u tri grupe i krećemo u planine. Naravno, u različitim pravcima. Da vidimo šta će se desiti, hoće li „gosti“ krenuti za nama.

26. maj 1956.

Odmah posle doručka otišli smo u kuglanu. Igramo u kolače koji će nam biti posluženi za ručak. Ko izgubi – plaća kolačima. Debeli Voja (Kojović) najviše se buni kada izgubi. Našu igru prati i nekoliko znatiželjnika.

Odlazimo da se malo prošetamo po planini. Delimo se u tri grupe. Prvu predvodi Sloba (Slobodan Kovačević, nosilac partizanske Spomenice iz 1941 – prim. autora), drugu – Aca (Aleksandar Opojevljić, bivši partizanski major), a treću – ja. Odmah konstatujemo da svaka grupa dobija svoj „rep“. Prate nas! Duboko smo uvređeni i uz nemireni. CK i G. G. Dež prekršili su dato obećanje.

Posle večere, okupljamo se tajno u jednoj od soba. Bez prisustva supruga i dece. Savetovanje. Šta da radimo? Vidimo da smo u blokadi. Donosi se odluka: Ćuroš (Tomin Ćuroš, bivši glavni urednik „Slobodne Jugoslavije“) i Milan (Petrović) probiće se po mraku, pre svetuća do železničke stanice Pojana Capuluj (pre Sinaje, u pravcu Brašova), uzeće voz za Bukurešt i u CK uložiti „energični protest“: ako svi agenti ne budu povučeni iz hotela, mi više ne odgovaramo za postupke emigranata!

27. maj 1956.

Još pre svetuća Ćuroš i ja smo se neprimetno izvukli iz hotela preko sporednog izlaza. Kot sam upozorio da se ne buni i ne plaši, da nikome ne kaže da sam napustio hotel. Oko osam sati uhvatili smo voz za Bukurešt i već u dvanaest bili u CK. Kada nas je videla Lidija, umalo nije pala u nesvest. Odmah je javila i Gizela.

– Jeste li poludeli? – bile su njene prve reči.

– Poludeli ne poludeli, ali zašto vi niste ispoštovali datu reč?! Zašto ste za nama poslali tolike agente?!

Nastade prepirkka. Tito stiže sutra u Bukurešt, a mi smo toliko neodgovorni!

Sve je odmah raportirano generalnom sekretaru partije, Georgu Georgiju Dežu. Od njega stiže cedulja koja nam se čita:

„Saopštite drugovima da ja o tome nisam obavesten. Dogovor će biti ispoštovan. Razgovaraćemo posle podne.“

U sedištu CK sedeli smo sve do osamnaest časova. Čekali smo susret sa Dežom. Međutim, do njega nije došlo. Ocenjujemo da je za Deža bilo krajnje nezgodno da se uoči samog Titovog dolaska sastaje sa emigrantima. O tome bi se, sigurno, saznalo. Rečeno nam je da se vratimo u Sinaju i da će agenti biti povučeni. Ponuđen nam je automobil za povratak. To smo odbili, jer nismo hteli noću da putujemo.

Bojali smo se. Noć je tamna.

28. maj 1956.

Bilo je već podne kada smo stigli u karpatski hotel. Podnosimo izveštaj i saznajemo da su „Kotu 1400“ još si-noć napustili svi *lovci, alpinisti i pecaroši*. Dež je, znači, nasapunio organe bezbednosti. Pitanje je da li se obruč blokade samo proširio. Nama je jasno da su agenti ostali dole u Sinaji i da motre na nas iz daljine ili preko hotel-skog osoblja.

Tito stigao u Bukurešt. Pompezan doček, ali sve izgleda hladnjikavo. Poseta traje nekoliko dana. Odavde ide za Moskvu, gde će ostati nešto duže, čak dve-tri nedelje. Saznajemo da se vraća takođe kroz Rumuniju. Da bismo izbegli ponovno slanje na „odsustvo“, i nezgodna pitanja radnih kolega, odlučujemo da ostanemo u planinama sve do završetka njegovog drugog zadržavanja u Rumuniji. Ovde nam je zaista dobro. Kot se slaže sa mnom.

23. jun 1956.

Tito ponovo u Bukureštu posle skoro tronedeljnog boravka u SSSR-u, gde je sa Hruščovom „sređivao“ stvari. Mi se već navikli na hotelske uslove. Ništa nam ne fali, niko nas ne dira. Kot i deci prija – žive kao bubrezi u loju.

Ali, ja sam kao u loncu pod pritiskom. Sa Acom i nekim drugima ozbiljno sam se sporečkao oko „rashodovanja budžeta“. Prvi se pobunio Sloba. On uopšte ne piće alkoholna pića, ali je principijelno postavio pitanje olakog trošenja „grdnih partijskih para“ za viski, kampari i skupocena strana vina.

Na poleđini slike piše: „Četiri izgnanika – Koča Grujić, Uroš Tomin, Srbislav Petrović (dečak, sin Milana Petrovića) i Milan Petrović. Sina-ja, juna 1956.“

– Ma, ljudi, baš nema smisla da naručujete ta skupa pića. Sve to plaća jedni rumunski proletarijat. Uzmite se u pamet.

Njemu je odgovoren da ne „popuje“. Podržao sam starog partizana.

Zaključeno je: ko hoće da piće, neka plaća iz svog džepa.

Puno diskutujemo o političkoj situaciji i našoj budućnosti. Uglavnom se ne slažemo sa Hruščovom koji se toliko ulaguje Titu i donom ide na celo Staljinovo nasleđe.

26. jun 1956.

Još uvek sam u Karpatima. Tito završio trodnevnu „zvaničnu“ posetu Rumuniji. Ceo događaj pomno pratimo preko radija. Izgleda da su se Broz i Dež dobro razumeli. Koliko znam, Dež je i ranije bio naklonjen Titu, odnosno i on gundja na Ruse. Ali, onako po rumunski, tiho i bez razmetanja. Kroz dan-dva nameravamo da se vratimo kući, tj. u Bukurešt. Preplanuli smo svi. Sve je u redu.

Faksimil Titovog telegrama G. G. Dežu

27. jun 1956.

Drugu George Georgiu Dež, prvom sekretaru CK
Rumunske radničke partije

Bukurešt

Napuštajući Vašu gostoljubivu zemlju, upućujem Vama, Centralnom komitetu Rumunske radničke partije i svim radnim ljudima Rumunije, iskrenu zahvalnost na

prijemu i pažnji i tople pozdrave u ime svih članova naše delegacije i u svoje lično ime. Stop. Razvoj naših uzajamnih odnosa poslednjih godina, a naročito od Beogradske deklaracije pokazao je da razvijanje prijateljstva i saradnje između naših zemalja odgovara interesima i osjećanjima naših naroda, koji su prije svega zainteresovani da u miru ostvare svoj ekonomski progres i izgrade socijalizam. Radujem se što se rezultati naših sadašnjih razgovora podudaraju sa tim težnjama naših naroda. Uvjeren sam da će dalje razvijanje kontakata i saradnje doprinijeti ne samo otklanjanju posljedica teških poremećaja iz nedavne prošlosti, nego će omogućiti i jačanje prijateljstva i daljeg razumijevanja između naroda naših dviju socijalističkih zemalja. Josip Broz Tito.*

Milan mi piše sa željom da mi objasni neke stvari vezane za njegovu novinarsku karijeru:

„Jednog oktobra 1990. došao sam u Beograd, pored ostalog, i u nameri da po prvi put u domaćoj štampi objavim jedan tekst zamišljen u Bukureštu. Zapravo, htio sam da se uključim u javnu diskusiju pokrenutu u *Borbi* o ulozi „ibevaca“, o kojima je počelo nešto slobodnije da se razgovara.

Tako sam na preporuku mog predratnog dorćolskog pajtaša Nikole Tatića stigao do Mihajla Rašića, koji je tada bio pomoćnik glavnog urednika *Novosti*. Sastali smo se u bifeu na 12. spratu zgrade „Borbe“. Pročaskali smo uz vijnjak i ja sam mu dao članak. Bila je to subota, 19. oktobar. Rekao je da će pogledati i da će mi u ponedeljak dati odgovor. Onako ovlaš nabacio sam da bi mi neki honorarčić dobro došao.

Kada smo se u ponedeljak 21. oktobra ponovo sreli, Rašić me je sasvim iznenadio. Objaviće, veli, članak, ali mi-

* Rumunski državni arhiv, Fond CC al PCR – relatii externe, dosar 45/1956, fila 21-22.

sli da je suva šteta da se ideje iz njega ne iskoriste bolje. On misli da se iz njega „može da napravi dobar feljton“.

– Kolega Petroviću, ja uređujem feljtone u *Novostima*. U petak treba da mi krene nov feljton. Imate tri dana da mi napišete prvih 5 nastavaka (po 2–3 šlajfne), s tim da kada krenemo, dopišete ostalo 13–15 nastavaka.

– Ne znam da li sam ja vičan tome.

– Možete, možete, uveren sam u to.

– Ali, rok je tako mali. Vratiću se u Bukurešt i тамо написати, па kad se ponovo pojavi mogućnost, vi objavite. Тамо имам и документацију.

– Voz dotle ode! Hajde da kujemo dok je vruće.

I tako me Rašić ubedi da hitno sednem i da pišem. Data mi je na raspolaganje jedna vredna i smerna mlada daktiografkinja Nena. Tri dana i tri noći, kao u nekom bunilu, prisećao sam se raznih svojih dogodovština i stavljao ih na papir. Ono što preko noći napišem, sutra pre podne diktiram Neni. Već u sredu, 24. oktobra predao sam ceo rukopis, svih 15 nastavaka. Rašić je rekao: „O. K.“.

U petak, 26. oktobra počela je da izlazi moja priča. Bio sam ponosan na samog sebe. Još nisam verovao očima da mi se to dešava. Moj tekst sa mojom slikom u beogradskoj štampi! Posle pedeset i kusur godina izopštenosti! Bila je to moja neočekivana rehabilitacija! Bez ustupaka, bez posipanja pepelom po glavi! Sam u sebi sam govorio: „Ovo je kraj čitave prošlosti. Brajko moj, demokratija je ipak demokratija“!

Svako veče oko 22 sata odlazio sam na beogradsku železničku stanicu i тамо kupovao sutrašnji broj *Novosti*. Ni sam imao strpljenja da sačekam ноћ i da vidim kako izgleda sledeći nastavak moje povesti. Sedmi nastavak feljtona (od 1. novembra 1990.) završen je напоменом да ће se sledeći, osmi nastavak zвати „Tito i Čaušesku под истом maskom“. Međutim, kada sam sutradan otvorio *Novosti*, video sam da je taj nastavak izostavljen i заменjen drugim, koji je išao posle njega. Odmah sam se инстинктивно узне-

mirio. Naravno, otišao sam do redakcije *Večernjih novosti* da vidim o čemu se radi.

I sam Rašić je bio u nedoumici. Počelo je „interno“ istraživanje. Ispostavilo se da je „neko“ uništio već pripremljeni slog, pa čak i da je „čudno“ nestao i sam originalni tekst 8. nastavka u kojem se rumunski tiranin upoređuje sa „maršalom“, od čije je smrti već bilo prošlo deset godina.

Mene je cela stvar veoma uz nemirila. Video sam da se nešto mučka. Ozlojeđen, rekao sam Rašiću da tražim prekid daljeg objavljivanja feljtona ako se osmi nastavak ne objavi onako kako sam ga ja zamislio.

PROGRAM EMISIJA RADIO-STANICE JUGOSLOVENSKIH REVOLUCIONARNIH POLITEMIGRANATA

RADIO-STANICA JUGOSLOVENSKIH REVOLUCIONARNIH POLITEMIGRANATA DAJE SVAKOG DANA EMISIJE NA SRPSKO-HRVATSKOM JEZIKU I TO: U 7,15 ČASOVA (JUGOSLOVENSKO VREME) NA TALASIMA 34,02, U 12,15 ČASOVA NA TALASIMA 34,02 I U 14,00 ČASOVA NA TALASIMA 31,02.

Objavljeno kao reklama 1. avgusta 1950. godine u listu
Pod zastavom internacionalizma

Naravno, u *Novostima* je nastalo komešanje i većanje. I oni sami su se našli u nezavidnoj situaciji da se „neko“ tako grubo meša u njihove uređivačke poslove. Meni je rečeno: objavićemo, samo nemamo više vaš tekst. Sva sreća po mene, Nena je kucala u dva primerka i ja sam imao kopiju rukopisa. I danas je čuvam.

Po redakcijskim kuloarima se šuškalo o „Udbinim prstima“ koji su još ostali dugački. Preganjanja su trajala više dana. Ja nisam popuštao i tekst o paraleli dvojice crvenih diktatora pojavio se šest dana kasnije, 8. novembra.

Čovek iz Danske / 2

Na ovom mestu čovek iz Danske prekide čitanje rukopisa i otvori Internet stranicu u želji da pronađe feljton Milana Petrovića. Međutim, nije našao ništa čak ni slično ovoj priči. Zato otvori stranicu za pisanje na svom kompjuteru i unese sebi kao podsetnik: *da pošaljem sinu*. Učinilo mu se da ima nekih elemenata za film, i kao svaki poslovan čovek, u ovoj priči video je „novi biznis“. U stvari, od ideja nikad ne treba bežati, čak ni ako se ne ostvare. Samo u „svetu ideja“, znao je to iz iskustva, krije se uspeh.

Onda otvori elektronsku adresu „sicke“ i zamoli onog čoveka koji mu je poslao celu priču „za poslovni bedeker“ da mu dostavi feljton Milana Petrovića u celini. Još je dopisao i ovo:

„Dobio sam od one agencije VIA ovaj izveštaj o Dunavu. Šaljem ti ga. Vidi, da li može da uđe u tvoj tekst.“

Dan Dunava – 29. juni

Po peti put obeležava se 29. juni – međunarodni dan Dunava. U središte se stavlja kako politički, ekonomski i demografski značaj, tako i kulturni i religijski.

Posle Volge, Dunav je sa 2.845 kilometara najduža reka kontinenta, protiče kroz 18 zemalja, kraj njegovih obala živi 82 miliona ljudi.

Dan Dunava uveden je kako bi se istakao njegova kulturno-religijska i istorijska dimenzija, ojačalo povezivanje ljudi kraj njegovih obala, očuvao poseban ekološki sistem.

Vinča i Lepenski vir kraj Dunava, važe za kolevke civilizacije.

U nekim parohijskim crkvama – katoličkim, protestantskim, pravoslavnim, danas će se posle bogosluženja služiti molitva zahvalnosti Gospodu za dar nebeski kakav je Dunav, kako bi bio sačuvan na dobro ljudi i slavu Boga.

Carigradski i vaseljenski patrijarh Vartolomej, duhovni vođa svetskog pravoslavlja, upriličio je pre više godina međunarodni ploveći, na brodu, simpozijum radi zaštite ove reke.

Na Dunavu ima desetine mostova koji spajaju ljude, još stari Rimljani su ga premošćavali. U bombardovanju 1999. godine, razoren ili oštećeni su svi mostovi u Srbiji, sem tzv. pančevačkog, što je stanovništvu ne samo znatno otežalo život nego ga je posebno ljudski povredilo.

Uzduž Dunava, od izvora, preko Ulma, Regensburga, Pasave (Pasau), Linca, Vijene (Beča), Požuna (Bratislave), Komorana, Estergoma, Budima i Pešte, Mohača, Apatina, Novoga Sada, Zemuna, Beograda, Smedereva, Kladova, Vidina, Loma, Galca, sve do ušća, ima na desetine hramova i manastira svih hrišćanskih konfesija. Većina srpskih hramova u mestima na obali posvećena je svetome ocu Nikolaju, episkopu Mire Likijske, zaštitniku brodara.

Na izvoru Dunava, u Donauešingenu, Društvo za srpsko – nemačku saradnju je 16. maja 1997. postavilo mernu tablu sa stihovima Vaska Pope, na srpskom i nemačkom, posvećenih Dunavu. Tablu je osvetio episkop srednjeevropski Konstantin.

Na sredini toka Dunava, u Apatina, pre više godina podignut je pravoslavni hram posvećen svetim apostolima, projektovan od arhitekte Peđe Ristća

Osvećenje vode na Dunavu

U Srpskoj pravoslavnoj crkvi, u Karlovačkoj mitropoliji, kao i između dva svetska rata u Kraljevini Jugoslaviji, na Dunavu, u svim mestima na obali, na Bogojavljenje se obavljalo veliko vodoosvećenje.

Posebno je svećano bivalo u Novom Sadu. Pred kraj svete liturgije, koju je u sabornoj crkvi služio episkop novosadsko-bački, pristizali su vernici iz ostalih novosadskih hramova sa sveštenstvom i barjacima. Formirala se povorka, koja je bila živopisna. Na čelu je nošen krst, praćen mnoštvom barjaka. Za njima su sledili predstavnici raznih esnafa i udruženja sa svojim zastavama, vojna muzika, objedinjeni horovi. Đaci obučeni u stihare, raznih uzrasta, ali poređani u paru, nosili su čirake i ripide. Svi novosadski sveštenici bili su u odeždama. Na kraju je išao arhijerej pod „nebom“ kađen od dva svoja jerođakona. Iza vladike išli su predstavnici gradskih vojnih i civilnih vlasti.. Litijska je bila posipana po običaju pšenicom, a imućnije žene su, po sećanjima hroničara, bacale i bonbone, orahe i bademe. Dunavskom ulicom se izlazilo na reku, gde je sve bilo pripravljeno za vodoosvećenje. Muzika je intonirala „Glas Gospodenj“, narod je pevao tropar „Vo Jordanje“, a molitvu sveštenstva za silazak Svetoga Duha na vode reke oglašavali su vojni topovi sa Petrovaradinske tvrđave, a zvona svih novosadskih crkava su zvonila. I novosadski Jevreji uzimali učešća u ovoj proslavi. Vladika je bacao krst u Dunav i dečak ili mladić koji bi ga izvadio bivao je nagrađen, stekavši i veliki ugled među svojim vršnjacima. Osvećenu vodu Dunava vernici su nosili kućama.

Informbiro kao sudskačina*

U letu 1948. počinje ova priča duga četrdeset godina. Za polemiku, koja je prethodila objavljuvanju Rezolucije Informbiroa, mi, vojni studenti u Moskvi saznali smo relativno kasno. Među nama su izbile burne diskusije.

Svi smo bili duže ili kraće u ratu, mnogi su bili prvo-borci. Još nas je prožimao slobodarski duh i bili smo naviknuti da otvoreno iznosimo svoja mišljenja. Uostalom, juna 1948. bili smo pozvani da na partijskim sastancima „otvorimo“ dušu, onako „demokratski“ i da se izjasnimo na marginama Rezolucije.

U tom trenutku svi smo bili opterećeni ideološkim nabojem koji je bio dominantan u redovima onih koji su se smatrali pobediocima u natčovečanskoj antifašističkoj borbi. Bez sumnje, tu je spadao i faktor velike privrženosti idejama socijalne pravde i oslobođilačkoj misiji Sovjetskog Saveza. Za obične ljudе, i ne samo za njih, tu dvojbi nije bilo. Ko danas drugačije prikazuje taj istorijski trenutak, taj nije iskren.

Ja sam bio primljen u KPJ u rano u proleće 1945. na frontu u Istočnoj Bosni. Taj prijem je obavljen tajno. Posle, sve vreme, tajno smo se okupljali i od ostalih oko nas kriли da smo članovi partije. I nakon rata partijske organizacije su se okupljale i radile konspirativno. Recimo, u Vojno-geodeskoj školi, u kojoj sam i ja bio. To sam rekao javno u Moskvi u diskusiji na partijskom sastanku, na kome smo raspravljali o sadržini Rezolucije i odgovora CK KPJ.

* Feljton objavljuvan *Večernjim novostima* od 26. oktobra do 9. novembra 1990. u 15 nastavaka

Bilo je tu svakojakih mišljenja, ali odmah se videlo da su neki od starijih kolega, viših oficira, bili unapred informisani i pripremljeni. U mojoj grupi bio sam najmlađi i po godinama i po činu. Malo sam se mladalački kočoperio da i ja nešto znam i nisam htio da odstupim od svog mišljenja da smo, eto, tu i tu „zaista mi grešili“.

Diskusije su se nastavile i posle sastanka. Nisam odstupao, dani su prolazili, a stvari su se zaoštravale čak dotle da su mi neki pripretili da će me „čebovati“ u našem vojno-studenstkom domu. Jula 1948. povučeni smo iz SSSR. Mali broj vojnih studenata odlučio se da ostane tamo. Većina se vratila u Jugoslaviju. Naravno, po dolasku, svi smo bili „intervjuisani“ u Političkoj upravi armije. Sa mnom je „razgovarao“ narodni heroj, tada pukovnik Miloje Milojević.

Te razgovore pukovnik Miloje Milojević počinjao je izdaleka. Stvar se sastojala u tome da mu „objasnim“ odašte mi takva mišljenja koja „štrče“, gde su korenji mog nepoznavanja stvari, šta sam ja, faktički, mojim tvrdnjama htio da kažem.

Ja sam i dalje tvrdio da su moja zapažanja tačna i šta tu ima tako strašno. Sve bi se završilo time što bi on uporno od mene tražio da priznam da me je NKVD zavrbovao.

– Ma, reci, čoveče, ništa ti neće biti – ponavljao je on.

– Šta da ti kažem, kada to nije istina, bar što se me ne tiče.

I onda je došao „teški“ argument:

– Čuo sam da si htio da se oženiš Ruskinjom, čerkom nekog generala.

– Da, i šta s tim – odgovorio sam ja.

Tada sam konstatovao da su se moje kolege već postarale da blagovremeno saopštite „važne“ detalje. Naime, da je ta mlada Ruskinja bila kćerka generala Timofeja Kornejeva.

(Ne)uspešna konverzacija

Mnogo kasnije saznao sam da je i sam Miloje Milojević „zglajznuo“, da je i on bio žrtva metoda koje su se primenjivale, da je pao u nemilost i odbačen u stranu.

Zaista, čudno je kako on nije shvatio da je jedan mlađi, visoki i crnomanjasti jugoslovenski oficir mogao sa svim slučajno da sretne u „plavokosoj“ Moskvi jednu mlađu i lepu Ruskinju. A desilo se to naočigled mojih kolega. I sada mi dođe da se slatko nasmejam kada se setim nekih svojih moskovskih „priključenja“, koje je zaista sam život režirao.

Šampanjac sa Budonijem

U akademiji smo učili veoma marljivo. Trebalo je mnogo da se prisetimo i obnovimo znanja koja su gotovo izvetrila tokom rata i okupacije. Naročito se to ticalo matematike. Važio sam za jednog od odličnih studenata, i kao takvog naša vojna misija u Moskvi odredila me je da zastupam grupu sa Vojnoinženjerske akademije na velikom prijemu, koji je 22. decembra 1947. bio priređen u prostorijama naše ambasade povodom Dana armije.

Dobro sam ispeglao uniformu i ponosno otišao na prvi prijem u svom životu. Tamo puno oficira. Među njima i Žarko Broz. Nakon što smo malo prezalogajili i popili po nekoliko čašica, sakupili smo se u jednom od salona i počeli da pevamo partizanske pesme. Ubrzo su nam se pridružili i generali koji su studirali na akademiji „Frunze“.

Atmosfera prisna, kao iz „starih“ partizanskih dana. Ja se uvalio u jednu fotelju. I kada su u salon ušli generali Arso Jovanović i Peko Dapčević, ustao sam da im ustupim mesto. Međutim, Arso me jednim pokretom ruke vrati natrag i sede na moje koleno, dok je Peko seo na ivicu fotelje. Svi su tražili od Peka da otpeva neku špansku

borbenu pesmu. I on je zapevao, a mi smo prihvatali. Jednog trenutka neki kapetan – artiljerac preda mnom se poхvalio da je bio u glavnom salonu i nazdravio čašom šampanjca maršalu Buđoniju.

Kada je čovek razdragan i popije čašicu-dve, on onda postaje veoma „hrabar“. Tako se i ja odlučih da odem i nazdravim legendarnom Buđoniju. Pozvao sam konobara sa čašama šampanjca, prišao Buđoniju i lupio potpeticama.

– Za vaše zdrovije, Semjon Mihailović!

– Na zdrovije, malodoj čelovjek. Vidim da si visok kao neki Crnogorac. Znaš... i ja sam Crnogorac...

A, on je bio malog rasta, dežmekast i sa krivim, konjaničkim nogama.

Na odsustvo u Radujevac

Avgustovskih dana 1948. kroz Beograd su počele da kruže vesti o brojnim hapšenjima civila i vojnih lica, i to u vezi sa Rezolucijom IB. Zavladala je prava psihoza straha. Jer, tu i tamo, govorkalo se o velikom broju hapšenja. Ljudi su nestajali neočekivano sa radnih mesta i kuća, bez traga. Već se čulo o bekstvima iz zemlje.

Strane radio-stanice javljale su o pogibiji Arse Jovanovića na granici. General Pero Popivoda je avionom preleteo u Rumuniju. Alarmantne glasine stizale su sa svih strana.

Ja, koji sam već bio obeležen, pitao sam se šta da učinim. Dilema je bila tako akutna da sam skoro izgubio svaku moć rasuđivanja. Nisam imao s kim da se posavetujem. Od roditelja i ostalih u kući krio sam šta mi se desilo.

A odluku je trebalo brzo donositi. Najzad sam odlučio da potražim izbavljenje bekstvom u SSSR preko Rumunije, odnosno da preplivam Dunav.

Kada smo stigli u Beograd iz Moskve, jula meseca, većinu vojnih studenata smestili su u jednu zemunsku kasarnu. Ali, pošto sam ja bio iz Beograda, molio sam da me puste da boravim kod svojih roditelja, u Ruzveltovoj ulici br. 4. Pristali su na to, ali uz uslov da povedem jednog svog moskovskog kolegu. Bio je to potporučnik Laza Arsić, u koga su imali puno poverenja. Kasnije se ispostavilo da je on trebalo neprekidno da motri na mene. Inače, Laza je i u Moskvi pokušavao da me ubedi u „nepravilnost“ nekih mojih rasuđivanja.

Nakon dve nedelje svi smo poslati na duže odsustvo. Dali su nam dve plate. Ali, pošto smo bili vojna lica, valjalo je da nam se izdaju i putne dozvole. Kada me je čata u glavnoj vojnoj upravi pitao za mesto u koje ću da idem, rekao sam mu: „Maribor–Radujevac“. To su bile dve krajnje zapadne i istočne pogranične tačke. U stvari, Radujevac (na Dunavu) bio je moj cilj.

Mom kolegi Lazi rekao sam da ipak ostajem u Beogradu sa svojim starim društvom, a njega sam savetovao da ode da vidi svoje, ako se dobro sećam, kod Vranja ili Pirotu.

Bekstvo – iz dva pokušaja

Devetog avgusta na Savskom pristaništu ušao sam u brod koji je plovio kroz Đerdap. Uzeo sam kajutu sa jednim krevetom, jer je do Kladova plovidba trajala celu noć.

Namera mi je bila da se tamo iskrcam izjutra i da kraj obale, sakriven, sačekam veče, pa da onda neopaženo preplivam Dunav, onako obučen kao civil. Nadao sam se da me niko neće legitimisati. I zaista, dok sam bio na brodu, stvari su se tako i odvijale.

U Kladovo smo stigli u prvim prepodnevnim časovima. Nizvodno od pristaništa, duž obale, vodio je neki put.

Krenuo sam njime i nakon jedno trista-četiristo metara skrenuo sam u kukuruzište.

Tu sam legao na zemlju i čekao...

Negde oko podne sunce je pripeklo i ja, onako umoran, zaspah. Ne znam koliko sam spavao, ali sam se iznenada trgao, jer sam čuo šuštanje kukuruzovine. S puta beše skrenula jedna seljanka baš tu, u kukuruzište. Beše zadigla čak i suknu, ali me ugleda, ciknu i pobeže.

Ne znajući „pravila ponašanja“ na granici, ostao sam na istom mestu. Tada nisam ni sanjao da svuda lokalni živalj sarađuje sa graničarima. To je moglo da me košta glave, jer sam bukvalno kroz deset minuta video kako mi se približava graničar sa uperenom puškom.

Povratak u Beograd

Sve se dešavalo munjevito. Nisam uspeo ni da se dignem na noge. Ostao sam sedeći na zemlji.

– Šta ti radiš ovde? – upitao me je strogo graničar.

– Pa... čekam – rekoh neuverljivo.

– Šta čekaš?

– Brod!

– Kakav brod? – tekla su dalje pitanja iz kojih sam osećio da graničar loše govori srpski. Bio je, po svemu sudeći, ili Albanac ili Slovak.

Razmišljajući ranije o svim mogućim varijantama bekstva, predvideo sam i situaciju da, recimo, neću naći место где да саћекам ноћ, па сам то nameravao da učinim čak i u pristanišnoj zgradbi, pod izgovorom da čekam da se brod, kojim sam i došao, vrati iz Radujevca. A ja, navodno, hoću natrag u Beograd. Hteo sam tobože samo da vidim Đerdap.

Te varijante sam se sada i držao, suočen sa graničarem.

– Ko si? – upita osorno vojnik.

– Znaš šta, sa mnom da govorиш na „vi“ – nastavim ja dok mi se u glavi vrzmala ideja da, ako zatreba, zgrabim pušku iz vojnikovih ruku i dalje šta bude, neka bude.

– Ko si, bre?

– Pa, evo, vidi ti sam – odgovorio sam pružajući mu vojnu objavu i oficirsku legitimaciju. Njegova puška mi je bila nadohvat ruke. Nedostajao je samo jedan tren da se ja odlučim na ono što bi bilo fatalno.

Međutim, zbumjeni graničar pročita da sam oficir i nagle promeni ton.

– Pa, druže potporučniče, ovo je zabranjena zona. Idite u pristanište i tamo čekajte.

Njegove reči su sada sasvim drugačije zvučale. Ja se digoh, uzeh dokumenta i onako, pomalo prekorno, rekoh mu:

– Sa nepoznatim licima uvek da govorиш učtivo, da im kažeš „vi“.

– Molim vas, druže potporučniče, idite u pristanište – dodade on sasvim skrušeno.

A, meni je srce bilo u petama.

On krenu napred, zatim propusti mene, izađosmo na put i ja se uputih ka pristaništu. Tamo, u kafanici, naručim celu flašu vina i nešto za jelo i, bogme, skoro se napih od jeda.

Kasno uveče brod dođe, ja se ukrcah u njega i natrag za Beograd, umoran, deprimiran. Počeo sam da gubim veru u sebe.

Kod kuće – otac, majka, sestre. Ja neobrijan, neugledan. Jedva sam se nekako opravdao što tako izgledam posle puta.

More, ja će opet put Kladova, samo drugačije, razmišljaо sam u sebi. U tim trenucima osetio sam potrebu da

se nekom poverim. To sam i učinio, rekavši sve svojoj mlađoj sestri Veri, uz obavezu da čuti i ništa nikome da ne govori.

Zašto kod Kladova?

Zašto sam se odlučio da Dunav preplivam baš kod Kladova? Zato što se preko puta njega nalazi grad Turn Severin. A, jedino u toj tački železnička pruga dodiruje obalu Dunava i tamo se zaustavljaju vozovi. A, ja sam nameravao da se krišom ukrcam u neki od njih, pređem Rumuniju od zapada na istok, i domognem se SSSR.

Istina, znao sam da je tu Dunav teško preplivati, jer je voda, nakon što bi prošla kroz čuveni Sipski kanal (koji danas više ne postoji, pošto ga je prekrilo Đerdapsko jezero) veoma brza i uzburkana. Njena je brzina dostizala 15 kilometara na sat.

Kada bi brodovi i šlepovi plovili Dunavom užvodno, njih bi kroz Sipski kanal vukla specijalna lokomotiva.

Ali, ja sam se uzdao u svoj *kraul*.

Drugi put – po planu

Sutradan, 13. avgusta, bio sam opet na brodu. Sva u suzama, na pristaništu me ispratila sestra.

Ovoga puta nisam se iskrcavao u Kladovu, već sam nastavio sve do Radujevca. Namera mi je bila da u povratku, kada padne noć, skočim sa broda i zaplivam ka rumunskoj obali, u zoni grada Turn Severina, to jest preko puta Kladova.

Sve je išlo „po planu“. U Radujevcu sam proveo nekoliko sati i krenuo potom užvodno brodom, ka Beogradu. Tako sam i bio kupio kartu da ne bih bio sumnjiv.

Kada je počeo da pada mrak, očekivao sam najpogodniji trenutak.

Samo jedno magnovenje i bio sam u vodi. Prošla je
ponoć, a ja sam u tamnoj avgustovskoj noći bio sam na-
sred širokog Dunava. Dotle sam plivao kraul i najzad, kad
sam već bio sav iscrpljen, dodirnuo sam muljevito dno.
Bio sam u Rumuniji!

Bio je to 14. avgust 1948. Od tada se vodim kao po-
litički emigrant.

Pijani Rus pao s broda

Iz Dunava sam izašao sav blatnjav od glave do pete.
Bilo je nemoguće da se operem, jer bi u pokušaju da do-
đem do vode, stalno upadao u mulj, skoro do pojasa.

Na stotinu metara od mesta gde sam isplivao video
sam jedno vatrište i oko njega neke ljude. Pošao sam ka-
njima pošto sam u mislima došao da zaključka da ovakav
kakav sam, sav umazan, neću moći da odem do železnič-
ke stanice i da krišom uskocim u nekakav voz, kako bih
prošao kroz čitavu Rumuniju i domogao se Sovjetskog
Saveza.

Hteo sam u Sovjetski Savez iz više razloga. Tamo sam
već živeo i poznavao mentalitet ljudi. Tamo su i mene po-
znavali. Znao sam i jezik. A nadasve, želeo sam da nasta-
vim školovanje. Neću kriti ako kažem da je tamo bila i
moja voljena devojka, koju nikada nisam zaboravljao.

O Rumuniji nisam skoro ništa znao, čak sam se i pi-
talo na čijoj je strani, da me slučajno ne izruče natrag u
Jugoslaviju.

Kada sam se približio vatri, konstatovao sam da su to
čuvari nekog velikog stovarišta drvne građe. Prišao sam
im i počeo više gestovima da pitam da li mogu da se ma-
lo ogrejem i isušim.

Nisu nimalo bili iznenađeni. Jedan od njih, koji je ve-
rovatno bio tokom rata na Istočnom frontu, natucao je
malo ruski.

– A, Rus, popio votku i pao u vodu – reče, misleći da sam ja neki mornar sa sovjetskih brodova koji su tuda često prolazili. Nije isključeno da je slično iskustvo već imao.

Odmah sam tu ideju prihvatio i svi su se slatko nasmijali kada im je bilo prevedeno na rumunski. Sa sebe sam skinuo svu odeću, pokrio se dobijenim čebetom, gucnuo malo ponuđene rakije i počeo da se sušim.

Čuvari stovarišta su mi u nekom buretu oprali pantalone, košulju i drugo rublje i razapeli ih iznad vatre. Za sat-dva bio sam suv.

U praskozorje, kada sam već pomisljao kako da se iskobeljam i dalje krenem, vatri je prišao rumunski graničar. Moji prvi, zaista dobri domaćini na rumunskoj zemlji, koje nikada neću moći da zaboravim, rekli su mu da sam Rus i da bi valjalo da me sprovede do kapetanije u Turn Severinu. On je to prihvatio bez ikakvog dvoumljenja. Štaviše, zbog jutarnje hladnoće, nabacio je na mene svoju zaštitnu kabanicu i tako smo krenuli. On napred, sa puškom o ramenu, a ja za njim. To je značilo da me ne sprovodi, već da smo isli kao neki drugari.

Predao me je u karauli nekom podoficiru, a ovaj me zatim odveo u grad, u pograničnu kasarnu.

Tu su stvari već počele da dobijaju neočekivane obrte.

U sedam sati pojавio se komandant jedinice, kapetan kome sam takođe rekao da sam Rus. Po svemu sudeći, nije poverovao. Posle dobijenog čaja i parčeta hleba sa marmeladom, odveden sam u policiju. I tamo sam tvrdio da sam Rus.

Da bi mogao sa mnom da razgovara, šef policije je pozvao jednog tumača, inače profesora u nekoj obližnjoj školi. Pošto je on zaista bio Rus, odnosno ruskog porekla, nije mu bilo teško da ustanovi moj akcenat i dosta tvrdo izgovaranje ruskih reči.

– Recite ko ste. Rus niste. Sigurno ste došli s onu stranu Dunava – presudio je šef policije.

– Da, Jugosloven sam, oficir. Morao sam da bežim.

Šef policije mi je pružio ruku i potapšao me po ramenu.

Pošto je utvrđen moj identitet, odveden sam u jednu sobu da se odmorim. Kraj nje se nalazila prostorija za telegrafista. Čuo sam kako otkucava stari telegrafska aparat. Jednog trenutka, sa isečkom telegrafske trake, u miju je sobu ušao telegrafista i prstom pokazao na mene i na traku. To je značilo da je u njoj reč o meni.

I zaista, kasno popodne šef policije mi je saopštio da će te večeri krenuti u Bukurešt.

Sutradan, 15. avgusta, bio sam u zgradji Ministarstva unutrašnjih poslova u Bukureštu. Odveden sam kod pomoćnika ministra, čiji je sekretar znao ruski i sa mnom se dobro sporazumevao. On je prevodio moj razgovor sa ministrom, koji se, kako sam kasnije saznao, zvao Žijanu i naše sudbine (pošto je Zemlja zaista mala), ponovo će se ukrstiti kroz manje od deset godina, ali u sasvim promjenjenim ulogama.

Elem, ministar Žijanu je otvoreno rekao da su oni u međuvremenu proverili moju izjavu da sam do jula meseca bio na školovanju u Sovjetskom Savezu i da je moj identitet posve utvrđen, te da će moći slobodno da se krećem dok se ne odluči čime će se baviti, kakav će mi posao naći ili uputiti u Sovjetski Savez na produžetak studija.

Zatim je on svom sekretaru počeo nešto da diktira na rumunskom. Od svih reči razumeo sam samo „kravata“.

Ubrzo su me automobilom odveli do, u to vreme najveće bukureštanske robne kuće, gde su me obukli od glave do pete. Dobio sam i – kravatu.

Kroz par meseci odlučeno je da me ne puste u Sovjet-ski Savez, već da treba da ostanem u Rumuniji, jer se u svim istočnoevropskim zemljama osnivaju antititovski novinski organi. Tako sam ušao, tačnije uveden u veliku političku igru.

11. Необходимо принять меры для усиления и улучшения
содержания передач радиовещательных станций Р.Н.Р., путем свое-
временного использования информационного материала и материалов
эмиграции и путем более конкретного и боевого характера передач.
Предлагаем также организацию специальной радиопередачи под наз-
ванием "За социалистическую Югославию".

Dokument potiče iz avgusta ili septembra 1949. godine i iz njega se vidi da se razmišlja o uvođenju specijalnih emisija za Jugoslaviju pod nazivom ZA SOCIJALISTICKU JUGOSLAVIJU.

Dokument je na ruskom jeziku, kao i svi partijski dokumenti iz tog vremena pisani su na ruskom jeziku, bilo da su stizali iz Moskve u Rumuniju ili su slati u Moskvu.*

Do početka pedesetih godina radio sam u listu *Pod zastavom internacionalizma*. Zatim, u radio-stanici „Slobodna Jugoslavija“, u kojoj sam čak bio zamjenik glavnog urednika i odgovorni urednik emisija na srpsko-hrvatskom jeziku.

Moj lični život bio je pun napetosti. Iako sam bezbroj puta pisao i slao telegramе u Moskvу, od moje nesuđene supruge nisam dobijao nikakav odgovor. Konstatovao sam da su veze blokirane.

U proleće 1947. u Sovjetskom Savezu je bio usvojen poznati „Molotovljev zakon“, kojim se zabranjivalo stupaњe u brak sa strancima. To je i mene pogodilo.

* Arhiv CKRKP / Sekcija za medjunarodne odnose / Dosije br.12/1949, str. 59.

A, život je tražio svoje. Iskušenja velegrada, u kojem sam sada živeo, bila su velika. Radio sam mnogo. Međutim, samački život koji sam vodio, nije mi bio po duši. Tako sam se već 1950. oženio jednom živahnom i zaista ljupkom Rumunkom.

Dopisivanje preko Kanade

Moji u Jugoslaviji, dve godine nisu znali da li sam živ. Pisma i telegrami nisu isli, jer granice su postale neprolazne, kontrola svega što bi poticalo od emigranata bila je neprobojna.

Pa ipak, jednoga dana 1950. iz Kanade mi je stigao telegram sledeće sadrzine: „Čestitam. Veza uspostavljena. Sledi pismo“.

Zaglavljje lista *Jedinstvo* koji je izlazio u Kanadi sačuvao je major Nikola Kosić u svojoj arhivi koja je poslužila kao izvor podataka za knjigu *Raskol u eteru* Dragoslava Simića

O čemu se radilo? U Kanadi, kao i u drugim zemljama, izlazili su iseljenički listovi koji su zauzimali razne stave u odnosu na Tita. Ja sam se obratio pismom uredniku jednog anttitovskog lista, mislim da se zvao *Jedinstvo* i objasnio mu da su moje veze sa roditeljima i domovinom prekinute, te ga zamolio da ocu i majci saopšti da sam živ i zdrav i da mislim na njih.

Taj dobri čovek postao je za izvesno vreme moja jedina veza sa već ucveljenim roditeljima, koji su mi bili čak i parastos davali. On je bio neumoran u pronalaženju puteva da moja pisma stignu u Beograd.

Kada sam posle puno, puno godina prvi put ponovo sreo majku, ona bi me pitala u kojim sam sve zemljama bio. I kada sam joj rekao da sam sve vreme živeo samo u Rumuniji, nije mogla da poveruje, jer su moja pisma stizala ne samo iz Kanade, već i iz Egipta, Švedske, pa čak i daleke Australije.

Svaka emigracija, pa i ova naša u Rumuniji, bila je izvor svakojakih mučkanja, prljavih podmetanja nogu, uhođenja i cinkarenja vlastima, puna nadmetanja svakojakih struja, agentura.

Novinarstvo ili diploma

Nakon zatvaranja radio-stanice „Slobodna Jugoslavija“ preda mnom se pojavila velika dilema. Čime dalje da se bavim?

Nisam imao visokoškolske diplome, jer nijedne studije nisam završio. Sve sam ih stalno prekidal, iz objektivnih razloga. I tako sam, po ličnom izboru, postao profesionalni partijski radnik. Istina, radio sam po „liniji“ štampe, čak postao šef odeljenja za štampu pri bukureštanском oblasnom komitetu KP.

Jednom prilikom, u proleće 1957. bio sam u reonu Kalaraš i proveravao rad uredništava zidnih novina i razglasnih stanica po selima, koje su tada bile u modi. Obično bih razgovarao i sa rukovodicima pojedinih zadruga i državnih poljoprivrednih dobara.

Otišao sam kod direktora dobra. Na moje zaprepašćenje bio je to niko drugi do bivši pomoćnik ministra unutrašnjih poslova Žijanu, čovek koji me je primio i obukao u Bukureštu, prvog dana moje emigracije. On je 1952. zajedno sa „grupom Ana Pauker–Vasile Luka“ pao u nemilost. Sada je radio na selu, usred bezvodne stepе. Verovatno da to što su na tom dobru radili i robijaši, nije bila slučajnost.

Zbog sina „bandita“

Jednoga dana 1950. u vreme kada sam već radio na radio-stanici „Slobodna Jugoslavija“, telefonom su me pozvali da dođem u CK rumunske partije. Tamo su mi, u Međunarodnom odeljenju, pokazali isečak iz jednog beogradskog lista (ako se ne varam bila je to *Politika*).

Ono što sam pročitao, izazvalo je u meni pravu buru gneva i neverovatnu grižu savesti.

U jednom kraćem napisu, objavljenom u rubrici „Iz sudske dvorane“, govorilo se o tome kako je poslovođa jedne beogradske bakalnice – Milovan Petrović, inače „otac bandita Milana Petrovića, informbirovcu prebeglog u Rumuniju“, prikrio izvesnu količinu šećera da bi sačekao povećanje cena. Zato je osuđen na tri godine zatvora.

Jadni moj stari! U svojih gotovo sedamdeset godina bačen je u Zabelu kod Požarevca. Tada sam prvi put počeo da se kajem što sam pobegao u tuđinu i mog dobrog oca, poštenog i časnog starog beogradskog trgovca, koji je veoma držao da svog ugleda, izložio takvoj poruzi.

Kada sam mnogo kasnije, posle dugih 20 godina izgnanstva, 1968, u doba takozvane liberalizacije, prvi put ponovo kročio na tle Beograda, otišao sam pravo na očev grob i molio za oproštaj.

Po zadatku redakcije (Radio Bukurešta) u kome sam počeo da radim 1959. kao urednik emisije na srpskohrvatskom jeziku, a i po mojoj izričitoj želji, godinama sam pratio izgradnju Đerdapske hidroelektrane I i II. I to, od samog početka radova, pa do kraja. U Bukurešt bi se vraćao sa radio-reportažama o tom velikom tehničkom poduhvatu.

A brana „Đerdapa I“ podizana je upravo na mestu gde sam ja prelivao Dunav one avgustovske noći 1948.

Dolazio bih tamo i dugo, dugo, sa čežnjom gledao preko puta, na jugoslovensku obalu. Navirala bi nostalgija i često bi mi kanula i po koja suza.

Kada je brana već bila podignuta i radovi se približavali kraju, došao sam na pomisao da ostvarim radio-reportažu, kojoj sam unapred odredio naslov: „Jednom nogom u Rumuniji – drugom u Jugoslaviji“.

U tom cilju otišao sam na sredinu brane, tamo gde je samo jedna bela linija označavala granicu. Najpre sam na magnetofonu snimio razne izjave rumunskih radnika i inženjera, a potom prešao liniju i izmešao se među jugoslovenske graditelje.

Bio sam se preko nekih skela čak spustio sasvim blizu prelivnih otvora. Tamo sam, radi tonske ilustracije, snimio neverovatan huk dunavske vode. Na jugoslovenskoj strani sam se zadržao nešto više od dva sata.

Kada sam obavio posao, vratio sam se na rumunsku stranu. Samo što sam kročio preko bele linije, jedan građevničar, podoficir, sav izbezumljen, počeo je da viče:

- Stani! Stani! – i uperio u mene mašinku.
- Odakle dolaziš? – upitao me je on strogo.
- Pa, tu sam bio – odgovorio sam sasvim bezazleno.
- Šta tražiš ovde? Dokumenta!

Na mom radnom nalogu imao sam sva potrebna odobrenja rumunskih pograničnih vlasti. Ali, on to ništa nije fermao. Pozvao je jednog vojnika da me čuva i naredio da se ne mičem ni koraka. Bio sam zadržan!

Čuo sam kako on, preko obližnjeg telefona „na čegratljku“, saopštava prepostavljenima kako je zadržao jedno lice koje je pokušalo da iz Jugoslavije pređe u Rumuniju bez pasoša.

Našao sam se u čudu. Nisam mogao da shvatim šta se dešava.

U zlo doba, nakon oko sat-sat i po, preko brane je dojurio vojni džip. Iz njega je iskočilo nekoliko vojnika sa jednim majorom na čelu. Svi radnici, i sa jedne i sa druge strane linije, posmatrali su tu scenu sa velikom značajkom. Major je bio veoma ljubazan. Nakon što sam mu rekao šta mi se desilo, uhvatio me je pod ruku i u par reči objasnio zagonetku.

Dok sam ja bio na jugoslovenskoj strani, a to je trajalo, kako rekoh, oko dva sata, izvršena je smena straže. Na mesto onog graničara kome sam bio pokazao svoje uredne isprave, došla je nova patrola. A, prethodna je bila zaboravila da me „preda“ sledećoj smeni.

Tako sam ja, skoro na istom mestu, posle mnogih godina, doživeo nov „ilegalan“ prelazak jugoslovensko-rumunske granice. Naravno, to nisam smeо da pomenem u svojoj reportaži koju je emitovao Radio Bukurešt.

Premijerova majka

Napokon sam zatražio da me pošalju na visoke političke studije. I, oblasni partijski komitet se saglasio.

Tako sam dospeo u Akademiju visokih političkih nauka i diplomirao 1959. U Radio Bukureštu dvadeset pet godina glavni urednik mi je bila Španjolka Hortensija Roman, mati kasnije rumunskog premijera Petra Romana, koga sam upoznao još dok je bio sasvim mlad.

Sa svojom „šefovicom“, koja je usmeravala emisije na četrnaest jezika, najpre sam se žestoko koškao, ali se potom prisno sprijateljio iz razumljivih „slobodoumnih“ emigrantskih razloga, a i zbog toga što smo zajedno „duvali u istu tikvu“ – protiv Čaušeskua.

Više nisam „izdajnik“

Kasnije, upisao sam se vanredno na Filozofski fakultet Univerziteta u Bukureštu i diplomirao februara 1962.

Upravo na dan kada sam, nakon celih četrnaest godina, ponovo ugledao svoju majku.

Posle višemesečnog ponižavanja, moljakanja i suza kod Rankovića, i pretnji da će se demonstrativno obesiti, beše moja Zorka doputovala u rumunski glavni grad sva preplašena.

Odričem se amnestije

Oko 1965. na moju kućnu adresu stigao je jedan zvanični jugoslovenski dokument, kojim se izveštavam da me je predsednik SFRJ amnestirao, što je značilo da je sa mene skinuta optužba za izdaju. To me je duboko pogodilo, jer ja sebe nikada nisam ni smatrao izdajicom. Da sam dopustio da me uhapse i eventualno bace na Goli otok, da sam tamo „revidirao“ ili umro, onda ne bih bio izdajica. Zaista čudovišno!

Odlučio sam da se odrekнем amnestije. Primljeni dokument vratio sam na adresu jugoslovenske ambasade u Bukureštu i na njemu svojeručno napisao:

„Ne znam koga će narod amnestirati. Mene ili vas.“

A, to je značilo da sam ponovo sam sebi potpisao novu presudu.

Moj dobri i nerazdvojni prijatelj, Srbin iz Hercegovine, Slobodan Kovačević, radio je u svojstvu naučnog istraživača na Institutu za svetsku ekonomiju. Negde sredinom sedamdesetih godina predočio mi je studiozno obrađene podatke, iz kojih se videlo srljanje sovjetske privrede u pravi ponor, da ekonomski sistem onakav kakav je, prska usled neefikasnosti i da ga valja menjati.

Početak Elenine ere

Saznanja su se gomilala. Sporadično, ali uspeo sam da nabavim jugoslovenske listove, čitao sam i između re-

dova. Redovno sam pratio sovjetsku štampu, proučavao sve biltene rumunske novinske agencije Adžerpres, čak i one strogo poverljive, namenjene užem krugu. Jer, radio sam neposredno na vođenju propagande. Dolazio sam u dodir sa jugoslovenskim novinarima, pošto sam često bio zaduživan da im pomažem da ostvare televizijske i radio reportaže.

Na radiju, gde se od svih novinara tražilo da svakojako veličaju Čaušeskua (tada je u partijskom i državnom vrhu već počela da kao prava zla kob hara i njegova supruga Elena), postalo je užasno zagušljivo. Ja, koji sam već bio „vakcinisan“ od svakojakih „ljubičica belih“, nisam nikako mogao da smislim sebe u ulozi onoga koji će svakodnevno, ali baš svakodnevno, da kadi i izgovara slavopojke, da do besvesti ponavlja banalne slogane u slavu *velikog ktitora, velikog neimara, velikog teoretičara, velikog državnika, velikog diplomate, velikog učitelja mladih, velikog mislioca, velikog patriote, velikog borca za stvar mira, velikog prijatelja porobljenih naroda* itd. To je bilo zaista ogavno i nesnosno.

Na stručnim sednicama dizao sam se i, naravno, ezopovskim jezikom govorio o slabostima naše propagande, o njenoj kontraproduktivnosti, o potrebi da promenimo stil, tematiku i argumentaciju, jer tako nešto malo ko može da svari, a pogotovo slušaoci u inostranstvu. Oni upućeni, moje kolege, znali su šta sam mislio. Ali, ništa nije moglo da se uradi.

Sa mojom glavnom šefovicom Hortensijom Roman, dolazio sam do jednodušnog mišljenja o teškim posledicama Čaušeskuovog kulta ličnosti i totalitarne stege u kojoj se gušilo sve – i privreda, i kultura, i nauka.

Nisam više htio da odgovaram za uređivanje programa na srpskohrvatskom jeziku i odlučio sam da dam

ostavku. U to vreme, slične stvari su već tretirane kao otpor zvaničnoj politici. Usudio sam se da tu nameru ostvarim, jer je čovek, koji je u rukovodstvu Rumunske radio-televizije neposredno odgovarao za programe za inostranstvo, bio niko drugi do moj bivši profesor Silviju Brukan.

Obratio sam mu se direktno i otvoreno rekao o čemu se radi. Naravno, shvatio me je, jer je uskoro i on, iz istih razloga, podneo ostavku na položaj potpredsednika Rumunske radio-televizije. Već tada sam sa njim bio na istim antitotalitarnim pozicijama. Od tada smo se pozdravljali kao dobri prijatelji.

Na radiju sam ostao kao običan urednik. Teme o kojima sam pisao i govorio birao sam uglavnom sam. Pretvorio sam se u tzv. slobodnog strelnca, izbegavajući na sve moguće načine da se uključim u interpretatore burnih i histeričnih slavopojki o *genijalnom ktitoru, zlatnoj epohi, sigurnom napredovanju ka komunizmu*.

Na neki način, bio sam prava „bela vrana“. Trpeli su me ipak dosta dugo. To sam jedno vreme objašnjavao blagonaklonošću Hortensije Roman, a i time što im je, verovatno, bilo nezgodno da se obračunaju sa jednim čovekom, istina rumunskim državljaninom, ali jugoslovenskog porekla.

Golim rukama na diktatora

Decembra 1989. sasvim mladi profesor univerziteta, doktor tehničkih nauka, Petre Roman, na čelu svojih studenata, golim rukama se suprotstavio do zuba naoružanim čuvarima čaušizma, popeo na tenk i ušao u istoriju kao prvi premijer posle pobede revolucije. To uopšte nije bilo slučajno.

Njegov gnev i saznanje o antinarodnom, antidemokratskom zločinačkom delovanju „ukalupljenih“ mozgo-

va, kristalizovali su se godinama u zaista pogodnoj atmosferi jedne duboko napredne porodice, u kojoj je stalno vladao duh intelektualnog prodiranja u ono što je još nepoznato.

Dvadeset šestog decembra 1989, na svega četiri dana nakon svrgavanja odioznog diktatorskog para i bacanja u vazduh čitavog nazovi „komunističkog“ poretka, posetio sam Hortensiju Roman u njenom veoma skromnom stanu.

Sedela je u jednoj velikoj fotelji i stalno kršila ruke ponavljujući:

– Nisam ga videla svih ovih dana. Bojam se za mog dobrog dečka. A, znaš kakvo je vreme bilo kada sam Petra rodila ovde, u Bukureštu, 1946!

Telefon bi se oglasio s vremena na vreme. Nekoliko puta sam ja podizao slušalicu i čuo pretnje, psovke.

Ona, mati već u poodmaklim godinama, bolesna, nemocna, gledala bi u mene i više šaputala:

– Petroviću, ja imam puno poverenje u tebe.

Takva je tih dana bila napetost. Desnica se prenula i pošla na sve. A na ulicama su još odjekivali pucnji. Ja sam tog decembarskog prepodneva 1989. sedeo sa usitreptalošću, kraj žene koja je 1936–38. branila republikansku Španiju, bila lična prijateljica legendarne Dolores Ibaruri i kasnije, tokom antihitlerovskog rata, preko radija, kao spikerka i urednica, iz Moskve u svet upućivala pozive na okupljanje svih antifašista. Bila je temperamentna, inteligentna, govorila je mnogo jezike.

Neću silom u penziju

U međuvremenu, moj sin je pobegao iz Rumunije jer se nije slagao sa postojećim režimom. Iskoristio je dobiteni pasoš za Jugoslaviju i oputovao na zapad.

Ubrzo sam dobio nalog da se javim kadrovskom odeljenju radio-televizije. To sam i uradio. Iako još nisam bio napunio zakonom predviđeni penzioni uzrast, od mene se zahtevalo da lično napišem „molbu“ za penzionisanje. Pิตao sam za razlog.

– Eto, vidite li, vaš sin je učinio to što je učinio.

Drugim rečima, postao sam „nepodoban“.

U Rumuniji je zadnjih 10–12 godina uvedeno kao obavezna praksa da oni koji imaju nekog iz bliske rodbine na Zapadu, ne mogu da rade u štampi, na radio-televiziji, u spoljnoj trgovini, a pogotovo ne u vojsci, u službama bezbednosti, diplomatiji i partijskom aparatu. Kadrovska pitanja su bila isključivo u delokrugu Elene Čaušesku, a ona je bila neumoljiva u sprovođenju linije čišćenja.

I posle ubeđivanja da postupim „blagorazumno“ i da napišem molbu, ja sam ipak to odbio.

– Ako vama ovde ne odgovaram, ići će i ulice da čistim – rekao sam – ali neću pre vremena u penziju. Na to mi zakon daje pravo.

Oni koji su sa mnom razgovarali, imali su pripremljenu varijantu i za takav moj odgovor. Na licu mesta su mi pročitali odluku rukovodstva da mi se od tog trenutka zabranjuje pojavljivanje pred mikrofonom, oduzima pravo potpisa (programa i radiofonskih materijala), autorsko pravo, i samo ostavlja lektorski posao, to jest, stilizacija prevoda na srpskohrvatski jezik.

Čime se ta mekoća može objasniti?

Verovatno time što je u to vreme (1986) Čaušesku još uvek mnogo polagao na odnose sa Jugoslavijom. Računao je da mu je to jedini „ventil“ u slučaju nekih ozbiljnijih komplikacija sa SSSR i drugim članicama Varšavskog ugovora, jer se on sa njima stalno nešto natezao.

Za njegove ljude u kadrovskom aparatu ja nisam bio „ibeovac“. Taj pojam, i sve što je bilo vezano za njega,

davno je isčezao iz opticaja. Ja sam za njih bio „Srbin“, kako oni ovde nazivaju sve Jugoslovene. I postupali su prema meni malo u rukavicama. To sam ja znao.

A osim toga, do pravog roka za moje penzionisanje bilo je preostalo još svega sedam meseci.

Od trenutka kada se saznalo za moju „degradaciju“, kolege iz uredništva emisija za inostranstvo, uz sasvim male izuzetke, ispoljavale su prema meni zaista dirljivu solidarnost. Naravno, sve je činjeno veoma diskretno, jer su budne oči doušnika Sekuritatee motrile na svaki korak. I moj, i njihov.

Obračun sa šestoricom

U jesen 1987. došlo je do velikih radničkih demonstracija u poznatom rumunskom industrijskom centru Brašovu. Preduzete su represalije. Uhapšeno je na stotine ljudi. Kasnije su oni bili rasuti po celoj Rumuniji. Jedini koji se u zemlji javno oglasio u odbranu radnika i koji je upozorio Čaušeskua na sve posledice daljeg vođenja despotске politike i izglađnjivanja i iznurivanja narodnih masa, bio je Silviju Brukan.

Njegove izjave objavljene su širom sveta, a on stavljen u kućni pritvor. Išao bi u šetnju samo u pratnji agenata.

Jednom prilikom, baš oko Nove godine, sreo sam ga na ulici. Išao je suprotnim trotoarom. Zbog toga sam prešao kolovoz i prišao mu. Bio je iznenađen. Zagrlili smo se. Čestitao sam mu Novu godinu i poželeo puno zdravlja. Oči su mu bile crvene, premorene.

– Hoćete li sve izdržati? – pitao sam ga.

– Mora se kad se nema kud – osmehnuo se pomalo šeretski. Takav je uvek bio. I najozbiljnije bi stvari tretirao sa poluironijom.

– Puštaju vas u šetnju?

– Pa, dosta sam sedeо тамо код њих – одговорио ми је са малим осмехом. Швatio sam да је био и затваран.

Nekoliko puta је бацио поглед, прво у леву, затим и на десну страну, као да је неког траžio, и пруžio mi je ruku.

Taj kraći razgovor bio је довољан да ме свега након неколико стотина метара зауставе два наоружана milicajca, који су преко токи-vokija od agenata добили налог да ме легитимишу. Posle тога, сва моја korespondencija, svi telefonski razgovori, kretanja, bili су подвргнути још strožoj kontroli.

Situacija se u Rumuniji sve више zaoštravala. „Šuster i naučnica“, како су овде посредно називали диктаторски пар, били су глуви на све signale. Svima je bilo jasno da srlijaju u propast, да су им дани faktički izbrojani. Ali, kad ће то доћи, teško је ко могao tačno да зна, posebno zbog тога што су raspolagali огромним represivnim aparatom и били спремни на све како би се одржали на власти.

Međutim, nezadovoljstvo је било sveopšte. Nisam срео баš nijednog čoveka – од оних у gornjim ešalonima власти, па до најобићnijih radnih ljudi – који не би duboko osuđivao čitavo stanje и не би proklinjaо „konduktorula“ (vođu).

У međuvremenu, прекоиностраних mas-medija, обзнатано је чуveno „Pismo šestorice“, upućeno Čaušeskuu. Njegovi autori су отворено апелоvali na zdravomisleće ljude, na Partiju u celini, да deluju тако како би се напустила политика која је довела Rumuniju на rub пропasti. Bio је то, у ствари, nedvosmisleni poziv на обaranje Čaušeskua.

Pismo су потписали бивши generalni sekretari kompartije Konstantin Prvulesku и George Apostol, бивши члан politbiroa Aleksandru Brădeanu, бивши министар иностраних послова Korneliju Manesku, general u пензији Račanu i

Silviju Brukan. Oni od njih koji su dotle bili slobodni, stavljeni su u strogu kućni pritvor, zatvarani u zloglasni zatvor u ulici Kalea Rahovej br. 39, a potom proterani u unutrašnjost zemlje.

Faktički, preduzete su sve mere za njihovu najstrožu izolaciju, kako se „zaraza“ ne bi širila, a posebno da se spreči njihov kontakt sa stranim novinarima.

Recimo, Silviju Brukan je bio proteran u južni gradić Zimniču, na obali Dunava. Tamo se leti obično beleži temperatura od preko 40 stepeni. On, kao i drugi prognanici, nije imao ni najosnovnije uslove za život. Računalo se na njihovo iscrpljivanje. Ovo tim pre što su svi bili u poodmaklim godinama.

U proleće 1989. prof. Brukan je iz Zimniče prebačen u bukureštansko prigradsko naselje Damaroaja. Jednoga dan kada je on prolazio kroz Bukurešt u pratnji agenata, kako bi posvršavao neke lične administrativne poslove, moji su se koraci ponovo ukrstili sa njegovim. Stanovali smo u istoj četvrti.

Na ulici Kalea Dorobancilor, iz jedne gomile ljudi koji su čekali na autobuskoj stanici, on me je oslovio. Toplo smo se pozdravili, a on se nekako kiselo osmehivao. Izgledao je sasvim loše. Uspeo je da mi kaže samo sledeće:

– Hoće da me unište. Prebacili su me u Damaroaju. U kući nemam ni struje, ni vode, niti čime da vatru palim. Valja da se o tome zna.

U tom trenutku nam je prišao neki čovek i razdvojio nas. Producio sam ka svojoj ulici i došao kući.

Slučaj je hteo da sam samo par dana pre toga razgovarao sa davnjašnjim prijateljem porodice moje supruge, lekarom ftiziologom Georgom Teodoruom, koji mi je saopštio da leti za Pariz na duže vreme i ako imam šta da poručim ili pošaljem sinu, da mu se javim.

Posle neočekivanog susreta sa Brukanom i razmišljačući o onome što mi je rekao, prisetio sam se tog razgovora i došao na ideju da zamolim doktora, koji se nikada nije bavio politikom, da on prenese poruku o Brukanovom novom položaju, da je anonimno preda nekom francuskom listu, a ako sam za to nema „tri čiste“ da stvar prepusti mome sinu.

Doktor prenosi poruku

Doktor, inače šurak velike rumunske glumice S. T.* (nešto kao što je Mira Stupica u Jugoslaviji), saslušao me je dosta začuđeno, s velikom rezervom, ali je obećao da će mi „učiniti“ tu uslugu.

Samo što je doktor bio odleteo za Pariz, istog dana, popodne, dva oficira Sekuritatee, u civilu, „digli“ su me od kuće i jednim crnim automobilom prebacili u Kalea Rahovej broj 39.

Tamo sam podvrgnut višečasovnom unakrsnom ispitivanju. Cilj je bio da se iz mene izvuče sve što znam o S. Brukanu i da kažem šta me za njega vezuje. Posebno su hteli da saznaju sadržinu mog zadnjeg razgovora sa njim, koji su, naravno, agenti revnosno prijavili.

„Vadio“ sam se na taj način što sam govorio da je on moj bivši profesor, da ja njemu mnogo dugujem, da je on bio moj visokopretpostavljeni i da ja ne mogu sebi da dozvolim da mu se ne javim na ulici učtivo i sa dužnim poštovanjem.

U smiraj dana izveli su me na ulicu i pustili kući, naravno, nakon što sam bio prinuđen da napišem odgovarajuću izjavu na više stranica.

* Glumica koju помиње Milan Petrović је Irina Rakiceanu. Како ми је у једном писму naveо, пошто је у Румунији у време писања фелтана све било у превирању, није жеleo да великој глумци на било који начин нашкodi, па је изmislio иницијале. (Prim. autora)

Iz desetine i desetine postavljenih pitanja zaključio sam da nisu znali za moj susret sa doktorom G. Teodorom. On je, znači, odneo poruku!

I zaista, nekoliko dana nakon mog privođenja u bukureštansku „Glavnjaču“, u zapadnoj štampi (o istočnoj nije ni moglo biti govora) pojavila se vest o Brukanovom prebacivanju na novo mesto i o užasnim uslovima u kojima je u primitivnoj seoskoj kućici prinuđen da bitiše.

Sve je formulisano upravo onako kako sam ja preneo mom prijatelju doktoru.

Kako javiti „Zapadu“

U međuvremenu, sastao sam se sa jednim drugim svojim starim znancem, inače poznatim rumunskim publicistom, koji je takođe bio na „vezi“ sa Takeom (stari Brukanov nadimak) i sa još jednim drugim potpisnikom „pisma šestorice“ - bivšim generalnim sekretarom Georgom Apostolom.

Njegovo ime, iz razumljivih razloga, neću pominjati već ču samo dodati da je kao student, još pre rata, postao komunista, da je 1940. kraće vreme bio u zatvoru i to u istoj ćeliji sa Nicolae Čaušeskuom i da je tamo budućeg „kondulatorula“ podučavao aritmetici i gramatici. Kada bi se, nekada, sastajao sa njim i suprugom Elenom, govorio je sa njima na *ti*.

Naravno, sada je i taj moj prijatelj bio njihov zagriženi i ubedjeni politički protivnik. Otišao sam do njega da ga upozorim na ono šta mi se desilo, kako bi preuzeo sve mere da se sačuva. Naravno, u četiri oka pretresli smo i najnovija zbivanja, a posebno razgovarali o položaju našeg zajedničkog prijatelja S. Brukanua.

Zajedno smo došli do zaključka da njemu i drugovima po pismu samo „zapadni pritisak“ (Istok se nije mešao)

može nešto pomoći i sprečiti Čaušeskua da se sa njima zverski obračuna.

– Trebalo je nekako učiniti da se javi na Zapad o Takeovom prebacivanju u Damaroaju – rezimirao je moj priatelj.

Na to sam ja, onako neoprezno i iz naivnog ponosa, odgovorio da sam to već učinio i detaljno mu izneo kako. Nisam ni sanjao da sam tog trenutka sam sebi zakuvao čorbu koju će uskoro morati da kusam vrelu.

„Prijateljsko“ potkazivanje

Nije prošlo ni pet dana (bilo je to krajem maja 1989), a na mojim kućnim vratima pojavila su se dvojica u civilu. Pokazali su mu legitimaciju oficira Sekuritatee i naredili da se obučem, uzmem ličnu kartu i da pođem sa njima.

Opet su me običnim automobilom Dačija, sa civilnim oznakama, odveli u njihovu „Glavnjaču“. Na stražarev pritisak dugmeta, otvorila se masivna gvozdena kapija. Dežurni oficir u uniformi uzeo mi je ličnu kartu, zaveo u neku knjigu i potom sproveo u jednu omanju prostoriju sa oskudnim nameštajem (dva stola i jedna lampa uperena u oči onoga koga ispituju), sve ofarbano u crno.

Za nama je ušlo jedno, za mene novo lice, civil od oko 50–55 godina, po svemu sudeći u činu pukovnika ili generala. Bio je veoma bledolik, sa podočnjacima, što je odavalо znake umora.

Više nisam bio oslovljavan sa „druže“, već sa „gospodine“. To mi je palо odmah u oči i još više me zabrinulo. Jer, onako ljudski, treba priznati da nikada i nikome nije bilo svejedno kada bi policija stavila na njega svoje ruke.

Iznuđene izjave

– Gospodine, teško nas lažete! Toliko ste godina jeli rumunski hleb, uživali gostoprимство rumunskog naroda

u za nas najtežim trenucima, a sada rovarite protiv njega. Kažite s kim ste se sastajali ovih dana... Sve znamo, ne mojte da petljate – vikao je glavni islednik.

Odmah mi je bilo jasno da se i ovde, kao i u štampi i u celoj propagandi, Čaušesku izjednačava sa rumunskim narodom.

Počeo sam zaista da „petljam“. Negirao sam optužbe.

Da bi me zaplašili, počeli su da mi čitaju paragrafe kričnog zakonika, koji za ono za što su me teretili predviđa kazne zatvora od 13 do 15 godina. A ako ne budem govorio i ne budem iskren, dobiću i više.

Branio sam se, krivudao, ali onda je došla „bomba“: tog i tog dana u toliko i toliko sati bili ste kod tog i tog. Šta ste njemu rekli?

Opet sam negirao.

– Zar vas nije sramota, tako ozbiljan čovek a tako ogavno lažete – brecnuo se na mene „glavni“.

U tom trenutku on je presavio jedan tabak hartije i prstom mi pokazao određene redove.

Izdaja!!!

Ako me tada šlog nije udario, neće nikada. Prepoznao sam rukopis mog prijatelja, koji je pisao da sam bio kod njega, da sam mu rekao da sam uputio poruku na Zapad o Brukanovom premeštanju i o teškim uslovima u kojima mora da živi.

– Vaš dobri prijatelj je pametniji od vas. Evo sada, on sam dolazi kod nas sa novim detaljima.

Pokazana su mi još dva žuta koverta. Prepoznao sam rukopis.

Posle toga, satima su pljuštala pitanja. Dvojica islednika su vodila nekakve pribeleške, ja sam se „vadio“ i, naravno, sve više upetljavao.

Na kraju trebalo je sve da stavim na hartiju. Kada bih formulisao rečenice koje su meni odgovarale, tražili su da

ih prežvrljam i napišem onako kako su oni bili pribeležili tokom celog usmenog ispitivanja. Kod svake takve „opravke“, morao sam da se potpišem. Moja izjava je faktički bila njihova.

Ekonomska pritisici

Sve se to na isti način ponovilo još dva puta. Odvodili su me od kuće, satima saslušavali i pretili, tražili da ponovo pišem izjave. Pretili su mi da će me osuditi na robiju, da će uništiti i mene i celu moju porodicu.

Svaki put kad su me odvodili, mislio sam da će me, konačno, i uhapsiti. Međutim, to se nije desilo.

Znao sam za staru policijsku praksu da se onaj koga prate pusti da se slobodno kreće kako bi otkrili njegove veze. Znao sam, međutim, i to da su takvi otvoreno afirmisani disidenti kao Dojna Kornea ili Mirča Dinesku, i posred svojih oštrenih istupanja protiv Čaušeskua, bili u stvari na slobodi. Istina, pod budnim policijskim nadzorom.

Usled sve otvorenijih gunđanja građana protiv nesnosnog stanja, a posebno zbog nestašice hrane i nezagrejanih stanova, masa njih su bili privođeni u Sekuriteu, i na njih se vršio pritisak. Da su ih sve hapsili, po zatvorima ne bi bilo mesta. A, Čaušesku nije bio stvorio koncentracione logore. To je istina.

Osim toga, on je na sve moguće načine pokušavao da ubedi zapadnjake da on poštuje prava i slobode čoveka i da bi izbegao optužbe, koje bi se oslanjale na činjenice, on bi pribegavao drugim metodama represalija, koje su, valja priznati, davale rezultate.

Te metode su se sastojale u svakojakim, u suštini ekonomskim pritiscima.

Menjao bi ministre i slao ih na sporedne dužnosti, u provinciju. Ukinuo pojedina radna mesta i ljudi bi ostajali

na ulici. Takva mera se primenjivala i prema članovima porodica. A kadrovici ne bi smeli da prime na posao nikoga kome bi u radnoj knjižici bila određena oznaka. Eventualno zapošljavanje vodilo bi ka rudnicima ili kao nekvalifikovanih radnika. Naravno, varijacije na tu temu su bile mnogobrojne.

Navešću samo dve za koje sam lično znao.

Kinesko mučenje

Moj poznanik Virdžil Radulijan, inače profesor univerziteta, bio je na visokim dužnostima – najpre prvi čovek Pionirske organizacije, zatim pomoćnik ministra prosvete i na koncu direktor Instituta za psihološka i pedagoška istraživanja. Kada je isfabrikovana poznata „transcendentna afera“, on je izbačen iz partije. Institut (ceo!) bio je ukinut, a njegov direktor, to jest V. Radulijan, poslat preko berze rada da radi kao... duvandžija u kiosku.

Posle revolucije on je rehabilitovan. Povereno mu je rukovodstvo rumunskog Instituta za UNICEF. Sada, početkom oktobra, nalazio se u pratnji predsednika Jona Iljeskua koji je učestvovao na specijalnom zasedanju OUN u Njujorku posvećenom zaštiti deteta.

Jedan drugi moj poznanik, visokoobrazovani intelektualac, doktor psihologije G. Čofu radio je na istom Institutu za psihološka i pedagoška istraživanja i on je pao u nemilost i proglašen za politički nepodobnog. Kada je institut zatvoren, bio je poslat da radi u jednoj fabrici obuće i kožne galanterije. Mesecima je lepio kaiševe za ručne satove i to u jednoj, po zdravlje sasvim štetnoj prostoriji. Bio je očajan. Ali, hleb je morao da zarađuje kako bi opstao.

Neko bi rekao da to liči na kineski metod prevaspitanja, primenjivan u doba kulturne revolucije. Možda, ali u Rumuniji je taj metod korišćen sa ciljem da se ostali zastraše, a ne da neko bude „prevaspitan“.

U situaciji u kojoj sam se našao, nisam se toliko bojao za sebe i svoju suprugu (mi smo već bili penzioneri), koliko za svoju kćer koja je, kao jedna od istaknutijih rumunskih violinistkinja, bila koncert-majstor simfonijskog orkestra bukureštanske filharmonije „Đorđe Enesku“. Za nju bi svako izbacivanje sa tog radnog mesta značilo i kraj umetničke karijere.

A, meni su pretili da će uništiti i mene i celu porodicu. Bio sam očajan. Nada mnom je visio Damaklov mač. Pิตao sam se šta da radim. Da bežim? Kuda? Ko bi mi mogao pomoći? Ali, šta će biti sa suprugom, sa kćerkom?

Spas od šefa kabineta

Posle danonoćnog razmišljanja i nakon što sam na provalu upozorio šurnjaju mog prijatelja doktora, koji je još bio u Francuskoj, obratio sam se za savet i eventualnu pomoć jednom drugom dobrom i prisnom prijatelju još iz mladih dana. Imao sam u njega puno poverenja.

Radilo se o čoveku koji se više puta pominje u knjizi generala J. Pačepe „Crveni horizonti“. Zapravo, to je jedina ličnost iz orbite rumunskih vrhova o kojoj prebegli general-obaveštajac piše pozitivno, čak sa izvesnom dozom ushićenja, nazivajući ga „profesorom“.

Taj moj prijatelj – Konstantin Manja – bio je više od 25 godina lični sekretar, a potom šef kabinetra Nikolae Čaušeskua, do njegovih zadnjih trenutaka.

Svako ko iole zna šta je značila ta dužnost u sistemu apsolutne lične vlasti i do apsurda dovedene centralizacije, može sebi da predstavi kakve je sve veze on imao i koje je ljude poznavao.

Znali smo se još od 1953. Bio mi je prvi i najbliži sused. Bili smo mlađi, obojica sa po dvoje male dece i jedva sastavljali kraj s krajem. Često smo, tih godina, delili hleb

i ogrev. Deca su nam odrasla u istom dvorištu i potom drugovala sve vreme.

U to doba obojica smo studirali (on istoriju, ja filozofiju) i radili. Bio je veoma skroman, retko pošten, radan, veoma bistre glave i po duši dobar, kao i većina Moldavljana.

Njegova se životna staza stalno pela uvis, a moje su bogaze išle već opisanom mukotrpnom krivuljom. No, to nam nije smetalo da se godinama i godinama, sa suprugama i decom posećujemo, da negujemo iskreno prijateljstvo.

Zato sam se odlučio da se baš njemu obratim za krajnju pomoć i pokušam da sprečim neželjenu evoluciju stvari, koja je mogla da bude kobna.

Razmišljajući o tom potezu, prisetio sam se kako smo za vreme okupacije iz gestapovskog zatvora u Požarevcu vadili mog starijeg brata Miodraga, tada seoskog učitelja, koji je bio uhapšen kao partizanska veza na terenu. To se smatralo nečim nemogućim, pa ipak su moji roditelji uspeli da ga izvade putem podmićivanja. Jer, ljudskim nadama, a i slabostima, nema granica.

Kada sam Konstantinu Manji, tokom jedne šetnje (uvek smo izbegavali da razgovaramo u njegovoju kući koja je bila „nafilovana“ svakojakim mikrofonima) saopštio što mi se dogodilo, jedino što mi je odgovorio bilo je: „Što mi to odmah nisi rekao“. Ostao je zamišljen. Posle toga više ga ništa nisam pitao, niti kasnije urgirao. Čekao sam...

Jula 1989. u Beogradu je preminula moja voljena sestra Vera. Pitao sam da li će mi, u mojoj situaciji, hitno dati pasoš da odem na njenu sahranu.

Posle višečasovnog moljakanja i dokazivanja u posloškom odeljenju u ulici Jorga, začudo, dobio sam na vreme putne isprave sa vizom.

To je bio znak da me je Sekuritatea ostavila po strani, jer me pušta iz Rumunije. A inače, čitav mesec i nešto više dana pre toga nisu me uznemiravali.

Znači, moj добри – i valja reći hrabri – prijatelj K. Manja je povukao neki samo njemu znani končić.

Svega par meseci docnije, decembra 1989. posle pobede revolucije, saznaću svu istinu. Pored ostalog i to ko je glavni „cinkaroš“ u vezi sa delovanjem „grupe šestorice“, sa kojima je u kontaktu bio i čovek koji je neposredno mene izdao.

Septembra te iste, za mene crne 1989. godine, opet veliki gubitak u beogradskom delu moje familije. Umire moj stariji brat Miodrag. Od nas petoro braće i sestara, ostali smo sada samo nas troje.

Sav tužan i pretužan opet moljakam za pasoš, koji se, po tadašnjoj praksi, uvek po povratku sa putovanja u inostranstvo, pod pretnjom globe i drugih mera, već drugog dana morao vraćati pasoškom odeljenju.

Opet crnim obavijena povorka na beogradskom Novom groblju. Lagani, tupi koraci uz pogrebnu muziku. Uz misli o bratu u glavi mi se vrzmaju teške dileme.

Šta učiniti? Idu li za mojim petama? Hoće li „pritisnuti“ mog prijatelja doktora, koji treba da se vrati iz Francuske, ili mu bolje reći da emigrira? Kud će čovek u sedamdesetoj godini života?! Kako će se sve ovo završiti?

U to vreme, u istočnoj Evropi sve se talasa. Počinju veliki politički uragani. Padaju prevaziđeni i kratkovidi totalitarni režimi u Nemačkoj Demokratskoj Republici, Čehoslovačkoj, Bugarskoj. Radi efekat „domino“. Svi se pitaju je li na redu Rumunija!

I tada izbijaju temišvarske događaje. Sav svet se zgražava počinjenim pokoljem. Je li kucnuo čas?

Dvadeset prvog decembra u centru Bukurešta vojska, u punoj ratnoj opremi, sa tenkovima i bornim kolima,

preprečuje put demonstrantima koji skandiraju: „Dole Čaušesku!“, „Dole zločinac!“, „Žos čizmarul ši savanta!“ („Dole šuster i naučnica!“, koja je, uzgred budi rečeno, bila polupismena).

U prve večernje sate odlazim metroom do Univerzitet-skog trga i pridružujem se demonstrantima, uglavnom omladincima.

Glavni bulevar su preprečili gusti strojevi vojnika pod šлемovima i sa štitovima. Uspavam samo dva-tri minuta da viknem „Dole!“, ali me zahvata strašna drhtavica, trag stare anksiozne neuroze i, da ne bih pao, povlačim se u podzemnu železnicu.

Jadni matori nije uzeo sa sobom pilule za umirenje, a hoće da demonstrira! U mislima sam se sebi podsmevao, iako mi ni izdaleka nije bilo do smeha.

Vraćam se kući, a kroz jedan sat odjeknuli su plotuni. Čuo sam ih, jer sam zajedno sa suprugom izašao u dvorište. Upravo tamo, na Univerzitetskom trgu, prolivena je nevina mladalačka krv.

Izjutra tog 22. decembra iz svih industrijskih zona prestonice ka centru se kreću neprekidne kolone radnika. Čaušesku je odzvonilo! On beži helikopterom sa krova zgrade CK partije.

Vest se munjevito pronela. U samoj blizini kuće u kojoj stanujem živeo je i disident-pesnik Mirča Dinesku. Video sam trenutak kada su agenti, posve izbezumljeni, napustili svoje stražarsko mesto ispred njegovog stana. Na pedeset metara od tog mesta obrazovana je prva demonstracija, kojoj sam ja prisustvovao. Tamo je govorio Mirča Dinesku, koji se zatim sa velikom masom ljudi uputio u obližnju zgradu Televizije. On se posle pojavio na ekranima uzdižući prste u znaku slova V.

A, ja sam odmah otišao u Radio Bukurešt, gde sam zajedno sa omladincima, u pravoj euforiji, prodro u zgra-

du i našao se u mojoj bivšoj redakciji već u 14 časova istorijskog dana, kada sam počeo da pišem uvod za emisiju na srpskohrvatskom jeziku.

– Dobro veče, poštovani slušaoci. Evo dugo očekivane vesti iz Bukurešta: Čaušesku je oboren! Došao je kraj mukama rumunskog naroda. Pala je jedna strašna diktatura. Iako je bila toliko svirepa i jaka, ipak je pala pod revolucionarnim zanosom mladih – bile su prve rečenice koje sam nameravao lično da izgovorim na mikrofonu Radio Bukurešta, u 18 časova po jugoslovenskom vremenu.

Međutim, moj uvod neće krenuti u etar, jer čitav svet prati uživo odvijanje revolucije preko Slobodne rumunske televizije. Ostali kablovi su bili isključeni.

U sred danonoćne pucnjave sa svih strana, 23., 24. i 25. decembra, samoinicijativno postajem vodič i prevodilac pristiglim jugoslovenskim novinarima, koje sam sreo na ulicama likujućeg Bukurešta (iz *Borbe*, sa Radio Beograda, TV Beograd itd.), dajem im prve pouzdane informacije o vođama revolucije, objašnjavam raspored domaćih političkih snaga, taktičke i strateške poteze koji su se već povlačili na ovdašnjoj političkoj sceni. Naravno, koliko je to meni bilo poznato.

Razlaz

Godine 1950. i 1960. bile su za nas, Jugoslove u emigraciji na istoku Evrope, veoma uzbudljive.

Zamislite, recimo, situaciju kada početkom šezdesetih godina u moju kuću dođe poznati jugoslovenski politički emigrant Aleksandar Opojević, sa kojim sam drugovao dugi niz godina, i sasvim ozbiljno predloži, pred svojom i mojom suprugom da „pređemo“ u Kinu, jer se tamo prebacio centar antititovskog pokreta. U to vreme, Opojević je posećivao i albansku ambasadu u Bukureštu i tamo tražio političke inspiracije.

Morao sam se duboko zamisliti, jer se takve odluke ne mogu doneti na prečac. Počeo sam da se pitam: je li moguće da se preko Albanaca i Kineza, čija je stvarnost još duboko ukorenjena u ostatke feudalizma, danas dođe do pravilnih saznanja o intimnim, dubinskim kretanjima na modernom evropskom političkom tlu, u svetu onih koji se opredeljuju za ideje socijalizma u njegovoj klevci na Starom kontinentu?

I tako je došlo do mog konačnog razlaza sa A. Opojevićem i sa onima koji su mislili kao i on.

Sličnosti i razlike

Naravno, u dubini duše mi je žao što je on tako tragično završio – kada su Vlada Dapčevića i njega kidnapovali u bukureštanskom hotelu „Dorobanc“, sredinom sedamdesetih godina. Bio je to zaista „uspešan“ ishod jednog od dogovora dvojice sabraće-diktatora, Broza i Čaušeskua.

Mnogi se pitaju šta je to što je vezivalo dvojicu apsolutista, totalitarista i diktatora? Nema sumnje da su oni imali zajedničke ideološke korene, a takođe istovetne nagon-ske želje da bespogovorno vladaju drugima. Bilo je i razlika među njima, ali su te razlike manje značajne. Ko je bolje upućen u njihovu višegodišnju „prisnu“ saradnju zna da su s vremena na vreme izbijale oštре nesuglasice, nastale usled svakojakih čudi i ličnih ambicija svakog od njih.

Ali, ono što ih je vezivalo u najširem smislu bilo je nastojanje da na svom antisovjetizmu zarade zapadnu blagonačlonošć, koja bi se izrazila u finansijskoj i drugoj podršci. I Amerikanci su im tu stratešku podršku štedro davali. To se uklapalo u njihov plan. Sada se ti Amerikanci, pa i drugi na Zapadu, svakojako pravdaju, bar što se Čaušeskua tiče, ali činjenica je da su znali šta oni u svojim zemljama rade i nisu se bunili. Jer im je to odgovaralo.

Nama je bilo jasno da je Čaušesku zavideo svom kompanjonu Titu, da je čak imao i izvestan kompleks. Kopirao ga je u mnogo čemu, a posebno u nastojanjima da ima što više luksuznih rezidencija, fastuočnosti, parade, a posebno što više unikatnih lovačkih trofeja, nameštenih kapitalaca. Međutim, Broz je prošao evropsku školu i bio rafiniraniji, dok je Čaušesku bio sasvim nekulturni, neotesan, mada ne glup.

I jedan i drugi smenjivali su kao od šale svoje saradnike i ministre. Držali su sve konce u svojim rukama i sa nekim maltene sadizmom poigravali se sa sudbinama njima podređenih ljudi. Jedan je vladao skoro 35 godina, a drugi – 25. „Socijalizam“ im je bio zajednička maska. I to samo maska.

U svakom slučaju, jedno komparativno istraživanje na tu temu bilo bi veoma interesantno. Naravno, tražilo bi kudikamo širi prostor od ovog feljtonskog okvira.

Hvala na poverenju

Već od prvih trenutaka pobede revolucije mislio sam na mog prijatelja K. Manju, koji me je nekoliko meseci pre toga spasao kandži Sekuritatee.

On se u trenutku Čaušeskuovog bekstva nalazio u samom epicentru zbivanja, u zgradi CK. Bio sam veoma zabrinut za njega. Da nije, možda, već mrtav ili uhapšen?

Tek 22. decembra, negde oko 17 sati saznajem da je živ i zdrav, da je izrazio punu podršku revoluciji, ali da ga valja zaštитiti od opasnosti koje su vrebale, pošto će nam sva njegova saznanja biti preko potrebnata.

Valja ga sačuvati od terorista, koji bi imali razloga da ga ubiju, ali i od mladih revolucionara, koji ga ne poznavaju i brzopletno podižu oružje i pucaju uлево i уdesno.

Sa njim sam odražavao stalni kontakt. Glavni kurir je bila moja kćer. Ona se kroz pucnjavu, bez straha, provlačila do njegovog skloništa na sasvim drugom kraju grada.

Nakon nekoliko dana zaključeno je da ga valja prebaciti u štab revolucije, da onima koji upravljaju neposrednim operacijama stavi na raspolaganje njemu poznate dragocene podatke, pre svega šifre. Jer, bio je zaista prava enciklopedija.

U centru revolucije

Tako sam se našao u štabu revolucije, u palati „Viktoria“, okruženoj tenkovima i bornim kolima.

Unutra je ključalo kao u košnici. Po svim hodnicima vojnici pod šlemovima, naoružani civili sa trobojnicama oko rukava. Po nekadašnjim kancelarijama Ministarstva inostranih poslova, po tepisima, u foteljama ili na stolovima, spavaju zaštitnici revolucije nakon noćne smene.

Dolaze i odlaze ličnosti koje su se tih dana smenjivale na televizijskim ekranima. Oni koji ulaze u zgradu pretre-

saju se detaljno. Čuju se razni jezici, jer su novinari nавили из целог света.

Zaista, centar jedne prave, autentične revolucije!

U glavi mi se pojavljuju slike iz knjige Džona Rida „Deset dan koji su potresli svet“. Naravno, upoređenje je savsim uslovno: razmere, stanje, usmerenost, političke boje protagonista, ciljevi – bili su drugačiji. Pa ipak, u suštini, to mu je nešto slično bilo.

U sebi sam nosio neki neizrecivi ljudski ponos što sve to mogu neposredno da posmatram, da budem živi svedok. Da, takvi se trenuci zaista samo jednom doživljavaju!

Tada sam se – posle tolikih peripetija – ponovo sreо sa Silviju Brukanom, sada već jednim od vođa Fronta nacionalnog spasa.

Tek nekoliko dana je prošlo od opšte opijenosti, koju donosi toliko željeni i očekivani revolucionarni trijumf.

Zagrlili smo se i tako zagrljeni ostali više sekundi.

– Kako je gospodine profesore?

– Dobro. Velika gužva! – i opet se pojavio poznati Brukanov osmeh.

Rekao sam mu za mog prijatelja. Znao ga je. I nakon što se posavetovao sa drugim liderima, oficiri za vezu dobili su naređenje da se pod sigurnom zaštitom K. Manja prebacu u Štab revolucije.

Najzad u penziji

Sutradan, rano izjutra, u pratnji do zuba naoružanih padobranaca, sa džipom iznad kojeg se vijorio steg revolucije – trobojnica sa isečenim krugom – K. Manja je prebačen u Štab. Sve vreme bio sam uz njega.

Idući kroz hodnike mnogi ljudi su ga prepoznivali. Pozdravljali su se sa njim. Jer, taj skromni čovek je pomogao ne samo meni, nego i mnogim drugima, od kojih su

se neki sada nalazili među rukovodicima revolucije. I po-red sve aparentnosti, on je bio duboko ubeđen u svu štetnost sulude politike svog neposrednog šefa.

Više godina savetovao sam mu da se povuče, da ode čak u penziju. On bi mi rezignirano odgovarao da je već uzaludno pokušavao i da to „sada više nije moguće, jer se odavde odlazi samo nogama napred ili pravo u zatvor“. Imao je uvek u vidu teške posledice po članove njegove porodice.

Iz kola, u koje se uhvatio pre dvadeset pet i nešto godina (kada je sve izgledalo sasvim drugačije), nije mu nikada bilo dopušteno da izade, čak ni posle teške operacije na kičmi.

Takva su bila pravila igre jednog paranoičara i njegove neverovatno zle žene, koja se nalazila u osnovi mnogih životnih tragedija ljudi na raznim stupnjevima rumunske hijerarhije.

Ovo tvrdim sasvim pouzdano, jer sam lično poznavao brojne žrtve te dijabolične igre.

Ko su ibeovci?

Zadnjih decembarskih dana 1989. u Glavnom štabu rumunske revolucije mlađih bilo mi je ponuđeno da se reaktiviram i vratim na Radio Bukurešt.

- Dobro izgledaš. Još možeš da guraš – rečeno mi je.
- Hvala na komplimentu i poverenju – odgovorio sam. – Od toga nema ništa. Meni je već 65 godina...

* * *

Eto, ispričah kako su se završile peripetije jednog od hiljade i hiljade „ibeovaca“, u ovom slučaju u Rumuniji, zemlji koja je imala jedan od najtotalitarnijih režima na istoku Evrope.

Sve ovo što sam napisao o svojoj odiseji, koja je trajala 42 godine, i još traje, jer druge mi nema, ni u kom slučaju ne bih htio da izgleda kao da pевам „informbirovac sam, tim se dičim“, ili da liči na neko posipanje pepelom po glavi. Ne, sto puta – ne!

I na kraju, još nešto. Neko može pomisliti i reći da je sve lepo što se lepo i završava.

Zaista, tako bi i bilo da se imena nas, ibeovaca i dandanji ne provlače kroz razne „crne spiskove“ kompetentnih jugoslovenskih organa, čiji su „Gajgerovi brojači“, po nekoj čudnoj inerciji, veoma osetljivi baš na ibeovce.

Rekao bi čovek da je to anahrono i smešno. Posle Golog otoka i tolikih drugih odioznih stvari, zar nekoga danas, ipak, nije, u najmanju ruku, sramota?

Zaista krupna pitanja. Ne znam kome ih valja postaviti. Sudbini? Sebi? Onima koji su organizovali i vršili nečuvane čistke na ovim prostorima, u ne tako davnoprošlom vremenu? Ili nekim drugim? Možda istoriji, koja se stalno i neumitno piše?

Votka za Dobricu Ćosića

To da mi se potpis pojavio u našoj „domaćoj“ štampi. za mene je bio neverovatan događaj posle političke odiseje doživljene nakon 1948.

Kroz izvesno vreme ponovo sam se obreo u Beogradu. U kafani *Grmeč* upoznao sam se sa Boškom Jakšićem. On mi je tada predložio da se iz Bukurešta javljam i za *Politiku*. Bio sam moralno obavezan *Novostima* i *Borbii*, koje su me bukvalno rehabilitovale sa političke tačke gledišta. Nije dolazilo u obzir da pišem i za nijihovog glavnog konkurenta.

Priznajem: moj ponos je zagolicalo interesovanje *Politike* za moj novinarski rad. U duši sam bio nekako gord. Kao stari, predratni Beograđanin, ja sam iz *Politike*, koju je čitao moj otac, naučio prva slova srpske cirilice. Ona je za mene bila i ostala pojам. Ali, što ne ide – ne ide.

I onda se dešava nešto što mi, ne znam po koji put, pokazuje kako se sudbina poigrava sa mnom. Jugoslavija se raspada. Beograd je u grču. Srbija se našla u svetskim makazama. Zapad joj okreće leđa. Kroji joj se teška izolacija. Naši političari skoro u panici traže svakojake izlaze iz nastale neugodne situacije. Tako na političku scenu stupa Dobrica Ćosić, koji postaje predsednik Jugoslavije, priklještene međunarodnim bojkotom.

U to vreme, te 1992. radio sam punom parom. Dania sam džonjao u sedištima rumunskog predsedništva i vlade ne bi li iz prve ruke saznavao važnije novosti. Išao sam na sve moguće konferencije za štampu.

Jedne nedelje (tada se konferisalo i nedeljom) pozvan sam u rumunski MIP, pri kojem sam bio zvanično

akreditovan. Rumuni su sa Grcima potpisivali neki sporazum. Posle potpisa i prigodnih govora, svi prisutni su ponuđeni šampanjcem i neizostavnim piškotama. Tadašnjeg šefa rumunske diplomatiјe Teodora Meleškanua već sam dobro znao. I, naravno, kucnuli smo se. Poželeo sam mu nove uspešne poteze. Na to mi, njegova ekscelencija, reče:

– Gospodine Petroviću, vidimo se opet za nedelju dana. Biće još jedan balkanski susret.

I pri tome mi dobromerno namignu, kao nekom zvereniku, verujući da ja, stari i dobro obavešteni novinarski lisac, sigurno znam o čemu se radi.

Ostao sam u nedoumici. Prišao sam ministrovom port-parolu, uvek ljubaznoj gospođi Simoni Nikulesku, sa kojom sam bio u odličnim kolegijalnim odnosima.

– Šta, zar ti ne znaš da dolazi Ćosić?

Tog trenutka kao da me je malj udario u glavu. Ćosić probija brešu! To će biti njegov prvi izlazak preko granice kao predsednika zemlje. Rumuni nam pomažu! Izleteo sam iz MIP-a kao metak, razmišljajući kako da što pre obavestim redakcije o ovoj važnoj novosti. U to vreme svoje sam izveštaje slao teleksom sa državne pošte. Međutim, nedeljom pošte ne rade. Mogao sam da pribegnem telefonu. Međutim, sa stenografiма uvek ima svakojakih komplikacija – greše u imenima ljudi i mesta. U glavi mi sinu: pa, kolega Dragan Marković, dopisnik Tanjuga ima u kući svoj teleks. Idem da i njega obavestim i da sa njegovog aparata pošaljem izveštaje.

Dragan je bio krajnje iznenađen mojom pojmom. Brzo smo se dogovorili. Najpre ću ja da pošaljem izveštaje svojim listovima, a on će posle mene s obzirom da od Tanjuga odmah prihvataju sve radio i tv stanice, pa će namah Srbija da zabruji.

I tako ja napišem i „pustim“ informaciju za *Novosti*. Zatim napišem za *Borbu* drugu verziju informacije. Pošaljem je i to propratimo sa još čašicom-dve votke koja sve lakše klizi. U to i Dragan pošalje Tanjugu svoj izveštaj.

Mi se dobro zagrejasmo uz puno komentara o važnosti Ćosićevog dolaska u Bukurešt i poslu koji nas tek čeka.

Ni sam ne znam kako, ali mi kroz glavu proleti pomisao da sročim kraći izveštaj i za *Politiku*. Događaj je zainsticiran, a ja sam prvi o njemu saznao. I tako, uz Draganov podsticaj, po prvi put napišem nešto i za *Politiku*. Veselo pustimo tekst kroz teleks.

Flaša votke je bila dokrajčena. Nekako sam se dokobeljao do kuće i mirno, zadovoljno, prospavao noć.

Sutradan, u ponedeljak, oko 10 sati izjutra, zazvrji moj telefon. Iz Beograda mi se nervozno javlja tadašnji glavni urednik *Borbe* Manojlo Vukotić. Viče, psuje. Kaže mi visokim tonom da sam „nedopustivo zario Borbi nož u leđa“. U prvi mah ne razumem o čemu se radi. Tek kroz minut-dva shvatam da mi se prigovara da sam „samo“ *Politici* poslao vest o predstojećem Ćosićevom putu u Bukurešt.

Kroz par minuta zvoni mi i glavni urednik *Novosti* Brajović. I on na mene dravlje i kamenje.

Ja se branim i saopštavam im uz časnu reč da sam prvo njima javio. Imam za to sve dokaze, crno na belo. Ne pomaže. Viču, psuju kao kočijaši.

Javim Dragalu šta mi se desilo. On brzo proveri preko svojih redakcijskih kanala i ja tek tada shvatim šta se zbilo. Dežurni urednici u *Borbi* i *Novostima* nisu pažljivo pregledali izveštaje pristigle u nedelju, tako da se moj tekst našao u korpi za otpatke. Jedino je *Politika* na svojoj prvoj stranici, u zagлавlju, objavila moj tekst i propratila ga krupnim Ćosićevim fotosom.

Ozlojeđen, duboko uvređen nepravednim optužbama sedam iste večeri u voz za Beograd. Odlazim u *Borbu* i *Novosti* sa dokazima. Kolege iz spoljnih sekcija mi daju za pravo. Između Vukotića, Brajovića i mene padaju teške reči. Sav ljut, prosto izbezumljen, odlazim žustro u Makedonsku ulicu i pitam da li još važi ponuda da radim za *Politiku*. „Važi, kako da ne.“

Sve se dešava brzpotezno. Dajem ostavke u *Borbi* i *Novostima* i prelazim u *Politiku* za koju pišem evo već šesnaest godina.

Naravno, kada je predsednik Jugoslavije Dobrica Čošić doputoval u Bukurešt, ja sam pratilo tu važnu državničku posetu i javljao o njem. Sreo sam se sa njim, rukovao. Isto onako kako mi se to desilo i sa Milanom Panićem, Slobodanom Miloševićem, Vojislavom Koštunicom, Borisom Tadićem. Naravno, kao običan Srbin, ali u svojstvu dopisnika beogradske štampe.

Čovek iz Danske / 3

Čovek iz Danske otvorio dosje „Petrović“ i posla telegram ove sadržine piscu teksta o drugačijem bedekeru za turiste koji plove njegovim brodovima Dunavom:

„Govoreći o relativnosti haosa u kojem živimo – eto, reših da skočim na desetak dana do Brazil-a na otvaranje velike retrospektivne izložbe našeg prijatelja slikara – Hose Vaskonkeloza, a koja se otvara u gradu Brazilija narednog ponedeljka. Kaže da će biti prisutan i predsednik Lula.

Tako ja i žena – odosmo sutra uveče za Južnu Ameriku, a posle čemo da skočimo do Amazona (prezentacija jednog broda za 2009. – plovi tamošnjim džunglama).

Eh, da mi je neka godina manje – ko zna šta bih sve još postigao.

Čujem se jutros sa mojim tečom Timotijem iz Kragujevca, pa slučajno dodirnusmo neke materijalne teme. (Kažem mu ja u zezanju: tečo, sve mi manji profiti i slično). A on će:

– Mikailo, moj otac Toza umeo je da kaže: sine kada sve izgubiš – e, onda si na svome!

Primio sam priloženu verziju za knjigu (prepostavljam poslednju).

Da bi učestvovali u sponzoriranju, moraš navesti troškove koje očekuješ da pokrijem. Znači, nema početka bilo kakvog plaćanja, na tzv. parče, već po planiranoj novčanoj kontribuciji.

Ime QUALITY TOURS Copenhagen, kao sponzora, mora se pojaviti na stranicama buduće knjige, jer čime bi se dokazivala veza knjiga–sponzor.

Jedino pitanje ostaje da li će se primeniti za nas uobičajena forma (ovo bi bila šesta publikacija u kolekciji), a to će reći da na prvoj strani stoji jasno:

QUALITY TOURS presents:

„Free Jugoslavia – between UDBA and KGB“

(Zaneo sam se na engleskom, ali shvataš poruku.)

Ili će sponzorstvo biti ispisano sitnijim slovima na predzadnjoj strani.

Odluku o tome će doneti nakon čitanja rukopisa i sa-gledavanja realnih književnih vrednosti poduhvata, kvaliteta dokumentarističkog kazivanja i političkih poruka koje se šalju.

(Ja stara komunjara pa da finansiram život jednog Ibeovca, pa da li si ti normalan?!)”

Medaljoni

Staljin i Radio Jugoslavija

Prelistavao sam knjige u svojoj biblioteci, pokušavajući da dođem do odgovora o nekom drugom političkom tragu, ne samo Milana Petrovića, iz vremena kada se emituje program radija „Slobodna Jugoslavija“ iz Bukurešta. Našao sam knjigu *Vedrine*, dr Dragoljuba Jovanovića (1895–1977). Ovaj Piroćanac, prvi Jugosloven doktor nauka na Sorboni, ideolog zemljoradničke levice, generalni sekretar Narodne seljačke stranke, sekretar Narodnog fronta Jugoslavije posle II svetskog rata, univerzitetski profesor, antimonarhista, ubeđeni Jugosloven, hapšen u Kraljevini Jugoslaviji, uhapšen je po drugi put zbog protivljenja komunističkom režimu kao narodni poslanik 1947. zbog tvrdnje da je budućnost zemlje u višepartijskom sistemu i tržišnoj ekonomiji. Tokom izdržavanja kazne u Sremskoj Mitrovici, napisao je najveći deo *Vedrine**. Na strani 90. o Staljinu, kao savremenik, zapisao je:

„Pred smrt Lenjin je preporučio Centralnom komitetu da Staljina ne uzima za generalnog sekretara. Znao je ili slutio da će kruti Staljin dopuštati pa i naređivati da se razvija kult njegove ličnosti, da će uzimati vidne znake svemoći. Staljin je bio svirep i nemilosrdan u većoj meri nego Lenjin. Komunističkoj ideologiji nije dao ništa, ali je boljševičke metode borbe i vladanja

* Vidi *Sabrana dela* Dragoljuba Jovanovića, „Političke uspomene u 12 knjiga“, Službeni glasnik, Beograd 2008.

usavršio do sadizma. Umio je, međutim, da bude staložen kad je odmeravao plus i minus pri rešavaju složenih državnih i političkih pitanja. Znao je da donosi semele i sudbonosne odluke, da vrši nagle zaokrete. Nisu ga vezivali nikakvi obziri, obaveze ili skrupule. Glavna osobina mu je bila volja, a najupadljivija crta - lukavost i surovost.“

Milanova napomena stigla neposredno pred štampanje knjige:

VAŽNO! VAŽNO!

Hteo bih da ti skrenem pažnju na jednu stvar o kojoj, koliko vidim, ne govorиш. Radi se o onoj informaciji iz Tanjugovog *Crvenog biltena*, „Radio Jugoslavija“, kao stanica koja je propagirala politiku Komunističke partije Jugoslavije, počela je da emituje program u Beogradu na petnaest jezika, među kojima su bile i emisije na rumunskom. Nai-me, bio je to odgovor na osnivanje nekoliko radio stanica na Iстоку, u zemljama socijalističkog lagera, a posebno bukureštanskog radija „Slobodna Jugoslavija.

Drugim rečima, u eteru se odvijao pravi regionalni rat između „dve Jugoslavije“ – one u Bukureštu i ove u Beogradu. To je činjenica koja se nipošto ne sme izostaviti!

Dva kapetana

Dragane, Vidi i ovu priču koja mi je naknadno pala na pamet čitajući one delove našeg rukopisa, tačnije „mejlopi-sa“ u kojima se pominju Dunav i ljudi koji su svoju sudbinu vezali za njega. Reč je o jednoj krajnje zanimljivoj ličnosti koja živi u Bukureštu i koju često srećem.

Zove se Momčilo Luburić i naše je gore list. Učestvovao je u NOP-u u Srbiji, u ilegali. U vreme Informbiroa, 1948. opredelio se protiv Tita. I on je bio prinuđen da prepliva Dunav i da se skloni u Rumuniju. Međutim, ovde je bio svrstan u „sumnjive“, nepouzdane, jer se u emigraciji beše pojavio i njegov najstariji brat Rade, sa ženom Zorom, takođe „sumnjivom“. Jedan od braće Luburića, Srba, bio je zaglavio na Golom otoku. Kao „sumnjiva lica“, ovo je oznaka Sekuritatee, njih dvojica i snaha našli su se u zatvoru u Bukureštu. Radila su se svakojaka „pakkovanja“ i dostavljanja. Posle toga nisu „korišćeni u političke svrhe“, ali nisu bili primljeni u redove Rumunske komunističke partije. Na Momčila Luburića se tada politički i kadrovski stalno popreko gledalo. U tim uslovima on se bacio na završavanje studija prava. Diplomirao je i ostao da radi kao asistent na fakultetu. Zatim je doktorirao i do-gurao čak do titule redovnog profesora. On je zaista veoma sposoban čovek.

Posle antičaušeskuovske revolucije decembra 1989. M. Luburić osniva u Bukureštu Privatni hrišćanski univerzitet „Dimitrije Kantemir“ i postaje njegov prvi rektor, a kasnije i predsednik. Tu doživjava punu afirmaciju, jer je njegov univerzitet postao jedan od najtraženijih u zemlji.

Na tom univerzitetu, koji ima svoje filijale u više velikih rumunskih gradova, predaju poznati stručnjaci, među kojima i bivši premijeri i ministri. Luburić se često viđa sa liderima raznih političkih stranaka, članovi parlamenta traže od njega stručne savete. Izabran je za predsednika Udruženja privatnih univerziteta. Rečju, postao je veoma ugledna ličnost. Na primer, bio je jedan od članova delegacije koju je predvodio „otac rumunske revolucije“, predsednik Jon Ilijesku prilikom posete Beogradu januara 2004.

Momčilo Luburić je nosilac jednog od najviših rumunskih državnih odlikovanja, koje mu daje „pravo“ da se njegova sahrana proglaši za nacionalnu. Dakle, biće vojničkih plotuna. Kada mu to kažem, zajedno se slatko smejemo. Jedan je od ovde retkih neckrvenih ličnosti na čije je grudi nedavno blaženopočivši patrijarh Teoktist okačio najviše odličje Rumunske pravoslavne crkve – Patrijaršijički krst.

Luburić i ja se 40 i više godina nismo družili, jer smo pripadali različitim emigrantskim strujama. Ali, pod stare dane, sve se to izbrisalo. I sada se stalno srećemo, dobri smo drugari. Časkamo često, dogovaramo se, idemo u kafiće i pijuckamo čaj ili kafu. Spona nam je Srbija naša, srpski jezik, pa i zajednička emigrantska sudbina.

Još da dodam da prof. Luburića neki ovde porede sa jednim drugim istaknutim Srbinom, koji je živeo i tvorio u Bukureštu – sa kapetan Mišom Anastasijevićem. Pri tome se misli na široke veze sa vrhovima rumunskog društva, na uticaj i ugled u njemu. Obojica su podigli svoje zadužbine ovde, kapetan Miša po selima rumunske Dunavske nizije, a profa Luburić je utemeljio jednu crkvu u okviru svog univerziteta. Istina, razdvaja ih veličina imetka. Kapetan Miša je u svoje vreme bio proglašavan za pravog evropskog Rotšilda.

Pazi Dragane, kakva igra slučaja! Upravo juče sam, kao član delegacije rukovodstva Lige rumunsko-srpskog prijateljstva, bio u selu Kležanj, na jedno 40 km jugozapadno od Bukurešta. Tamo se nalazi jedna od zadužbina kapetan Miše, velelepna crkva posvećena arhangelima Mihajlu i Gavrilu. Proslavlјala se crkvena slava (8. novembra po novom kalendaru). Ponovo sam se poklonio senima našeg sunarodnika, znamenitog rodoljuba i dobrotvora. U crkvi sam se spustio u kriptu i ponovo, kroz maleni stakleni otvor, video njegovo dobro očuvano balsamovano telo. Glava, nos i crni brkovi – kao da je živ.

Zna se da je on, „žitelj beogradski i zemljedržac vlaški“, rođen u Poreču, kraj samog Dunava 1803. godine, pre smrti u Bukureštu januara 1885. ostavio zaveštanje da ga sahrane u crkvi-zadužbini na njegovom velikom imanju u Kležanju. To zaveštanje je i ispoštovano.

Pazi Dragane, i čitav život Miše Anastasijevića je bio vezan za Dunav!!!

Dunav i flota kapetan Mišinih barži, kojima je on širom Evrope prevozio so dobijanu po vlaškim solanama u njegovom vlasništvu, doneli su mu ono ogromno bogatstvo i slavu.

Kapetan Miša iz rumunskog ugla

Miša Anastasijević kao model poslovnosti i altruizma u srpsko-rumunskim odnosima

*Od našeg dopisnika
Bukurešt, 7. maja (2003)*

Princ koji to nije bio, ostao je u sećanju Rumuna kao „serbski knjaževski princ“. Takvo je predanje ostalo da živi i dan-danas među žiteljima sela Kležanj, u Vlaškoj dolini, na jedno 40 kilometara jugo-zapadno od Bukurešta, koje je nekada, kao spahiluk, pripadalo Miši Anastasijeviću. Bio je to jedan od devet velikih spahiluka koje je Kapetan Miša, za preko pola miliona dukata, tokom godina kupio u Vlaškoj. Tu je on sagradio i veliku crkvu posvećenu Svetom arhangelu Mihajlu, kao svoju glavnu zadužbinu i kao unapred određeno mesto svog upokojenja.

Spolja, iznad glavnog ulaza u crkvu, po nalogu njenog kreatora, u mermeru su, na srpskom i rumunskom jeziku, uklesane reči: „U slavu svete

edinosušne i nerazdelime trojice, oca, sina i svajtoga duha, sozdan ovaj hram Božiji od knjaževskoga, srpskog majora Miše Anastasijevića, žitelja beogradskog i zemljedršca u Kležanju, posvećen svetom arhanđelu Mihailu u vreme vladavine knjaza Aleksandra 1861“.

U toj crkvi nalazi se kripta koja čuva njegovo balsamованo telo. Unutar crkve sačuvan je jedinstven kapetan-Mišin portret koji je naslikao čuveni rumunski majstor kičice George Tăresku. Kraj crkve je spomenik sa kapetan-Mišinim poprsjem, a nešto dalje naziru se ostaci prve rumunske zanatske škole, koju je kapetan Miša podigao za obrazovanje seoske dece. Njima je bio namenio i specijalni internat, jer su deca dolazila i iz udaljenih sela.

Žitelj beogradski, zemljodržac vlaški

O mnogo čemu je razmišljaо kapetan Miša, kome do tle stećeno blago nije zaslepiло ni um ni dobrotu.

Smatra se da je Miša Anastasijević bio, u ono vreme,

Gde god bi kupio neko veliko imanje, on bi tamo podizao konak i, naravno, crkvu. Ovih dana Liga rumunsko-srpskog priateljstva i Savez Srba u Rumuniji grozničavo se pripremaju da dostoјno proslave 200 godina proteklih od rođenja čuvenog kapetana Miše, koji je dobar deo svog života proveo u Rumuniji u koju je do lazio ne samo poslovno, već i onda kada je morao da se sklanja iz Srbije zbog obrenovićevsko-karađorđevskih mena. Tako ga je

smrt zatekla u Bukureštu, na Savindan 1885. godine u njegovoj velikoj kući u samom centru rumunske prestonice.

Centralni deo proslave obaviće se 17. maja u selu Brinčenju, takođe u Vlaškoj niziji, koje je nekada bilo vlasništvo Miše Anastasijevića. I tu je veliki srpski rodoljub podigao Crkvu Svetog Luke, koji je bio njegova krsna slava. To ga dana biće otkriven brončani spomenik kapetan Miši, u prirodnjoj veličini. Delo je rad poznatog bukureštanskog akademskog vajara Save Stojanova, rođenog u srpskom selu

jedan od najbogatijih ljudi u Evropi. U svojim rukama držao je monopol u trgovini solju, kao i monopol u dunavskoj plovidbi, raspolažao je čitavom komercijalnom imperijom. Dunavski kapetan koji je najpre bio učitelj, pa carnik, pa običan trgovачki putnik i ko zna šta još, svojim izvanrednim umećem postao je vlasnik solana u Vlaškoj i Mađarskoj, imao je celu flotu na Savi i Dunavu (preko 70 lađa) i tako, u stvari, osnovao prvu multinacionalnu kompaniju na ovim prostorima.

Senmartonu, u rumunskom Banatu. Tom događaju prisustvovaće važne delegacije iz Beograda i Bukurešta u kojima će se nalaziti ministri i načnici, univerzitetski poslenici i predstavnici Srpske i Rumunske pravoslavne crkve.

Pukim slučajem, ovaj će izveštaj iz Bukurešta izaći u „Politici“ 8. maja, na dan kada će novi srpski premijer Zoran Živković doći u posetu Buku-reštu na poziv svog rumunskog kolege Adrijana Nastasea. Dva premijera razmatraće razna pitanja srpsko-rumunskih odnosa. Neće im biti naodmet da se prisete prošlosti tih odnosa. Možda će im se u podsvesti naći i vreme kada je te odnose davno ne-govao, i to veoma uspešno, Mipa Anastasijević. Ovo pišemo samo da bismo ih eventualno podsetili na davašnje naše zajedničke modele.

Kapetan Miša je veoma efikasno poslovaо sa svojim rumunskim partnerima i to, kako se nekada govorilo, na opštu polzu. Iako su tada trgovacki tereti jedva mileli drugovima, uz volovsku vuču, iako su tada dunavske barže plovile bez ikakvih navigacionih sredstava, srpsko-rumunska trgovina se živo odvi-

jala. I svi su imali polzu, to jest dobit, korist, profit. A danas, i pored svih ultramodernih prevoznih i komunikacijskih sredstava, srpsko-rumunska trgovina jenjava, gotovo je na nuli. Sporazum o slobodnoj trgovini između naše dve susedne i prijateljske zemlje je već mesecima „uglavljен“, ali se niko ne gura da ga potpiše i osloboди ruke našim i rumunskim preduzetnicima. Tu bi mogao da pomogne duh srpskoga knjaževskog princa.

Volovska kola i elektronika

Iako znamo da ni premijeru Živkoviću, kao ni njegovom rumunskom sabesedniku Nastaseu nije do sitnica, da oni imaju kudikamo preča i važnija posla, možda bi, ipak, šef srpske vlade mogao da nadje trenutak pa da šapne svom rumunskom prijatelju da ovaj kaže nešto svojim činovnicima da udovolje želji čelnika Lige rumunsko-srpskog prijateljstva i Saveza Srba u Rumuniji, koji su od bukureštan-skog gradonačelnika tražili da im dozvoli da na jednoj zgradi, u blizini rumunske Narodne banke, gde se nekada nalazila kuća Miše Anastasijevića, u kojoj je on i preminuo, postave bronzanu spomen-

ploču. Ona je već izlivena i godinama čekajući traženu dozvolu čuva se u kapetan-Mišinoj kripti u Kležanju.

Ovim povodom želimo da naglasimo još samo dve ideje koje su se kristalisale među Srbima koji žive u Rumuniji. Ovde se u redovima srpske kolonije, kao i među rumunskim Srbima, ne jednom postavilo pitanje očuvanja kležanjskog spomenika istorijske vrednosti u njegovom autentičnom stanju. Žna se za neke ranije neuspele pokušaje istaknutih srpskih naučnika i javnih radnika (primerice, prof. Pavla Popovića, rektora BU u periodu 1924–1927, ili čuvenog matematičara Mihai-

la Petrovića Alasa i geografa Jelenka Mihajlovića 1937) da se kapetan-Mišini posmrtni ostaci prenesu u otadžbinu. Sličan zahtev da se „otačastvo oduži“ svom velikom sinu postavlja se i danas. Nedavno ga je formulisao poznati beogradski naučni radnik Vaso Milinčević.

Dilema je – šta je zaista bolje i istorijski odgovornije: ostaviti kapetan-Mišu da mirno i dalje počiva tamo gde je sahranjen po njegovom izričitom, ličnom zaveštanju, ili ga seliti u otačastvo. Neki ugledni ovdašnji Srbi – pisci, profesori, novinari, sveštenici – veruju da valja poštovati poslednju volju preminulog.

P. S. Dragane, mogu ti reći da je spomen-ploča kapetan Miši postavljena na traženom mestu. Nju je lično 2005. otvorio predsednik Srbije Boris Tadić prilikom svoje zvanične posete Bukureštu. Pokušaću da u našoj ambasadi ovde nabavim fotos o tom događaju. Poslaću ti ga... A trgovinski odnosi između Srbije i Rumunije su danas daleko odmakli od navedene nule. Čak su veoma razvijeni...

Revolucija zaista jede svoju decu

Dobio sam od Milana i ovaj tekst posle datuma koji je upisan kao vreme štampanja njegovog članka. Uvrstio sam ga u knjigu jer mi se učinilo da treba i ovo objaviti baš zato što je u vezi sa svim sličnim događajima koji su se posle pada komunizma dešavali skoro u svim balkanskim zemljama.

Tragom vesti

Osuđeni generali krivi za pokolj u Temišvaru 1989.

*Od našeg dopisnika
Bukurešt, 16. oktobra 2008.*

Posle više od 10 godina, koliko je trajao „sudski proces revolucije“, juče je rumunski Vrhovni kasacioni sud odbacio žalbe generala Viktora Stankuleskua i Mihaja Kicaka i definitivno potvrdio presude brojnih prethodnih instanci kojima su njih dvojica bili proglašeni za krvce i osuđeni na robiju od po 15 godina. I to zbog „izuzetno teških zločina“, tj. usmrćivanja preko 70 lica i ranjavanja više njih tokom re-

volucionarnih zbivanja u Temišvaru decembra 1989.

Ukratko o onome što se tada zbilo: posle izbjivanja nemira u Temišvaru 16. decembra 1989. diktator Čaušesku šalje tamo dva svoja „poverljiva“ generala da vojnom silom uguše pobunu. Navodno, shodno optužbi koja je prihvaćena, generali Stankulesku i Kicak su izdali naređenje potčinjenim vojnim jedinicama, da pucaju u civile. Odatle i zločin.

Ali, stvari se komplikuju time što su ta dva generala, a posebno Stankulesku, potom odigrala ključne uloge u zbacivanju samog diktatora. Posle temišvarskih zbivanja (16–20. decembar) general Stankulesku se kao načelnik generalštaba vraća u Bukurešt. Dono-

organizuje „bekstvo“ diktatorskog para helikopterom. Namerena mu je bila da diktatora spreči da organizuje otpor revoluciji.

Diktator je ubrzo uhvaćen i u gradu Trgovištu se organizuje brzopotezno suđenje nad njim. Suđenje je organizovao nikо drugi do general Stankulesku. On se lično nalazio u „sudnici“. Poznati su snimci kada Čaušesku prstom ukazuje na njega i govori o „velikim izdajnicima“. Kao što se zna diktator i njegova supruga Elena su tada streljani. General Stankulesku se bavi i sahranom posmrtnih ostataka supružnika Čaušesku. Bilo je to 25. i 26. decembra 1989. Stankulesku ubrzo postaje ministar vojske u prvoj postrevolucionarnoj vladi.

Iz svega ovoga kasnije izbijaju krupne dileme. Jedna od njih je hronična. Jede li uvek revolucija svoju decu?

Juče po podne u Bukureštu se desila medijska senzacija. Pred uperenim tv kamerama, tj. „uživo“ generali su uhapšeni i prebačeni u zatvor. Par minuta pre toga generalu Stankulesku je uspelo da održi konferenciju za novinare. Tom prilikom dao je niz eksplozivnih izjava, od kojih

ПОЛИТИКА ONLINE

За petak 17. oktobar 2008.
Наследни дневни лист на Балкану.
Прија број књижни 25. - 1994.
Основач Владислав Рибникар.

Свет

Трагом вести
Осуђени генерали криви за покол је Темишвару 1989.

Од нашег дописника
Букурешт, 16. октобар – Постоји више од 10 година, колико је трајао „судар процес револуције“. Један од најважнијих каснијег суд сличној жалби генерала Виктора Станкулеску и Михаја Кикаца и дефинитивно потврдио пресуде бројних претходних инстанци којима су њих двојца били проглашени за кривце и осуђени на робеж од по 15 година. И то због „изузетно тешких злочина“, тј. усмериваних преко 70 лица и размакава већих њих током ревolucionarnih јеванђеља у Темишвару 1989.

Управо о сконе што се тада забело: после изборног немира у Темишвару 16. децембра 1989. диктатор Чавашки уз помоћ „помесних“ снага и поддржавајућим силама угушио побunu. Накондо, скоро непублика која је пресећајући генерали Станкулеску и Кикаца су издаде наређења почтичним врховима јединицама да пуште у чланке. Одатле и злочин.

si odluku da se ne povinuje Čaušeskuu. Stavlja veštački jednu svoju nogu u gips i proglašava se za nesposobnog, odnosno izbegava da izvršava naređenja „vrhovnog komandanta“. I više od toga, posle samoubistva ministra vojske, generala Milea 22. decembra, Stankulesku preuzima komandu u svoje ruke i naređuje vojsci da ne puca u demonstrante i da se vrati u kasarne.

Već u podne istoga dana revolucija trijumfuje u Bukureštu. General Stankulesku

ćemo navesti samo dve.

Prva je: „Lično sam vojnom silom promenio (Čaušeskuov) režim. Imao sam vlast nad sistemom, kojem sam dao razrešene ruke, i sada želim što stvari nisu ispale onako kako sam tada zamišljao... Želeo bih da imam taj sistem ponovo u svojim rukama, ali ovoga puta ne bih ispuštao vlast. Čuвао bih je sve dok civilno društvo ne bi bilo zrelo da je primi“, a druga – „i umesto da me izvedu pred strellački vod da me ubiju kao časnog generala, sudije su me poslale među robijaše“, izjavio je general Stankulesku, naglašavajući da ga nije strah, kao što nikada i nije znao za strah.

General Kicak (inače bivši ministar unutrašnjih poslova) ima 86 godina, a general Stankulesku – 80. Trenutno su smešteni u zatvorsku bolnicu radi „medicinskih ispitivanja stanja zdravlja“.

Oba „generala u penziji“ smatraju da su nevini, odba-

cuju optužbe i tvrde da je „sve to čista politička priča“. Stankulesku je godinama naglašavao da se „mnogi“ boje prave istine o događajima iz decembra 1989. On tvrdi da u inostranstvu čuva niz originalnih dokumenata i kaseti snimljenih decembra 1989. koji će biti obnarodovani posle njegove smrti.

Osuda i hapšenje dvojice generala izazvali su ovde veoma oprečna mišljenja. Porodiće ljudi ubijenih u Temišvaru decembra 1989. i razne nevladine organizacije koje se zalažu za „isterivanje istine o revoluciji“ izražavaju zadovoljstvo što su „bar neki krivci najzad kažnjeni“. Drugi, pak, misle da se sa „istorijom revolucije i dalje igraju dobro smisljene političke igre“.

Valja imati na umu da je trenutno u punom jeku žestoka predizborna kampanja. Krajem novembra (30) bira se nov parlament koji treba da odluči u čijim će se rukama naći nova vlada.

Čovek iz Danske / 4

Prošlo je već nekoliko meseci kad se iznenada opet pojavio onaj čovek iz Danske sa jednim ljutitim pismom koje je uputio predlagaču onog bedekera za turiste. Tekst je glasio:

Da li će to biti politički ili turistički bedeker još ne znam, ali slušaj:

I mi ovde u Kopnehagenu imamo neke finansijske vlasti i ništa ne može „na reč“. Ajde da ti crtam tekst, koji je, *by the way*, trebalo ti da pripremiš po mom izričitom nalogu i preporuci...

Ali, kad neće breg Muhamedu, onda će Muhamed bregu, što bi rekli braća Muslimani...

Elem, napismeno sada, što ti je u Rankeovoj pre nekog vremena rečeno usmeno:

Moraš da pošalješ meil otprilike sledeće sadrzine, razume se, na engleskom:

Att / QUALITY TOURS Copenhagen, M. Curcic / President

Dragi gospodine Čurčiću,

Kao sto smo već razmatrali i dogovorili se, u serijalu knjiga pod nazivom QUALITY TOURS predstavlja, QUALITY TOURS će podržati kao sponzor atraktivnu publikaciju koja se zove Publikacija će biti štampana u novembru 2008. ovde u Beogradu.

Pored odgovarajućeg reklamiranja i spominjanja QUALITY TOURS-a kao sponzora projekta, možete očekivati 50 primeraka koje Vaša kompanija može poslati kao

Božićni ili neki drugi tip poklona našim ljudima u Skandinaviji.

Molim Vas pogledajte priložene fakture za koje vas ljubazno molimo da ih platite što je pre moguće na bankovni račun izdavača.

Hvala i puno pozdrava.

S poštovanjem, pisac

Kada sve ovo dobijem, onda ću učiniti završne primedbe (ako ih uopšte budem imao), i time će diskusija biti završena.. I da se onda u napomeni fakture kaže da je to "...participation in printing of the book" Zašto „participation“? Pa, zato što će knjiga, prepostavljam, koštati više nego ova hiljadarka. U potpisu Izdavač + Bank acc. itd...

Budi brz, jer sam non-stop na putovanjima, a recimo naredna 3–4 dana sam u kancelariji ovde u CPH.

Regards, **Mihajlo Curcic**

Quality Tours

Copenhagen

Denmark

Odlični odnosi Bukurešta i Beograda

Danas je petak 24. oktobar, a jutros oko 8 sati od Milana je stigla ova telefonska poruka iz Bukurešta:

„Kroz jedan sat polazim u Beograd. Pratim premijera Rumunije. *Politika* objavila intervju. Vidimo se u 14.30 ispred Predsedništva Srbije. Pazi sa leve strane je ulaz za novinare!“

Drugi SMS stiže nešto kasnije:

„U avionu sam, poleteli smo za Beograd. Posle pola tri idemo na Surčin, pa natrag za Bukurešt. Nosim ti sliku iz 1939. snimljenu na beogradskom Sajmu kada sam kao atrakcija skakao iz padobrana. Daću ti je, a ti je pokaži gospodinu Darku Tatiću čiji je otac arhitekta Rajko projektovao Sajam.“

Rumunski stav povodom nepriznavanja nezavisnosti Kosova nije se promenio, kaže u intervjuu „Politici“ premijer Kalin Popesku Taričanu.

Od našeg dopisnika

Bukurešt, 23. oktobar –
„Rumunsko-srpski bilateralni odnosi su odlični“, tvrdi rumunski premijer Kalin Popesku Taričanu, koji će, na poziv svog srpskog kolege Mirka Cvetkovića, učiniti 24. oktobra zvaničnu posetu Beogradu. Pre odlaska za našu prestonicu, šef rumunske vlade dao je ekskluzivni intervju Politici“.

I pored konstatacije da je na liniji Beograd-Bukurešt sve manje-više u redu, premijer Taričanu smatra da su potrebni novi impuls.

„Drago mi je što mi se pružila prilika za novu posetu Beogradu. Želeo sam da je ostvarim kako bih dopunio paritet političkog dijaloga između naše dve države na visokom

nivou. Moje prisustvo u Beogradu potvrđuje sadašnji stadijum odličnih bilateralnih odnosa. Ali, osim dinamike političkog dijaloga, želimo da zajedno sa srpskim premijerom Mirkom Cvetkovićem damo nov snažan impuls rumunsko-srpskoj privrednoj saradnji. Smatram da nam ekonomski sektor pruža široke mogućnosti za saradnju i da on raspolaže još nedovoljno korišćenim mogućnostima.“

Bukureštanski lider ističe da „Rumunija čvrsto podržava

potvrdile su tu stvar i mi izražavamo zadovoljstvo zbog odlučne i odgovorne rešenosti kabineta sa premijerom Cvetkovićem na čelu, da nastavi sa kretanjem putem evropske integracije“, izjavio je premijer Taričanu.

Kao što je poznato, Rumunija se nalazi uoči novih opštih izbora (30. novembra). Iako zvanično predizborna kampanja još nije počela, vidi se da će ona biti veoma žestoka. Premijer, koji je ujedno i lider vladajuće Nacional-liberalne

Propusnica koju je Milan Petrović dobio u Beogradu 24. oktobra 2008. da prati susret rumunskog premijera Taričanu sa predsednikom Tadićem i premijerom Cvetkovićem.

evropske perspektive Srbije“. Po njegovim rečima ta se podrška nije ograničavala samo na zvanične retoričke izjave u Briselu ili prilikom bilateralnih dijaloga sa evropskim partnerima, već se Rumunija nalazila među državama članicama EU koje stalno naglašavaju da podržavanje proevropskih snaga neće ostati bez pozitivnih rezultata. „Mere koje su preduzele nove beogradske vlasti

stranke (PNL), upitan je kako gleda na predstojeće izbore.

„Nisam zabrinut zbog šansi PNL-a da ostane na vlasti. Liberalne mere koje smo doneli tokom poslednje četiri godine dovele su do najvećeg ekonomskog rasta u istoriji moderne Rumunije. Prosečni ekonomski rast u razdoblju od 2005. do 2007. iznosio je šest odsto, a u prvom polugodištu 2008. zabeleženo je čak 8,8 odsto.“

Premijer naglašava da je njegova stranka pre četiri godine obećala Rumunima bolji život. Svoje obećanje je ispunila. Penzije su povećane u realnim terminima za 94 odsto, a u nominalnim – za 143 odsto. Prosečne bruto mesečne plate iznosile su 2004. dvesta evra, dok sada dostižu 470 evra. „Verujem da će na predstojećim izborima naši ljudi to pravilno oceniti.“

Naravno, tokom intervjua nije moglo da bude zaobiđeno pitanje Kosova i Metohije, po kojem se Rumunija dosledno ističe u horu međunarodne zajednice.

„Naš stav u pogledu nepriznavanja Kosova nije se promenio. Pozitivan glas koji je Rumunija dala u korist srpske rezolucije na zasedanju Generalne skupštine OUN, kojom se traži mišljenje Međunarodnog suda pravde u vezi sa zakonitošću proglašenja nezavisnosti Kosova, jeste logična posledica našeg stava o ovom pitanju“, izjavio je premijer Kalin Popesku Taričanu.

Inženjer u fotelji premijera

Predsednik rumunske vlade i lider vladajuće desnocentističke nacionalno-liberalne stranke Kalin Popesku rođen je

u Bukureštu 1952. od oca Rumuna i majke Grkinje. Ženio se tri puta i ima dvoje dece.

Godine 1975. diplomirao je hidrotehniku. Jedno vreme radio je kao inženjer. Posle decembarske revolucije iz 1989. baca se na politiku i biznis. Jedan je od osnivača, odnosno obnavljača istorijske Liberalne stranke. Godine 1990. osniva prvu privatnu radio stanicu Radio Kontakt. Bavi se i uvozom automobila. Bio je član više saziva rumunskog parlementa. Godine 1996–1997. član je vlade sa portfeljom ministra privrede.

Decembra 2004. posle izborne pobede „narandžaste“ koalicije Pravda i istina, koju su sačinjavale predsedniku Baseskuu bliske Demokratska stranka i Nacionalno-liberalna stranka, Taričanuu se poverava premijerska fotelja i on obrazuje kabinet Taričanu (1). Početkom 2007. dolazi do raspada koalicije i ministri od strane Demokratske stranke prinuđeni su da napuste vladu. Tada se obrazuje nova, manjinska vlada – Taričanu (2) u koju, pored liberala, ulaze samo još predstavnici mađarske etničke stranke. Ta se vlada u parlamentu oslanja na svega 20 odsto poslanika.

Kolege iz „srpske“

Bukurešt, 29. oktobra 2008.

Dragane, pre neki dan telefonom mi se javio pomoćnik direktora Radio Beograda, gospodin Radoš Glišić. Rekao mi je da je dobio poziv da 1. novembra 2008. prisustvuje velikim svečanostima koje se u Bukureštu organizuju povodom 80 godina od osnivanja rumunskog radija. Tom prilikom biće potpisana sporazum o saradnji između Radio Beograda i Radio Bukurešta.

Ovom sam se vešću veoma obradovao, jer sam i ja pozvan da uzmem učešća u celom nizu priredbi.

.... U jesen 1957, čim sam diplomirao na Novinarskom fakultetu Visoke političke škole, zaposlio sam se na Radio Bukureštu. Tačnije, u redakciji njegovih programa za inostranstvo. Emitovalo se na 16 jezika, među kojima i na srpskohrvatskom.

Srbi su me primili sa skoro otvorenim nepoverenjem i omalovažavanjem. „Gle, čova došao da radi na radiju, a pojma nema sa čime se on „jede“. Svi su (njih 12) počeli da me „drugarski“ podučavaju. „Kada se u studiju upali zeleno svetlo – nema šuškanja i mrdanja. Sve se čuje“. Te ovo se radi ovako, te ono onako. Kada bi me slali „na teren“ da snimim reportazu, uvek bi samnom išao neko od njih da mi objašnjava „postupke“. U tome se naročito isticala bucmasta Jovanka Gerasim, mlada Srpskinja iz rumunskog Banata, i sama nedoučena u zanatu, a naročito u pogledu znanja jezika. Ona je nezgrapno ispoljavala svoju prepotentnost u odnosu na moje „neiskustvo“. „Pa-

zite, Milane, nemojte nikada pritiskati na ovo dugme. Sve
ćete izbrisati!“.

Ja sam poslušno radio i čutao. Posle izvesnog vremena kolege iz „srpske“ su zaključili da se ja „strašno brzo i dobro snalazim“ pred mikrofonom, da sam neobično lako usvojio „radiofonski jezik“. Ponekad bi se otvoreno čudili kako se ja razumem u mikrofonske nijanse, u snimanje kompleksnih emisija i montažu radioreportaža.

A kada sam bukvalno kroz tri meseca bio postavljen za odgovornog urednika programa na srpskohrvatskom i kada sam, kao novi „šef“ tek onako nabacio da sam pre toga 4 godine radio na radiostanici „Slobodna Jugoslavija“, moje su se kolege počele da hvataju za glavu i da se izvinjavaju što su se usudili da me toliko podučavaju kao nekakvog šegrtu.

„Mali, hoćeš sliku?“

Bukurešt, 30. oktobar 2008.

Dragane, da te podsetim, držim se obećanja datog početkom ovog sunčanog oktobra u Beogradu pod guštim krošnjama debelih lipa.

U kafiću uz krigle piva, nas trojica – ti, gospodin Darko Tatić, čiji je otac bio jedan od projektanata starog sajmišta na novobeogradskoj obali Save, i ja, časkali smo i pregledali Tatićevu knjigu o starom sajmištu, prepunu dragocenih fotografija, preko koje se on i drugi članovi udruženja za obnovu starog sajmišta zalažu za njegovu obnovu.

Siguran sam da si zapazio kako je on bukvalno poskочio kad sam pomenuo da sam, pre rata, više puta bio na sajmu i da sam, čak, skakao sa padobranom sa čuvene sajamske kule. I, povrh toga, da sam sačuvao fotografiju o tom mom dečačkom „podvigu“.

– Petroviću dragi, molim vas pošaljite mi nekako kopiju te Vaše slike – ponovio je nekoliko puta gospodin Tatić.

Obećao sam mu i evo sada ti šaljem tu fotografiju, koju je, u stvari, sačuvala moja majka Zorka i iz Beograda donela mi u Bukurešt.

Naravno, sledi i dodatno objašnjenje.

Sajamski padobranac

Kao što sam u svoje vreme lično napisao na poleđini fotografije, to se desilo 23. oktobra 1939. Dakle, posle izbijanja Drugog svetskog rata (1. septembra 1939)

Ako se dobro sećam, to je bilo treće održavanje sajma. Bio sam i na prva dva. Kao beogradske „klince“ interesovalo nas je da vidimo nove automobile, svakojake

mašine i aparate, radio-prijemnike, a posebno da idemo od štanda do štanda i da sakupljamo raznobojne prospekte. Držali smo ih pod miškom i nosili kući da se poхvalimo. Bio je to naš prvi izlet u svet. Sećam se da su Nemačka i Italija imali najveće i najraskošnije paviljone.

Tog oktobra 1939. na sajam, čije su ulaznice bile besplatne, došao sam sa četiri godine stariјim bratom Miodragom, koji je pohaђao beogradsku učiteljsku školu. Glavna atrakcija su bili skokovi padobranom sa sajamske

kule visoke preko 70 metara. Mnoštvo se divilo onima koji se usude da skaču.

– Ma, i ja to mogu – rekao sam bratu koji je počeo da se smeje.

– Čuti bre, Milanče, ti bi se usrao od straha.

– Ne bih. Daj mi dinar da platim skok.

Brat zavuče ruku u džep i izvadi dinar. Bio je uveren da se ja neću usudititi da se popnem na kulu, a kamoli da odande skočim.

Kada sam se popeo na vrh metalne kule bio je to divan prizor. Poda mnom je bilo čitavo sajmište, tu je bila i obala Save, a preko puta pristanište, Brankov most, Kalemeđdan, Saborna crkva. Ja sam sav drhtao od uzbudjenja i straha. Čovek, koji je opsluživao skakače, znao je kako da ih osokoli. Meni je govorio: „Ne boj se. Žica je jaka i sigurna. Samo 10–15 metara si u slobodnom padu, a posle sve ide glatko“.

Kada je na mene došao red, zavezao sam padobranske kopče, zatvorio oči, i skočio...

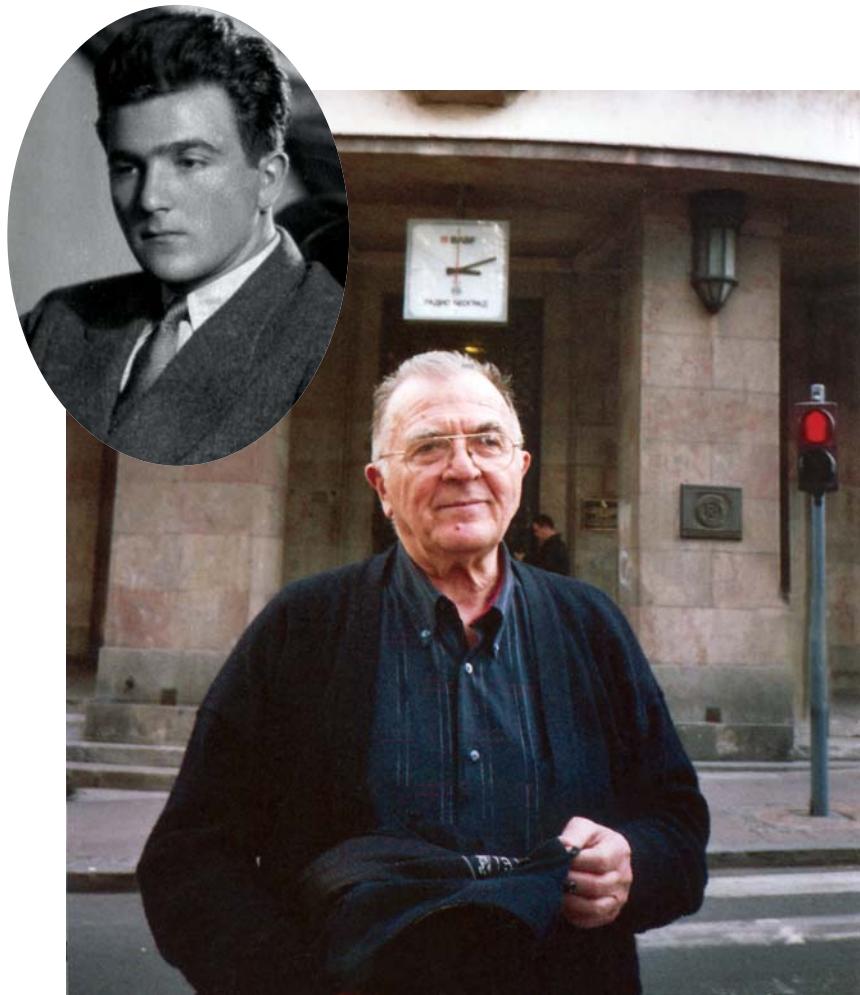
Posle tog skoka ja sam i na sebe i na druge gledao drugačijim očima. Položio sam ispit mladalačke hrabrosti i dobio opkladu od 10 srebrnih kraljevskih dinara. Niko mi nije bio ravan...

Imao sam tada 14 godina i bio u trećem odeljenju IV razreda beogradske „Realke“. Na glavi sam imao kačket sa oznakama gimnazije u golf-pantalonama koje su se tada nosile.

Pri prizemljenju jedan profesionalni fotograf mi je doviknuo: „Mali, hoćeš sliku?“.

Eto, Dragane, tu ti sliku i šaljem. Predaj je, molim te, gospodinu Tatiću...

Mislim da mi je posle tog skoka, deset godina kasnije, bilo lakše da skočim sa broda i preplivam Dunav.

Kada je bilo sigurno da ćemo knjigu štampati, trebalo je opremiti raznim dokumentima i fotografijama. Milana Petrovića slikao sam dva puta u jednom danu, početkom februara 2008. u Beogradu. Prva fotografija objavljena je na koricama, a ovu sam načinio pola sata kasnije ispred zgrade Radio Beograda. Na satu se vidi vreme. U gornjem uglu je Milan Petrović, snimljen u Moskvi 1947. godine.

Dopisnik u nevolji

NIN, 26. april 2007.

Nakon što je u Srbiji zabeležena serija napada na novinare, i dugogodišnjeg dopisnika „Politike“ iz Bukurešta Milana Petrovića zadesile su neprijatnosti. Anonimni pozivi u toku noći i čutanja preko telefona pretvorili su se u otvorene pretnje.

„Počelo je pre mesec i po dana. Nisam želeo ništa da govorim dok se nisam zaista uverio o čemu se radi. Pretigli su da će me pretući; mada nisu rekli konkretno zbog čega“, kaže za *NIN* Milan Petrović.

Petrović veruje da pretnje imaju veze sa njegovim tekstom koji je objavio u Politici 20. marta, povodom kupovine RTB Bor od strane rumunske kompanije „Kuprom“, a koji su već sutradan nosili u Boru učesnici demonstracija protiv ove prodaje.

„Skrenuo sam pažnju da ta kompanija nema bonitet. U Rumuniji nisu mogli da kupe dva rudnika. Uspeo sam da uhvatim jedan broj mobilnog telefona koji je zvao, ali kako mi kažu, kartica lako može da se kupi, pa posle poziva da se baci. Znam da se novinarima u Srbiji dešavaju i mnogo gore stvari, ali ja sam ipak strani dopisnik.“

Aktiviralo se i srpsko Ministarstvo spoljnih poslova koje je uputilo zvaničnu notu rumunskoj vladi sa zahtevom da se Petroviću garantuju bezbednosni uslovi za neometan rad. I ministar Drašković je lično nazvao Petrovića da mu pruži podršku.

„Nadam se da će ovaj potez uroditи plodom, da će da me ostave na miru. To su bolјke nove demokratije. Svi bi voleli da se o njima piše kako oni hoće“, kaže Petrović.

*Udruženje novinara
osudilo pretnje
dopisniku Politike iz Bukurešta*

27. april 2007

Beograd – Udruženje novinara Srbije i Udruženje profesionalnih novinara Rumunije za oblast Karaš-Severin osudili su pretnje smrću dopisniku Politike iz Bukurešta Milanu Petroviću. Kako se navodi u saopštenju UNS, rumunska policija treba što pre da otkrije ko je iza višenedeljnih pretnji i uz nemiravanja Petrovića. Pretnje dopisniku Politike počele su posle njegovih tekstova o bonitetu rumunske firme Kuprom koja je najpre kupila, a potom i odustala od preuzimanja RTB Bor.

Darko Ribnikar

Istorija i lična subina

Milana Petrovića upoznao sam posredno, kao kolegu, u Parizu i Njujorku, kroz njegove zanimljive, znalački pisane izveštaje koje je, kao dopisnik, slao za Politiku iz Bukurešta. Po povratku u Beograd pre osam godina sa dugogodišnjeg obavljanja dužnosti stalnog dopisnika iz inostranstva upoznao sam ga i lično da bih uživao u svakom, makar i kraćem, poslovnom susretu sa ovom zanimljivom, šarmantnom i civilizovanom osobom. Sećam se da sam prilikom posete rumunskog predsednika Ilieskua Beogradu, kao direktor i glavni urednik Politike u decembru 2003. godine, primio visoko rumunsko odlikovanje zbog širenja srpsko-rumunskog prijateljstva, a orden se našao i na grudima Milana Petrovića. Srdačno sam mu čestitao, on je taj orden zaista zasluzio svojim poluvekovnim medijskim povezivanjem Beograda i Bokurešta, iskreno verujući u ispravnost svoje misije. Visoko moralan, častan i pošten čovek, kao novinar branio je svoja ideoološka uverenja i kad se suočavao sa najtežim iskušenjima. Razočarenja je dočekivao uspravne kičme, sačuvavši istovremeno dečački naivnu veru u ljude, kao i životnim iskustvom stečenu sposobnost da pod udarcima sudsbine ostane čvrsto na nogama, s optimizmom gledajući u budućnost.

Uzbudljiva životna priča Milana Petrovića zabeležena je na papiru zahvaljujući profesionalnoj sposobnosti novinara Dragoslava Simića da „nanjuši temu“, kome valja zahvaliti što je nastala knjiga koja se bavi malo poznatim

emigrantskim radiom „Slobodna Jugoslavija“. Ovaj radio emitovao je svoj program iz Bukurešta od 1949. do 1954. godine, a njegov novinar i urednik bio je upravo Milan Petrović.

Dvojica autora – Dragoslav Simić i Milan Petrović, prednici različitih generacija, političkih shvatanja i škola novinarstva, pronašli su se pravim čudom i izrodili novo čudo – knjigu koja se čita kao triler a istovremeno je i autobiografija, istorijski udžbenik o vremenu Informbiroa, drama naše emigracije na Istoku, ali i predivna priča o Dunavu kao sudbini, priča o prijateljstvu, izdaji, ljudskoj surovosti i bezobzirnosti, vremenu „u kojem je, začudo, bilo mesta i za malo romantičke“.

Koliko god je razmaženi i zahtevni današnji čitalac, malo ili mnogo, upućen u vremena sukoba „između Tita i Staljina“ i koliko god verovao da ga ta zbivanja iz minulog milenijuma ne interesuju, treba da se potradi da ovu knjigu uzme u ruke – moći će iz nje ponešto da nauči, da se vedro ili gorko nasmeje, začudi, razljuti ili postidi. Knjiga daje i podosta razloga za ozbiljna promišljanja o nedokučivosti čovekove potrebe da se navijački opredeliće za ili protiv nečeg što suštinski utiče na njegov život

I zato, preporučujem: čitajte zajedničko delo Dragoslava Simića i Milana Petrovića! Obogatićete svoje znanje, duh i svima nama poljuljanu veru u čoveka.

U Beogradu, 25. 11. 2008.

Ljubodrag Dimić

Slobodna Jugoslavija između Volge i Dunava

(Iz recenzije)

Memoari nikada nisu istorija već piščev doživljaj prošlosti, suočavanje sa događajima u kojima je učestvovao, ljudima koje je sretao i vremenom koje je proživeo. Tako je i sa sećanjima Milana Petrovića, čoveka kome je emigracija bila životna sudbina, komunističke ideje važnije od domovine, staljinizam „bliži“ od titoizma, radio „Slobodna Jugoslavija“ medijski prostor „od Dunava do Volge“, studij filozofije i žurnalizma način da od propagandiste postane ugledni novinar, prevodilac, čovek širokih znanja i kulture. Njegova sećanja su važan izvor za istoričare. Podjednako su važni i dokumenti koji mozaično i autentično svedoče o delatnosti informbirovske radio stanice „Slobodna Jugoslavija“. Praznine su vidne, ali se celina nazire. Budući istraživači će ih popuniti. U ovom trenutku važnije od onoga čega nema jeste onaj deo „slike o prošlosti“ koju saznajemo, koju nam sećanja svedoka istorije otkrivaju, koju su nam putem istorijskih izvora ostavili u nasleđe oni koji su tu „sliku“ sa jasnom propagandnom namerom stvarali. I istorijski izvor i tvorac tog izvora podjednako zanimaju istoričare. Naravno, i vreme u kome je izvor nastao, a tvorac formiran. Istoričar je uvek na oprezu, zar ne?

Učili su nas da istorija uvek odslikava mesto u vremenu onoga ko o njoj svedoči, a slika prošlosti nužno saži-

ma ceo korpus ubedjenja i stavova o društvu u kome živimo. Sećanja, otuda, neminovno sadrže prošlost i sadašnjost svedoka istorije. Istoriski izvori, opet, svojim sadržajima svedoče o vremenu u kome su nastali, a naša tumačenja izvornog materijala, posredno „prenose“ mnoštvo informacija o nama samima i o trenutku u kome ih analiziramo. „Izvori“, kako istoričari vole da kažu, svakome „drugačije žubore“. Taj „žubor“ valja dobro poslušati!

„Autorski pečat“ Dragoslava Simića u sećanju Milana Petrovića i „rasporedu“ dokumenata je nesumnjiv. Doživljava se kao prepoznatljiv „rukopis“ reditelja nekog uzbudljivog dokumentarnog filma ili televizijske emisije. „Rezovi“, „rakursi“, „kadrovi“, „nasnimavanja“ i slično, u „doživljaj prošlosti“ glavnog junaka ove životne priče unose novu dimenziju. Unose dramaturgiju. To je dokumentaristička proza, literatura, umetnost. U njoj postoji „čvrsto jezgro“ istorijskih činjenica i široko i zavodljivo polje tumačenja prošlosti. Gotovo postmodernističko. Komunikacija uspostavljena između svedoka istorije, arhivskih dokumenata i Dragoslava Simića, pet decenija nakon događaja o kojima knjiga govori, bez „prepreka“ je. Kako li bi to izgledalo 50-ih, 60-ih, 70-ih...? Šta bi ko mogao da kaže, češega da se seti, koliko toga da zapiše i pošalje poštom, najzad da objavi? Da li bi, uopšte, bilo činjenica i onog blagotornog „trenja“ među njima? Podjednako i onih koji bi sa njima uspostavili dijalog. Ostaje zapitanost.

Istorijska je nauka. Ona ima svoj naučni metod, svoja znanja crpe iz istorijskih izvora, poštuje empirijsku tradiciju koja glorifikuje „kult činjenica“, ali je danas, daleko od doživljaja prošlosti kao „sirove građe“. Istoričaru je, podjednako kao i umetniku, dozvoljeno da na prošlost gleda kao na viši oblik imaginacije i promišljanja, s tim što on nema pravo da u svojim interpretacijama prekoračuje

okvire naučnosti. Otuda spoj sećanja, arhivskih dokumenata i imaginacije, koje nudi ovaj rukopis, smatram vrednim pažnje istoričara. Konzumiranje „sloboda“ koje su pisacu dozvoljene, istoričarima su podsticajne. Knjiga koju potpisuju Dragoslav Simić i Milan Petrović, istovremeno je i instruktivni „putokaz“ od koga mora krenuti svako na redno istraživanje teme kakva je „Slobodna Jugoslavija“, i važan izvor kome struka mora pristupiti kritički. Interpretacija je, kako kaže veliki britanski istoričar Edvard Kar, „životni sok istorije“. Ova knjiga ima tog „životnog soka“. Čitaoci će ga „cediti“ za neku svoju istoriju posleratnih vremena, socijalizma, ideoloških sukoba, položaja „malog čoveka“ u „velikom vremenu“.

(Autor je profesor na Katedri za istoriju Jugoslavije,
Filozofski fakultet, Beograd)

U Beogradu, 9. 12. 2008.

L i c a

Dr Ljubodrag Dimić

Dragi Dragane. Tekst sam pročitao sa najvećim zadovoljstvom. Traži dalje imena i, eventualno, žive aktere. U pitanju je bitan segment ne samo istorije jednog radija i jedne ideje već naše nacionalne istorije, naših rasejanja, ideoloških podela, istorije uverenja koja ljudi udaljuje, dele ili zbljižavaju.

Vesna Bjelica Ćurčić

Dragane. Prosledicu Mihajlu ovaj mail, pa će Vas kontaktirati, ali svako Mihajlovo prepuštanje ovakvog posla nekom drugom, donosi sa sobom u završnici veliku enigmu zvanu konačno potpisivanje projekta i računa, pa sam ja tako prepustila ipak vama dvojici, kao starim, dobrim drugarima, neposrednu saradnju po pitanju Vaše knjige o kojoj smo pričali.

Dragoslav Simić

Miko, da li ti čitaš moje mailove?

Mihajlo Ćurčić

Dragoslave, naravno da čitam, ne brini, jednostavno usred smo velikog posla zamene broda na Dunavu (bankrot postojeće ship kompoanije od koje smo uzeli zakup), pa logično nemam vremena trenutno nizašta.

(*Nekoliko nedelja kasnije*) Simiću: Daj mi koji dan da se koncentrišem i na ovaj tvoj/naš projekat. Prijatelji smo još od „pre rata“, a to nije malo.

Znači, ti imaš pravo na razne bonusе, imaš pravo da tražiš određene servise, usluge, da tražiš mecenarstvo recimo i da isto dobiješ itd...

Tvoja žena me je slučajno ili sa namerom, (to nećemo nikada saznati), spojila sa lepšom polovinom, jer kobni susret se odigrao davne 1977. u vašoj kući.

Regards,
Mihajlo Ćurčić, Kopenhagen

Vesna Bjelica Ćurčić

Dragane, ne znam da li Vam je Mika odgovarao skoro, ali mi smo trenutno u Brazilu, tačnije u Salvadoru (Latinoameričkom Rimu) na obalama Bahie. Trudimo se da se malo odmorimo od brodova, telefona i svakodnevnih obaveza. Ljudi se ovde bore za goli opstanak, a toliko bogatstvo oko njih. Danas idemo u stari grad na svetkovinu koja se već vekovima svakog utorka ritualno održava – sveštenici iz gradskih samostana i crkvi dele hranu gladnim. Povod prilično banalan za čoveka iz razvijenog sveta, reklamiran kao turistički *highlight*, ali u meni unapred pobuđuje gnev i tugu... Nadam se samo da svi pogledamo unazad kada napravimo neki korak više u životu. Puno pozdrava, Vesna.

Radojka Nikolić (glavni urednik mesečnika *Ekonometer*)

Dragi Milane,

Ne samo zbog tebe, već zato što sam na početku svoje karijere, davne 1976. godine, radila na Radio Beogradu dečju emisiju „Sуботом у 2“, zajedno sa divnim čovekom i velikim pesnikom Dragom Lukićem. Računajte na spozorstvo. Javi mi kako da to realizujemo.

Srdačan pozdrav, Radojka

Dr Momčilo Luburić (osnivač i vlasnik privatnog univerziteta u Bukureštu. Prvi pomen ovog imena u jednom Milanovom pismu.

Dok sam ovo pisao telefonirao mi je profesor Luburić . Rekao sam mu za naš posao, zatim da smo bili kod ambasadora Makoveja i kako je on o njemu lepo govorio. Ambasador Makovej je bio njegov student. Luburić je izrazio želju kad dođe u Beograd da ga poseti.

Dragoslav Simić

Poštovani gospodine Ambasadore. U dodatku je skica korica za moju i Milanovu knjigu. U knjizi je data i kratka pričica „Dražesni KGB, javi se.“ Ako Vas to zanima kao tumačenje naslova, rado ću Vam je poslati. Vama svako dobro želim.

Jon Makovej (ambasor Republike Rumunije u Beogradu)

Poštovani gospodine Simiću, Veliko mi je bilo zadovoljstvo što smo se upoznali, kao i zbog toga što ste mi prosledili deo Vaše knjige. Po dogovoru ćemo se čuti i videti odmah posle 1. novembra. Srdačan pozdrav, .Macovei

Milan Petrović

Dragane, pod naslovom „Karađorđeva šnicla u Mamaja Biču“, objavljen je ovaj izveštaj u *Ekonomketru*. Molim te navedi samo podnaslov ako ti treba.

Bukurešt, jula 2008. Vlasnik restorana „Arena“ u rumunskom letovalištu je **Milorad Milošević**, čovek sa naše „južne pruge“, le-skovačko-niški žitelj koji je godine proveo uz roštiljski dim i ovamo doneo srpske specijalitete.

Dušan Ćasić (jedno „strogoo“ pismo upućeno Ćasiću).

Molim te rezerviši vreme da krajem nedelje, kad Beba dostavi tekst, pređeš na prelom. Doći će i Milan iz Bukurešta da kontroliše unos dokumenata jer on tačno zna gde šta dođe. Doneće svoje tekste iz *Politike* da ih skeniramo. Knjiga treba da bude štampana do 10. decembra pa te opet molim da ovo imаш u vidu i rezervišeš vreme. Vidimo se u ponedeljak.

Pozdrav Dragan

Slobodanka Beba Moravčević

Kad se nalazimo da uzmem prelom? Kompjuter mi je zaražen virusom i ne mogu da otvaram strane. To je razlog što Vam nisam poslala korekturu. Molim Vas ipak mi recite ko je onaj šarmantni „gospodin iz Danske“. To je vrlo interesantan deo teksta, Volela bih da ga upoznam.

Dragoslav Simić

Bebo. Uneo sam nove momente u knjigu. To nije bitno povećalo broj strana, ali je uticalo na kvalitet sadržaja. Dakle, nisam ispravljao tvoju lekturu, samo sam uneo nove tekstove. Petrović mi je slao ono što sam dodatno tražio u cirilici. Te tekstove sam inkorporirao, ali nemam program za prebacivanje u latinicu pa to uradi ti. Planiraj da se zajedno vidimo sa Petrovićem početkom nedelje. Vas dvoje se ne poznajete. Možemo da ručamo zajedno.

Vera Ruljić (koordinator projekta UINS)

Dragane, Uplaćen je novac od gospođe Nikolić i od gospodina Ćurčića. Nino sutra ne može da Vas primi, a nije mi rekao kada može. Pozdrav, Vera

Nino Brajović (predsednik Udruženja novinara Srbije)

Dragane. Imam običaj da kažem kako je univerzalna novinarska laž tvrdnja da novinari žive prosečno 47, 50 ili 55 godina. Čini mi se da je to samo kuknjava nad sudbinom kojom unižavamo svoju profesiju, kao da ona uzima sve, a ne daje ništa. Od dolaska na čelo Udruženja ozbiljno sam se zainteresovao za ovu neveselu temu. Još 2003. godine počeli smo sa formiranjem elektronske baze podataka koja nam je dala odgovore na mnoga, pa i ovo pitanje. Utvrdili smo da novinari u Srbiji žive u proseku 67 godina. Poznatisvo sa Milanom Petrovićem je očigledan demanti tvrdnje o kratkom životnom veku novinara. Milan ima 84 godine. U odličnoj je formi. Njegovo ime upamtio sam čitajući *Politiku*. Ne znam zašto, verovao sam, da pripada novom talasu mlađih iseljenika iz Srbije. Zatim sam video njegovu fotografiju u novinama i shvatio da je reč o čoveku u zrelog dobu. Kada smo se u Beogradu upoznali saznao sam da ima 84 godine. On je primer mlađima koji žele da se bave novinarstvom i to pokazuje da naš posao može da bude i uživanje.

Milan Petrović

Onaj čovek iz Bukurešta je **Mišo Simović**, poslovna dobrčina koji je odmah priskočio u pomoć kada je saznao o čemu se radi. Rekao mi je: „Hoću, to je dragocen doprinos naučnom prilazu istorije“.

A moj odani beogradski prijatelj Bata mi je rekao: „Milanče, pa ta tvoja priča baš nikoga ne interesuje – mislim danas!“, tek da vidiš kako ljudi različito gledaju na našu knjigu. Da ti kažem i ovo. „Moj Bata“ je poznati likovni umetnik **Dorđe Gorbunov**, rođeni Beograđanin. Družimo se ciglo 80 godina. Zajedno smo bili stalno u istoj klupi u osnovnoj školi „Kralja Petra“, pevali u dečijem horu Saborne crkve, bili članovi „Sokola“. Zatim, sedeli smo u istoj klupi u gimnaziji, u „realci“. Kao dobrovoljci zajedno smo otišli u partizane, potom na Sremski front. Roditelji su nam bili prijatelji. Porodice nam se druže, deca su nerazdvojna. Danas, mi smo živi spomenik starog Beograda koji se gubi... rečju, stara beogradska gospoda koja izumiru

Dragoslav Simić Vladi Petroviću

Da li Vaš tekst iz ovog pisma mogu da navedem u knjizi.

From Srbin Slavimir M. Petrović: (*Lausanne, Švajcarska*)
Cenjeni Dragane, možete da uradite to ako Vam baš odgovara!
Vi imate „puls“ savremenih srpskih komunikacija u savremenoj Srbiji, a ja pripadam „deci komunizma“, rođen sam u izbeglosti, a još uvek sam Srbin iz rasejanja.

Ovde imate izgubljene slike moga oca Milana pred sedištem druge Radio stanice „Slobodna Jugoslavija“ u Bukureštu. Jugoslovenska antititovska leva politička emigracija u Istočnoj Evropi. Nekadašnji boljševik-otpadnik Milan M. Petrović. Sedишte tajne radiostanice „Slobodna Jugoslavija“.

Vesna Bjelica Ćurčić

Veoma sam počastovana da sam makar i u dalekoj, posrednoj i narativnoj formi saučesnik na izvođenju ovog, iz više razloga, značajnog dela. Jer, sudbina je kao i sam život – čudo, u kome, ako smo još u stanju, i sami da iskreiramo ponešto, možemo to slobodno nazvati – uspehom.

Puno Vas pozdravljam, Vesna

Rastislav Durman (urednik medijskog časopisa „Link“)

Kolega Simiću, dogovorenog. U jednom od sledećih brojeva odvojimo stranu za Vašu knjigu *Radio Slobodna Jugoslavija iz Bukevešta*. Strana „hvata“ 6500 do 7000 karaktera teksta bez fotografija – kvadratna fotografija na jednom stupcu (6x6 cm) „uzme“ oko 600 karaktera. Najbolje da sami procenite odnos teksta i grafičkog materijala koji plasirate. Pozdrav.

Srđan Pečeničić

Ilustrator *Politike*, dao je nacrt korica za ovu knjigu. Umesto pisma usmeno mi je preporučio da gledam njegove ilustracije u novinama.

Aleksandra

Lik na koricama je mlada Beograđanka, koja je bila ogrnuta jaknom sa oznakom KGB – modnim hitom sa početka 21. veka. Ona je privukla pažnju Milana Petrovića. Podstaknut ovim susretom na ulici, on je napisao pričicu „Dražesni KGB – javi se“, po kojoj je knjiga dobila ime.

Beleška o autorima

Dragoslav Simić

Dugogodišnji urednik dokumentarnog programa Radio Beograda 2.

Pokrenuo je autorsku ediciju dokumentarnih emisija u 100 naslova „Knjige koje govore“ o ljudima i dogadjajima iz političke i kulturne istorije Jugoslavije i Srbije u XX veku.

Zapažene emisije:

„Jugoslavija – kratak pregled 1918–1991“, „Srbi katolici“, „Goli Otok Miljuše Jovanović“, „Studentska 1968“, „Ložač iz Aušvica“, „Suđenje Draži Mihailoviću“, „Beogradski krug“, „Zabranjene knjige Desimira Tošića“, „Engleskinja u Rušnju“, „5 oktobar 2000“, „Guverner Avramović“ i druge.

Objavljene knjige:

Ženski logor na Golom Otkoku, u koautorstvu sa Boškom Trifunovićem, 1990; *Autobiografije uživo od Slobodana Jovanovića do danas*, 2007 (knjiga i CD); *Raskol u eteru, o sukobima u srpskoj crkvi u Americi prema fonodokumentaciji majora Nikole Kosića* (Nagrada za publicistiku UNS za 2007. godinu).

Dobitnik nagrade „Zlatni mikrofon“ RTS za 2007.

Milan Petrović

U domenu novinarstva je neverovatan primer, ako ne i jedinstven slučaj, da postoji naš novinar u srpskoj dijaspori na Istoku, koji se 60 godina bavi plodnim profesionalnim radom na srpskom jeziku. To je slučaj sadašnjeg dugogodišnjeg dopisnika *Politike* iz Rumunije, Milana Petrovića, rođenog u Beogradu 18. maja 1925. godine. (*Opširnije u knjizi.*)

Sadržaj

Milan Petrović u emisiji „Nevidljivi ljudi“, Radio Beograd 2, januar 2008.	5
Radio koji je pojelo vreme	7
Čovek iz Danske / 1	13
Dunavski vali	14
Dorćolac i lepotica u vojničkim čizmama	18
Indigo papir i tajni poslovi	25
Svada koja je potresla svet	30
Oštira slika događaja	35
Nevidljivi ljudi	51
„Nevidljivi ljudi“ posreduju kod čoveka iz Danske ...	54
Dražesni Beogradski KGB, javi se	56
Govori da bih te video	59
Radio kritika	70
Još nisam pisao knjigu	71
Nepoželjni radio	89
Istorija na ceduljicama	91
Čovek iz Danske / 2	127
Informbiro kao sudbina	130
Razlaz	166
Votka za Dobricu Ćosića	172
Čovek iz Danske / 3	176
Medaljoni	178
Dva kapetana	180

Kapetan Miša iz rumunskog ugla	183
Revolucija zaista jede svoju decu	187
Čovek iz Danske / 4	190
Odlični odnosi Bukurešta i Beograda	192
Kolege iz „srpske“	195
„Mali, hoćeš sliku?“	197
Dopisnik u nevolji	201
Istorija i lična subina (Darko Ribnikar)	203
Slobodna Jugoslavija između Volge i Dunava (Ljubodrag Dimić)	205
Lica	208
Beleška o autorima	215

Dragoslav Simić, Milan Petrović
Dražesni KGB – javi se
Radio „Slobodna Jugoslavija“ iz Bukurešta izveštava

Izdavač
Udruženje novinara Srbije

Za izdavača
Nino Brajović

Lektura i korektura
Slobodanka Moravčević

Prelom
Dušan Ćasić

Tiraž
500

Štampa
ZUHRA, Beograd

ISBN 978-86-81849-03-3

СИР – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821. 163. 41-94
654. 191(=163. 4/. 6) (498)"1949/1954"

Симић, Драгослав, 1941–

Dražesni KGB – javi se : radio „Slobodna Jugoslavija“ iz Bukurešta
izveštava / Dragoslav Simić, Milan Petrović. – Beograd : Udruženje novinara
Srbije, 2009 (Beograd : Zuhra). – 219. str. : ilustr. ; 20 cm

Tiraž 500. – Beleška o autorima: str. 215.

ISBN 978-86-81849-03-3
1. Петровић, Милан, 1925– Šaytop]

COBISS.SR-ID 154452236